

Česko: Jak jsme na tom?

10. 11. 2016

ASPEN INSTITUTE

PRAGUE

#Cesko2016

Forbes

OBSAH

ÚVODNÍ SLOVO	5
PROGRAM	6
VYSTUPUJÍCÍ	8
STUDIE	20
VÝKON VEŘEJNÝCH INSTITUCÍ	21
KVALITA ŽIVOTA	37
NÁRODNÍ BEZPEČNOST	53
EKONOMICKÝ POTENCIÁL	73
VZDĚLÁVÁNÍ	87
PARTNEŘI	104
POZNÁMKY	106

ÚVODNÍ SLOVO

Už podruhé si klademe otázky a hledáme s využitím dostupných dat odpovědi týkající se vývoje naší společnosti. Daří se nám dobře? Je nám lépe než před několika lety nebo dobře už bylo? Jak jsme na tom ve srovnání se sousedy? S kým se máme poměřovat? A také v čem se nám daří a kde nikoliv a proč? Jsme součástí úspěšného nebo neúspěšného příběhu?

Česko: Jak jsme na tom? je společný projekt Aspen Institute Prague a časopisu Forbes, který se snaží zmapovat stav české společnosti v oblastech důležitých pro úspěšnost České republiky a to na základě dostupných kvalitativních i kvantitativních výzkumů, jež umožňují porovnání s dalšími zeměmi. Záleží s čím a s kým se porovnáváme. Loňská konference byla úspěšná také proto, že otázka — Jak jsme na tom? — byla už dlouho ve vzduchu a hledání odpovědi se podařilo pojmout fundovaným a zajímavým způsobem.

Naším východiskem byla snaha propojit různé oblasti, které jsou předmětem mezinárodního porovnávání, do širšího rámce. V úvodu sborníku z loňské konference jsme uvedli, že „pro úspěch země v dnešní globální společnosti je směrodatná nejen její hospodářská výkonnost a konkurenceschopnost, ale také vnitřní i vnější bezpečnost umožňující politickou i hospodářskou stabilitu, kvalita života zaručující spoko-

jenost občanů, úroveň vzdělání a v neposlední řadě kvalita institucionálního rámce, veřejné správy a vlády zákona.“ Ze zmíněných oblastí jsme se loni věnovali třem — ekonomickému potenciálu, kvalitě života a bezpečnosti. Latka byla posazena vysoko. Letos přibyly další dvě týkající se vzdělávání a výkonu veřejných institucí. Věříme, že toto doplnění a rozšíření přispěje ke komplexnějšímu pohledu a obrazu.

Rádi bychom poděkovali všem, kteří se zapojili do pracovních skupin, zejména jejich garantům, kteří vypracovali zprávy obsažené v tomto sborníku. Nešlo nám o další akademické studie určené odborníkům, ale chtěli jsme připravit podklad pro věcnou diskusi. Věříme, že v předkládaných zprávách najdete odraz skutečného stavu věcí i podněty, náměty a doporučení, co dělat lépe. Jejím smyslem by nemělo být jen analyzovat, ale motivovat k individuální práci a povzbuzovat k hledání nových cest a ke společnému úsilí české společnosti o perspektivní budoucnost, o „lepší Česko“. Nedělejme si iluze, že bez úsilí „na národu roli dědičné“ by se nám současná svoboda, prosperita i bezpečnost mohly rozplynout jako sen.

V našem úsilí budeme úspěšní nejen pokud pojmenujeme příčiny toho, co se nedaří, ale především když to společně dokážeme změnit.

JIŘÍ SCHNEIDER

ředitel
Aspen Institute Prague

IVAN HODÁČ

předseda správní rady
Aspen Institute Prague

PETR ŠIMŮNEK

šéfredaktor
Forbes ČR

PROGRAM

8.30 — 9 h	REGISTRACE	
9 — 9.15 h	ZAHÁJENÍ KONFERENCE <u>Jiří Fajt</u> , Národní galerie <u>Ivan Hodáč</u> , Aspen Institute Prague <u>Petr Šimůnek</u> , Forbes ČR	
9.15 — 10.30 h	VÝKON VEŘEJNÝCH INSTITUCÍ GARANT ZA VLÁDU ČR HOSTÉ MODERÁTOR	<u>Karel Šimka</u> , Nejvyšší správní soud <u>Robert Pelikán</u> , ministr spravedlnosti (tbc) <u>Petr Vokřál</u> , primátor města Brna <u>Vladimír Dlouhý</u> , Hospodářská komora ČR <u>Jan Pokorný</u> , Český rozhlas
10.30 — 11 h	COFFEE BREAK	
11 — 12.15 h	KVALITA ŽIVOTA GARANT ZA VLÁDU ČR HOSTÉ MODERÁTOR	<u>Pavel Fischer</u> , STEM <u>Michaela Marksová</u> , ministryně práce a sociálních věcí <u>Hana Třeščíková</u> , radní pro kulturu Prahy 7 <u>Tomáš Salomon</u> , Česká spořitelna <u>Nikita Poljakov</u> , Hospodářské noviny
12.15 — 12.30 h	KEYNOTE BOHUSLAVA SOBOTKY, předsedy vlády České republiky	

12.30 — 13.30 h	OBĚD	
13.30 — 14.45 h	NÁRODNÍ BEZPEČNOST GARANT ZA VLÁDU ČR HOSTÉ MODERÁTOR	<u>Tomáš Pojar</u> , CEVRO Institut <u>Martin Stropnický</u> , ministr obrany <u>Martin Povejšil</u> , stálý představitel České republiky při EU <u>Václav Mach</u> , Microsoft <u>Zuzana Tvarůžková</u> , Česká televize
14.45 — 16 h	EKONOMICKÝ POTENCIÁL GARANT ZA VLÁDU ČR HOSTÉ MODERÁTOR	<u>David Vávra</u> , OGREsearch <u>Pavel Bělobrádek</u> , místopředseda vlády pro vědu, výzkum a inovace <u>Daniel Beneš</u> , ČEZ <u>Michal Stachník</u> , Cisco <u>Petr Šimůnek</u> , Forbes ČR
16 — 16.30 h	COFFEE BREAK	
16.30 — 17.45 h	VZDĚLÁVÁNÍ GARANT ZA VLÁDU ČR HOSTÉ MODERÁTOR	<u>Bohumil Kartous</u> , EDUin; <u>Tomáš Hruša</u> , Education Republic <u>Kateřina Valachová</u> , ministryně školy, mládeže a tělovýchovy <u>Tania le Moigne</u> , Google ČR <u>Petr Dvořák</u> , Česká televize <u>Petr Šimůnek</u> , Forbes ČR
17.45 — 18 h	ZAKONČENÍ KONFERENCE <u>Jiří Schneider</u> , Aspen Institute Prague	

VYSTUPUJÍCÍ

PAVEL BĚLOBRÁDEK

Pavel Bělobrádek je předsedou politické strany KDU-ČSL a od ledna 2014 místopředsedou vlády České republiky pro vědu a výzkum. Vystudoval veterinární lékařství na Veterinární a farmaceutické univerzitě v Brně, kde později také získal titul Ph.D. Absolvoval rovněž MPA program Bezpečnostní a krizový management na akademii CEVRO Institut. Před začátkem své politické dráhy pracoval na Krajské veterinární správě pro Královéhradecký kraj, kde až do roku 2009 působil na pozici veterinárního inspektora. V roce 2010 byl zvolen zastupitelem města Náchod a v komunálních volbách v roce 2014 funkci obhájil. Od roku 2012 je členem zastupitelstva Královéhradeckého kraje. V roce 2013 byl zvolen poslancem Parlamentu ČR. V minulosti zastával také post místopředsedy Poslanecké sněmovny PČR.

DANIEL BENEŠ

Daniel Beneš se jako generální ředitel a hlavní představitel Skupiny ČEZ aktivně podílí na jednáních o formování energetické politiky v evropském prostoru. Je absolvent Strojní fakulty Vysoké školy Báňské v Ostravě a Brno International Business School. Beneš rovněž klade důraz na CSR aktivity Skupiny, což je zřejmé již z jeho postavení v čele správní rady Nadace ČEZ, dlouhodobě nejštědřejší nadace v ČR, která regionálním i celostátním projektům rozdělila víc než miliardu korun.

VLADIMÍR DLOUHÝ

Vladimír Dlouhý v současné době působí jako mezinárodní poradce investiční banky Goldman Sachs, prezident České hospodářské komory a předseda International Chamber of Commerce (ICC). Je absolvent VŠE a postgraduálního studia matematické statistiky a pravděpodobnosti na Karlově univerzitě, bývalý ministr hospodářství ČSFR i ministr průmyslu a obchodu ČR. Dále je např. členem rady ředitelů KSK Power Ventures (Indie), skupiny mezinárodních poradců Rolls-Royce (Velká Británie) a Meridiam Infrastructure (Francie) a profesorem na UK.

PETR DVOŘÁK

Petr Dvořák je od září 2011 generálním ředitelem České televize. Vystudoval technickou kybernetiku na Elektrotechnické fakultě ČVUT v Praze a v roce 1999 získal titul MBA na University of Chicago. Začátkem devadesátých let byl jedním ze zakladatelů PR agentury B.I.G. V letech 1995-1996 byl členem představenstva fotbalového klubu SK Slávia Praha. V roce 1999 vstoupil do skupiny PPF, kde byl zodpovědný za rozvoj Expandia banky (dnešní eBanka). Od roku 2002 pracoval v TV Nova, kde v letech 2003-2010 zastával funkci generálního ředitele. Zároveň v letech 2009-2010 zastával funkci viceprezidenta pro televizní vysílání v CME, mateřské firmě televize Nova, a zodpovídal za TV stanice v ČR, Rumunsku, Bulharsku, Chorvatsku, Slovinsku a na Slovensku.

IVAN HODÁČ

Ivan Hodáč je předsedou správní rady a jedním ze zakladatelů Aspen Institute Prague. Je absolventem University of Copenhagen a College of Europe v Brugách. Mezi lety 2001 a 2013 byl tajemníkem Asociace evropských výrobců automobilů (ACEA), předtím zastával pozici šéfa korporátní kanceláře Time Warner pro Evropu. Dříve působil také jako generální tajemník IFMA/IMACE, Senior Economist v Didier & Associates a pomocný profesor na College of Europe. Noviny Financial Times Hodáče nedávno označily jako jednu ze třiceti nejvlivnějších osobností bruselské politiky.

JIŘÍ FAJT

Jiří Fajt je historik umění a generální ředitel Národní galerie. Je absolventem Filozofické fakulty Univerzity Karlovy a Vysoké školy zemědělské v Praze. Zaměřuje se na středověké umění a ve svém oboru se podílel na mnohých výzkumech a dalších projektech. Zároveň je autorem řady publikací a úspěšných mezinárodních výstav. Mezi lety 1998 a 2001 působil jako zakládající ředitel Centra pro středověké umění při Národní galerii v Praze. Následně se stal hostujícím profesorem na Technické univerzitě v Berlíně.

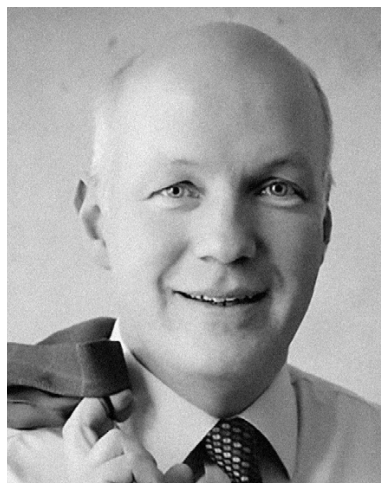
TOMÁŠ HRUDA

Tomáš Hruďa vystudoval ekonomii a mezinárodní vztahy na FSV UK a v průběhu své kariéry vystřídal mnoho pozic. V roce 2000 nastoupil do společnosti CzechInvest jako projektový manažer a roku 2005 se stal jejím generálním ředitelem. Od roku 2007 se pohyboval v bankovním sektoru a roku 2009 nastoupil na pozici ředitele CEITEC (Central European Institute of Technology), kde působil po dobu tří let. Od roku 2012 zastával funkci náměstka ministra školství a poté po roční rodičovské dovolené spoluzaložil společnost věnující se organizaci vzdělávacích programů Education Republic, v níž působí dodnes.

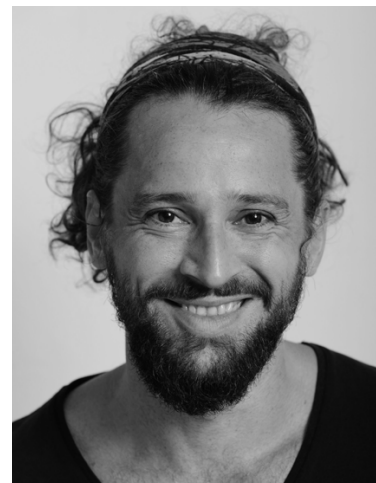
PAVEL FISCHER

Pavel Fischer je ředitelem ústavu STEM a působí jako konzultant. Studoval na Ecole Nationale d'Administration (E.N.A.) v Paříži, Centre International de Formation Chrétienne v Ženevě a Karlově Univerzitě v Praze. Osm let působil v týmu prezidenta Václava Havla, nejprve jako zástupce mluvčího, později jako ředitel politického odboru. V roce 2003 byl jmenován velvyslancem ve Francii a v Monaku. V roce 2010 se stal politickým ředitelem Ministerstva zahraničních věcí České republiky. Je členem představenstva Jacques Delors Institutu (Paříž), neziskové organizace SIRIRI a nadace Forum 2000.

BOHUMIL KARTOUS

Bohumil Kartous je vedoucím komunikace a analytikem think-tanku EDUin. Absolvoval Pedagogickou fakultu a Fakultu sportovních studií MU v Brně, doktorát získal na Fakultě sociálních věd UK v Praze. O vzdělávání publikuje v řadě českých médií a pravidelně pro média komentuje události, které se ve vzdělávání odehrávají. Učí na Vysoké škole ekonomiky a managementu a pomáhá rozjíždět vzdělávací start up Education Republic. V roce 2015 se podílel na obsahu a realizaci Fóra 2000 a s centrem současné kultury DOX zrealizoval Mapu společenských stereotypů. Rovněž se podílel na přípravě projektu Hrdinské imaginace psychologa Philipa Zimbarda v rámci nově vznikajícího Památníku ticha Bubny atd. Působí také jako editor Britských listů, kritického internetového deníku.

TANIA LE MOIGNE

Tania le Moigne je ředitelkou české a slovenské pobočky Google. Vystudovala Vysokou školu ekonomickou v Praze. Přes devět let působila na různých manažerských pozicích ve firmě Microsoft v Praze, Mnichově a Londýně. V roce 2006 založila českou a o čtyři roky později i slovenskou pobočku Google. Le Moigne je členkou a mentorkou projektu Odyssey a autorkou 4bambini, série deskových her o důležitých životních hodnotách pro děti. Příležitostně spolupracuje s Vysokou školou ekonomickou, New York University a European Leadership & Academic Institute in Prague. Je také členkou správní rady Aspen Institute Prague a nevládní organizace Dobrý Anděl.

VÁCLAV MACH

Václav Mach je ředitel pro vnější vztahy v regionu střední a východní Evropy ve společnosti Microsoft. Vystudoval Fakultu strojní na Českém vysokém učení technickém v Praze, dále v roce 1996 absolvoval postgraduální manažerský kurz na CMC Čelákovice. Mach také působí jako člen představenstva ICT unie, je členem Czech ICT Alliance a místopředsedou Spolku pro ochranu osobních údajů.

MICHAELA MARKSOVÁ

Michaela Marksová je ministryně práce a sociálních věcí, místopředsdkyně ČSSD pro odborné komise a archiv ČSSD. Po absolvování Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy pracovala jako ředitelka pro oblast styk s veřejností v obecně prospěšné společnosti Gender Studies až do roku 2004. V letech 2004 až 2006 byla ředitelkou odboru rodinné politiky na Ministerstvu práce a sociálních věcí. V letech 2009 a 2010 byla ředitelkou Odboru rovných příležitostí na Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Od roku 2006 je zastupitelkou městské části Praha 2, kde mezi lety 2010 a 2012 vykonávala funkci radní městské části.

ROBERT PELIKÁN

Robert Pelikán je ministrem spravedlnosti České republiky. Je absolventem Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Na začátku své kariéry působil jako advokátní koncipient a následně jako advokát nejprve v advokátní kanceláři Císař, Češka, Smutný a spol., později v advokátní kanceláři Linklaters. Od 2008 do 2014 byl společníkem AK Vrána & Pelikán. Od roku 2004 působí na katedře občanského práva a od roku 2012 také přednáší na katedře obchodního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Pravidelně publikuje v odborných časopisech, přednáší a vystupuje na odborných konferencích. V roce 2014 nastoupil na ministerstvo financí a později na ministerstvo spravedlnosti.

TOMÁŠ POJAR

Tomáš Pojar je prorektorem soukromé vysoké školy CEVRO Institut, viceprezidentem Česko-izraelské smíšené obchodní komory a konzultantem v oblastech obrany a bezpečnosti. Vystudoval politologii na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy a Counter-Terrorism Studies and Homeland Security na Interdisciplinary Center (IDC) v Izraeli. V roce 1995 začal pracovat pro nevládní humanitární organizaci Člověk v tísni, kterou pak od roku 1997 vedl. V organizaci zůstal až do roku 2005, kdy nastoupil na české Ministerstvo zahraničních věcí. Zde zastával funkci náměstka pro dvoustranné vztahy a 1. náměstka pro bezpečnostní otázky, záležitosti EU a bilaterální vztahy s evropskými státy. V letech 2010-2014 byl českým velvyslancem v Izraeli.

JAN POKORNÝ

Jan Pokorný je ředitelem Zpravodajství Českého rozhlasu. Je absolventem Fakulty žurnalistiky Univerzity Karlovy v Praze. V roce 1984 začal pracovat pro Československý rozhlas jako redaktor zpravodajské směny. Od roku 1986 pak moderoval pořad Dobré jitro na stanici Praha. Po roce 1989 připravoval a uváděl ranní program stanice Československo a zastával funkci parlamentního zpravodaje ve Federálním shromáždění. Od roku 1994 pracuje v Českém rozhlasu Radiožurnál, kde byl v letech 2005 až 2008 šéfredaktorem. V roce 2010 působil ve Francii jako zahraniční zpravodaj Českého rozhlasu. O dva roky později se vrátil na pozici šéfredaktora. V současné pozici ředitele je od března 2016.

NIKITA POLJAKOV

Nikita Poljakov je vedoucí ekonomické sekce Hospodářských novin. Během svého života strávil čtyři roky v Anglii, sedm let v Rusku a téměř dvě desetiletí v České republice. Zkušenosti získané v těchto zemích jej přivedly k žurnalistice. Do Hospodářských novin začal přispívat už během studií žurnalistiky na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. Poljakov je též absolventem London School of Economics and Political Science.

MARTIN POVEJŠIL

Martin Povejšil je od roku 2012 stálým představitelem České republiky při Evropské unii. Předtím působil od roku 2009 jako velvyslanec ČR při NATO. Velvyslanec Povejšil je absolventem Univerzity Palackého v Olomouci, kde získal doktorát v oboru moderní filologie. V roce 1990 pak vstoupil do služeb československé diplomacie. Během své kariéry zastával řadu seniorních postů na československém a později českém Ministerstvu zahraničních věcí i na zastupitelských úřadech v zahraničí. Jeho odborné zaměření se postupně rozšiřovalo z rozvojových otázek a bilaterálních vztahů k evropským a bezpečnostním záležitostem a multilaterální diplomacii.

TOMÁŠ SALOMON

Tomáš Salomon je předsedou představenstva České spořitelny. Po revoluci spoluvlastnil populární smíchovskou hospodu U Tučňáků, pak působil v Pepsi Cole. Od roku 1997 vedl GE Capital Multiservis, v roce 2000 pak přešel do samostatné GE Capital Bank, kde vedl retail a byl členem představenstva. Následně zamířil na Slovensko, kde šéfoval Poštové bance. Pak se opět pustil do podnikání, nejznámějším z projektů byly mobilní platby Mobito. V roce 2013 se připojil k Erste Group a vedl retailové bankovníctví Slovenské spořitelny. Loni přešel na stejnou funkci v České spořitelně, od ledna 2016 je v čele představenstva a banku řídí.

JIŘÍ SCHNEIDER

Jiří Schneider je výkonným ředitelem Aspen Institute Prague. Vystudoval České vysoké učení technické v Praze a University of Cambridge. V letech 1990 a 1992 byl zvolen do československého parlamentu. Od roku 1993 pracoval na Ministerstvu zahraničních věcí, kde zastával různé pozice. V letech 1995 až 1998 vykonával funkci českého velvyslance v Izraeli. Mezi lety 2000 a 2009 přednášel na Karlově Univerzitě v Praze, Masarykově Univerzitě v Brně a New York University in Prague. V letech 2005 až 2010 působil ve funkci programového ředitele na Pražském institutu bezpečnostních studií. V roce 2010 se stal 1. náměstkem ministra zahraničních věcí. Tuto funkci vykonával do roku 2014.

BOHUSLAV SOBOTKA

Bohuslav Sobotka je předsedou vlády České republiky. V roce 1995 dokončil studia na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně a o rok později byl poprvé zvolen do Poslanecké sněmovny jako poslanec České strany sociálně demokratické. Opětovně byl do Poslanecké sněmovny zvolen v letech 1998, 2002, 2006 a 2010 a opakovaně vykonával funkci předsedy Poslaneckého klubu ČSSD. Od roku 2011 zastává funkci předsedy ČSSD. V letech 2002 až 2006 působil Bohuslav Sobotka jako ministr financí a místopředseda vlády, dále byl předsedou rozpočtového výboru Poslanecké sněmovny a statutárním místopředsedou ČSSD. Od prosince 2011 stál v čele mandátového a imunitního výboru Poslanecké sněmovny.

MICHAL STACHNÍK

Michal Stachník působí od roku 2015 jako generální ředitel české a slovenské pobočky přední světové technologické společnosti Cisco. Je rovněž zapojen do práce regionálního vedení Cisco ve střední a východní Evropě. V oblasti informačních technologií působí pan Stachník již více než 20 let. Po absolvování oboru počítačové vědy na VUT v Brně působil například ve společnostech Symantec, IBM a jako ředitel firmy VMware.

MARTIN STROPNICKÝ

Martin Stropnický je ministrem obrany České republiky a členem Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. V roce 1998 vykonával funkci ministra kultury. Od roku 1990 pracoval na Ministerstvu zahraničních věcí, v pozdějších letech pak působil jako velvyslanec ČR v Portugalsku, Itálii a u Svatého stolce. Martin Stropnický je absolventem Divadelní fakulty AMU a Diplomatické akademie ve Vídni. Před svou politickou kariérou působil v Městských divadlech pražských a v Divadle na Vinohradech, kde se později stal uměleckým ředitelem.

KAREL ŠIMKA

Karel Šimka je soudcem Nejvyššího správního soudu České republiky. Vystudoval právo a politologii na univerzitách v Plzni, Praze a Pasově a poté působil jako civilní soudce. Je členem rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu, kompetenčního senátu a zástupcem člena tzv. zvláštního senátu. Od r. 1998 přednáší na Fakultě právnické ZČU v Plzni, od r. 2010 je v její vědecké radě. Vyučuje ústavní a daňové právo na vysoké škole CEVRO Institut. Přednáší pro odbornou veřejnost a publikuje k daním, správnímu a ústavnímu právu. Absolvoval řadu zahraničních stáží. Je či byl člen různých expertních skupin, mj. při ministerstvech financí a spravedlnosti a Akademii věd ČR. Působí v redakčních radách Bulletinu Komory daňových poradců ČR a Právního rádce.

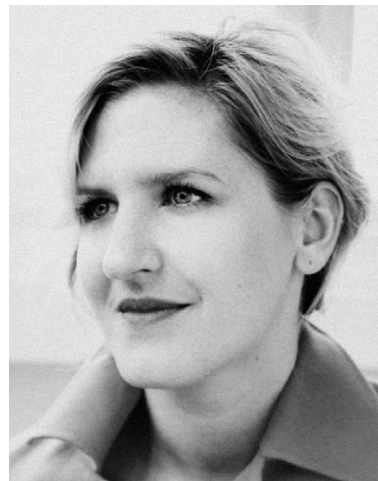
PETR ŠIMŮNEK

Petr Šimůnek je šéfredaktorem českého vydání časopisu Forbes. Vystudoval Vysokou školu ekonomickou, rok strávil na univerzitě Johanna Keplera v Linci a v rámci novinářského programu Reuters Fellowship absolvoval studijní pobyt na Green College, Oxford University. Od roku 2000 působil v Hospodářských novinách, které od roku 2005 šest let jako šéfredaktor vedl. Dále pak moderoval politickou talk show na Prima TV. Od roku 2013 moderuje publicistický pořad Den podle... na stanici Český rozhlas Plus. Za ekonomickou žurnalistiku byl oceněn Cenou guvernéra ČNB.

HANA TŘEŠTÍKOVÁ

Hana Třeštíková je radní pro kulturu městské části Praha 7. Je absolventkou oboru filmové a televizní produkce na pražské Filmové a televizní fakultě Akademie múzických umění. Má za sebou bohaté zkušenosti v audiovizuálním průmyslu, čítající jak filmovou produkci, tak působení na filmových festivalech a spolupráci s mnoha filmovými agenturami. Je zastupitelkou městské části Praha 7 za sdružení PRAHA 7 SOBĚ, kde se věnuje především organizaci kulturních aktivit a sousedským vztahům.

ZUZANA TVARŮŽKOVÁ

Zuzana Tvarůžková je novinářka, reportérka a televizní moderátorka. Svoji kariéru začala v roce 2003 v nedělníku Nedělní svět. V roce 2005 nastoupila do České televize, konkrétně na kanál ČT24, kde se stala redaktorkou domácí redakce se specializací na problematiku politiky a justice. V roce 2013 krátce moderovala pořad 168 hodin a o rok později uváděla pořad Události, komentáře. Spolu s Václavem Moravcem také připravovala speciál předvolebních debat nadcházejících komunálních voleb. Od roku 2014 moderuje pořad Interview ČT24.

KATEŘINA VALACHOVÁ

Kateřina Valachová je ministryně školství, mládeže a tělovýchovy. Mezi lety 2002 a 2012 pracovala v Kanceláři veřejného ochránce práv jako vedoucí právního odboru ombudsmanů Otakara Motejla a Pavla Varvařovského. V letech 2013 a 2014 pak byla ředitelkou legislativního odboru v Kanceláři Senátu Parlamentu ČR. Následně působila ve funkci náměstkyně ministra pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu Jiřího Dienstbiera a zároveň zastávala pozici místopředsdkyně Legislativní rady vlády.

DAVID VÁVRA

David Vávra je zakladatel a Managing Partner společnosti OGRResearch. Je držitelem titulu PhD z ekonomie na Centru pro ekonomický výzkum a doktorské studium. Hlavními obory jeho výzkumu jsou makroekonomický modeling, ekonomický růst a development. Před založením OGRResearch pracoval Vávra pro Mezinárodní měnový fond a Českou národní banku, kde mimo jiné působil i jako poradce guvernéra ČNB Zdeňka Tůmy. Nyní je jako Managing Partner ve společnosti OGRResearch zodpovědný za marketing a strategické business development. Během své bankovní kariéry Vávra zároveň spolupracoval s mnohými akademickými institucemi, na kterých také přednášel.

PETR VOKŘÁL

Petr Vokřál je primátorem města Brna, zastupitelem městské části Brno-Kníničky a místopředsedou hnutí ANO 2011. Vystudoval Stavební fakultu Vysokého učení technického v Brně a University of St. Gallen ve Švýcarsku se zaměřením na management. V roce 1991 působil na Odboru životního prostředí Magistrátu města Brna. Od roku 1992 pak působil ve společnosti A.S.A., ve které zastával v letech 2009 až 2013 funkci generálního ředitele společnosti a předsedy představenstva. V roce 2014 byl jako člen hnutí ANO 2011 zvolen zastupitelem města Brna a následně se stal jeho primátorem.

Veřejné instituce, tedy ústavní a politické orgány, správní úřady, soudy a další instituce pečující o veřejný zájem, mají v nejobecnější rovině vytvářet a udržovat prostředí, které podporuje lidskou tvořivost, podnikavost a „dobré“ aktivity nejrůznějšího druhu a celkově napomáhá dlouhodobě udržitelnému, v základních parametrech stabilnímu a spokojenému životu co možná nejvíce lidí na území Česka. Heslovitě řečeno: rozvoj a stabilita pokud možno pro všechny. Z tohoto obecného zadání plynou následující požadavky na výkon veřejných institucí (quality of governance):

1. stabilita politického, právního a administrativního systému,
2. jeho profesionalita, tedy přehlednost a uživatelská přívětivost pro adresáty, lidskost, věrohodnost, odborná kompetence, přiměřená rychlost, funkčnost a racionalita, schopnost být vnímán jako legitimní autorita,
3. koncepčnost snoubená s flexibilitou, tedy schopnost jednat s dlouhodobou vizí možného budoucího vývoje, předvídatelnost, avšak zároveň i schopnost rychlé reakce na měnící se podmínky.

1. STABILITA

Politický a ústavní systém

Český ústavní a politický systém po listopadu 1989 je ve středoevropském srovnání průměrně stabilní, srovnatelný nejen s dalšími postkomunistickými státy regionu, ale i s Rakouskem.

Údaje o obecné kvalitě demokracie za roky 2014 a 2016 ↓

Stát	Pozice v rámci OECD 2014	Pozice v rámci OECD 2016
Česká republika	18.	25.
Maďarsko	40.	41.
Německo	6.	5.
Polsko	8.	8.
Rakousko	22.	18.
Slovensko	25.	26.

Zdroj — Sustainable Governance Indicators

Ústavní systém se od přijetí Ústavy (1992) v podstatných ohledech změnil jen zavedením přímé volby prezidenta republiky (2012) namísto jeho dřívější volby parlamentem. Stabilitě to spíše uškodilo zejména posílením konfliktní linie na ose vláda-prezident a zahuštěním již tak bohatého volebního kalendáře zavedením dalších voleb, vnímaných navíc občany jako velmi významné, podobně jako volby do Poslanecké sněmovny. Pro garanci základního rámce lidsko-právního a institucionálního uspořádání se osvědčilo dvoukomorové uspořádání parlamentu, zpravidla doprovázené odlišným politickým složením Poslanecké sněmovny a Senátu, a tedy relativní složitost provedení změny ústavního pořádku (požadavek kvalifikované většiny v obou komorách). České uspořádání je

tak odolnější proti náhlým změnám základních parametrů režimu oproti např. Maďarsku či Slovensku, kde jsou jednokomorové parlamenty.

Po zavedení přímé volby prezidenta republiky se v České republice koná šest druhů celostátně organizovaných voleb a volební cykly jsou čtyř- či pětileté. Nějaké volby se tak konají minimálně každé dva roky, nezřídka ovšem i častěji. Častost voleb vede k jakémusi zvláštnímu druhu „stability v důsledku neakceschopnosti“, jelikož vláda vzešlá z voleb do Poslanecké sněmovny má v rámci čtyřletého volebního cyklu jen krátký časový prostor (zhruba rok, max. dva), v němž může prosadit razantní změny dosavadní politiky. Vlády jsou v důsledku toho v České republice sice vcelku stabilní (jen dva-

krát za její existenci se konaly volby předčasné, a sice v letech 1998 a 2013; celkem se od roku 1992 vystřídalo 13 vlád), avšak poměrně málo akceschopné.

Systém politických stran se zdál být od roku 1992 zhruba do roku 2010 stabilizovaný. Měl jasné póly napravo i nalevo (ODS a ČSSD), mírně proměnlivý střed (stabilní lidovci, vedle nich strany občanského liberálního středu či pravého středu mající relevanci vždy zpravidla dvě volební období), bezvýznamný pravý extrém a významnou, avšak svým způsobem do systému integrovanou extrémní levicí (KSČM). Volby do Poslanecké sněmovny 2010 však zahájily významný přerod tohoto uspořádání. Nejprve v podobě Věcí veřejných Víta Bárty a poté (volby 2013) hnutí ANO Andreje Babiše se významnými politickými silami staly populistické středové formace vymezující se proti dosavadnímu politickému establishmentu

a řízené z jednoho centra movitým zakladatelem a faktickým majitelem takovéto formace. Tradiční pravý střed (ODS) silně oslabil, avšak ztrátu voličské přízně výrazně pocítil i levý střed (ČSSD).

Současné politické uspořádání lze stěží považovat za stabilizované; naopak, stále probíhá jakýsi přerod systému politických stran. Příkladnějším ve sněmovních volbách 2017, ale pravděpodobně i v dalších (2021, budou-li v řádném termínu) se bude hledat nový formát systému. Ve středoevropském srovnání ale český vývoj není výjimkou — slovenský systém stran je tradičně velmi proměnlivý, systémy v Maďarsku a Polsku si v minulosti prošly výraznými přerody a ani dnes nejsou řádově stabilnější než systém český. Náznaky posunů se objevují i v dosud „nehybném“ systému stran v Německu (vznik AfD) a Rakousku (posílení FPÖ a oslabení stran velké koalice).

Podíl hlasů a mandátů ve volbách do Poslanecké sněmovny pro ČSSD a ODS na celkovém počtu hlasů a mandátů. ↓

Volby do PS resp. ČNR	ODS hlasy(%)	ČSSD hlasy(%)	celkem hlasy(%)	ODS mandáty	ČSSD mandáty	Mandáty celkem (z 200)
1992	29,73	6,53	36,26	76	16	92
1996	29,62	26,44	56,06	68	61	129
1998	27,74	32,31	60,05	63	74	137
2002	24,47	30,21	54,68	58	70	128
2006	35,38	32,32	67,7	81	74	155
2010	20,22	22,08	42,3	53	56	109
2013	7,72	20,45	28,17	50	16	66

Zdroj — www.volby.cz

Právní řád a administrativa

České právo zásadně změnil listopad 1989. V komunistickém režimu bylo právo ornamentem, zástěrkou reality či jednoduše irelevantní. Vše podstatné určovala politika a právo se jí podřizovalo. Liberální demokracie Západu se naopak vyznačují tím, že politika má výrazná omezení daná právem, zejména ústavním, ale i pravidly mezinárodního práva, přičemž tato omezení politika za běžných okolností musí dodržet, nesmí jejich základ změnit a ani je až na výjimky nemůže fakticky ignorovat (hrozí např. odpovědnost za škody způsobené státem či trestní postihy politiků a úředníků). Důsledkem je zásadní význam práva, právní regulace, správních řízení a soudních sporů. Česká republika se v tom od jiných států Západu, zejména Evropské unie, nijak neliší — v základních parametrech je totiž obsah právních řádů jejích členských států, zejména standard ochrany individuálních základních práv, shodný a daný přímo vnitrostátně aplikovatelným mezinárodním či unijním právem.

Příklad: Dálnici lze postavit tam, kde si ji politická reprezentace přeje, jen a pouze tehdy, nejsou-li tím dotčeny důležitější právní pozice jednotlivců (vlastnictví, zdraví) či právem chráněných statků (třeba přírody, např. zachování krajinných prvků nebo živočichů), jimž právo dává přednost před dálnicí. V praxi je pak mimořádně složité určit, kdy má kdo či co přednost – zda příroda, příp. individuální práva, či dálnice. Politika navíc nemá právní možnosti, jak posuzování střetů mezi takto si konkurujícími hodnotami jednou provždy předem vyřešit (např. říci, že dálnice má vždy přednost), a nesmí ani vyloučit soudní kontrolu takovýchto střetů. Důsledkem je složitost a zdlouhavost povolovacích procesů jako cena za systém zaručující ochranu individuálních práv.

Ve faktické rovině tvoří nynější české právo (jinde v Evropě je to stejné, viz např. Německo či Polsko) dva základní zdroje:

- psané „zákonné“ právo (mezinárodní smlouvy, právní akty EU, vnitrostátní ústavní zákony, zákony a podzákonné předpisy),
- precedenční rozhodnutí „vysokých soudů“ (Evropský soud pro lidská práva, Soudní dvůr EU, Ústavní soud, Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud).

Právo je tedy vícezdrojové (tvoří je různé instituce ve vzájemné interakci) a víceúrovňové (právo se tvoří jednak na úrovni mezinárodní a unijní a systému Rady Evropy, jednak na úrovni vnitrostátní).

Důsledkem je množství textů, v nichž je nutno právo hledat (tisíce předpisů nejrůznějšího druhu, desetitisíce rozsudků vysokých soudů, z toho všeho odvozené metodiky a postupy správních úřadů aj.). Právo je nepřehledné — zdroje práva nejsou shromážděny na jednom oficiálním místě a není uvedeno, které platí, které již nikoli a jaký je mezi nimi vztah; proto jsou nejspolehlivějším informačním zdrojem soukromé právní informační systémy (ASPI, LexGalaxy aj.). Občas se objevují vážné rozpory mezi jednotlivými prameny a pravidlem jsou časté změny „zákonného“ práva.

Změny práva způsobuje především dynamika a komplexita společenských procesů a obecná poptávka společnosti regulovat je právem. Ekonomická činnost podléhá detailní soukromoprávní i veřejnoprávní regulaci, zejména v oblastech korporálního práva, pracovního práva, ochrany spotřebitele, ochrany životního prostředí a veřejné bezpečnosti, ochrany stability finančního sektoru a daní, poplatků a veřejnoprávních pojištění. Většina těchto regulací vzniká dvoustupňově — na úrovni EU vzniká celoevropská rámcová úprava, často již sama o sobě velmi detailní, a ta je transponována do českého právního řádu a zde dotvořena vnitrostátními zákony.

Problém bobtnání a rostoucí nepřehlednosti práva je již dlouhou dobu vnímán politikou, administrativou i byznysem jako palčivý, avšak nedaří se jej řešit. Předpisů přibývá, jejich texty jsou delší, detailnější, složitější. Jednotlivým oborům práva

se nedaří dávat jasnou strukturu a systematiku. Výjimkou posledních let jsou kodifikace významných právních oborů, které se vcelku osvědčily (trestní zákoník, správní řád, daňový řád, občanský zákoník, zákon o obchodních korporacích, insolvenční zákon aj.), jakkoli v řadě případů vyvolaly nemalé transformační náklady.

V mezinárodních žebříčkách je v ČR pozitivně hodnocena kvalita právního státu a vlády

Kvalita právního státu a vlády práva za roky 2013-2016. ↓

Stát	Pozice ve světě 2013	Pozice ve světě 2014	Pozice ve světě 2015	Pozice ve světě 2016
Česká republika	30.	29.	27.	25.
Maďarsko	37.	40.	40.	43.
Německo	16.	16.	16.	15.
Polsko	39.	38.	36.	36.
Rakousko	7.	6.	6.	8.
Slovensko	42.	47.	46.	45.

Zdroj — Global Innovation Index

Innovation Index za rok 2015 až na 87. pozici ve světovém srovnání složitosti a administrativní náročnosti daňového systému (Polsko 49., Německo 59., Slovensko 60., Rakousko 61., Maďarsko 73.). Nejnovější administrativní povinnosti podnikatelů (kontrolní hlášení, elektronická evidence tržeb) konkurenceschopnost ČR v tomto ohledu ještě dále ztlačují.

Právo je „pevností“, která chrání status quo a s ním spojené mocenské, ekonomické a statusové pozice jednotlivých skupin společnosti i jednotlivců. Složitost právních překážek při

práva, přičemž její pozice se v posledních letech pomalu, avšak setrvale zlepšuje (z 30. místa ve světě v roce 2013 na 25. v roce 2016). Mezi postkomunistickými státy střední Evropy jasně vede, dosahuje úrovně nepříliš vzdálené Německu.

V některých oborech práva, například v daňových, však dosahuje složitost a nepřehlednost právní regulace i v mezinárodním srovnání varovných hodnot. ČR je podle údajů Global

provádění změn (typicky třeba nová výstavba, zavedení nových technologií aj.) tyto změny na jedné straně oddaluje a v některých případech jim dokonce brání, na straně druhé však přinejmenším dočasně chrání ty, kteří by jimi byli dotčeni, před dopady a důsledky změn. Změny se prosazují kombinací „boje“ zainteresovaných aktérů před správními orgány a soudy a vyjednávání s dotčenými skupinami a jednotlivci. Ostrost střetu se jeho protahováním v důsledku složitých řízení někdy otupuje a ztrácí; jindy však protahování změn vede k vážným soukromým i veřejným nákladům.

2. PROFESIONALITA

Profesionalitou veřejných institucí lze rozumět komplex jejich dílčích vlastností projevujících se zejména vůči adresátům jejich činnosti a každodenně vytvářejících a obnovujících jejich legitimitu. Těmito vlastnostmi jsou zejména:

- přehlednost a uživatelská přívětivost pro adresáty, „lidskost“,
- odborná kompetence, funkčnost a racionalita jejich postupů,
- přiměřená rychlost,
- věrohodnost, schopnost být vnímán jako legitimní autorita.

Přehlednost a uživatelská přívětivost pro adresáty, „lidskost“

Co se týče formálních a institucionálních nástrojů k prosazení práv, nabízí ČR obvyklý evropský standard. Procesní předpisy správní, daňové i soudní znají řadu opravných prostředků, dvojinstanční rozhodování je pravidlem. Proti rozhodování veřejné správy lze v širokém rozsahu brojit ve správním soudnictví; okruh osob, které tak mohou činit, zahrnuje nejen přímo dotčené, ale ve vymezených oblastech (ekologie, územní plánování, stavebnictví) i tzv. dotčenou veřejnost, tedy v praxi zejména spolky zaměřené na ochranu životního prostředí. Vedle klasických opravných prostředků si lze stěžovat na nečinnost u nadřízeného orgánu či soudu a rovněž lze oslovit Veřejného ochránce práv.

V moderním státě s množstvím nejrůznějších regulací a úřadů, které se jimi zabývají, je třeba, aby jednotlivci (podnikatel i soukromá osoba) dokázal relativně rychle a spolehlivě zjistit, jakým regulacím v určité situaci podléhá, jaký úřad je s ním bude řešit a co je třeba úřadu doložit. Klíčovou roli zde v posledních letech sehrává elektronizace a e-government. V tomto ohledu ČR nabízí následující:

- Podle zákona o svobodném přístupu k informacím každá veřejná instituce zveřejňuje na internetu informace o své činnosti (kontakty, účel činnosti, vnitřní strukturu, informace o postupech a řízeních, jež se u ní vedou aj.),
- existuje Portál veřejné správy jako elektronický rozcestník pro poskytování informací všeho druhu ve veřejné sféře, například o veřejných zakázkách, o údajích z veřejně přístupných informačních systémů aj.
- veřejné instituce povinně komunikují elektronicky (přijímají písemnosti odeslané z datové schránky či mailem a odesílají je do datových schránek adresátů či na jejich elektronické adresy),
- někdy lze žádosti či podání učinit přímo na internetových formulářích, tato praxe však není všeobecná a povinná; někdy naopak (nově v oblasti DPH) mají podnikatelé povinnost podání učinit pouze elektronicky a jen v datových formátech a způsoby, které daňová správa předepisuje,
- existuje systém CzechPoint, který na většině pošt umožňuje získat výpisy z některých úředních registrů; pošta zároveň ověřuje listiny a konvertuje písemnosti z listinné formy na elektronickou a naopak,
- každý si může zřídit elektronickou datovou schránku, která je pak jeho oficiální doručovací adresou přístupnou po internetu odkudkoli; právnické osoby a podnikatelé datovou schránku mají povinně; veřejné instituce navzájem nyní komunikují též převážně pomocí datových schránek,
- existuje dálkově přístupný veřejný (dříve obchodní) rejstřík, který zdarma poskytuje rozsáhlý soubor informací o právnických osobách všeho druhu a podnikatelích,

online fungující insolvenční rejstřík s podobnými vlastnostmi a online přístupný (placený) informační systém katastru nemovitostí a (neplacený) online přístupný přehled katastru nemovitostí; podobně fungují lodní a letecký rejstřík,

- na úrovni správních úřadů a soudů se experimentuje s elektronickým spisem, nicméně v praxi je všeobecně používán jen omezeně (insolvence),
- existuje řada rozsáhlých elektronických informačních systémů používaných veřejnou správou a poskytujících v některých případech i výstupy veřejnosti (vedle tzv. základních registrů, např. o evidenci obyvatel, také registr vozidel, informační systémy v oblasti dotací, tvorby legislativy, registr docentů a profesorů, informační systém o soudních řízeních aj.).

Po období zhruba 2007-2011, kdy se zavedla či vylepšila většina výše popsaných opatření, jsou poslední léta spíše ve znamení stagnace. Nepříbylo nic, co by znamenalo takový kvalitativní posun jako zavedení datových schránek a CzechPointu. V hodnocení OSN E-Government 2016 skončilo Česko ve světovém měřítku ze 193 států na 50. místě. Před ním bylo 46. Maďarsko, 31. Polsko, 16. Rakousko a 15. Německo. Jen Slovensko skončilo za námi, na 67. místě. Jasně sestupný trend ČR ukazuje srovnání v čase — v roce 2014 byla na 53. místě, v roce 2012 na 46. místě, v roce 2010 na 33., v roce 2008 na 25. místě a v roce 2005 na 29. místě. Je tedy patrné, že zatímco v letech 2007-2011 se podařilo elektronizaci skokově posunout vpřed, nyní stagnujeme a postupně se ve světové konkurenci propadáme; to se snad podařilo poslední rok aspoň zastavit — k témuž závěru dochází vláda při analýze období 2008-2013 mezinárodními srovnáním pomocí Indexu digitálního rozvoje.²

Odborná kompetence, funkčnost a racionalita postupů veřejných institucí

Odbornost, funkčnost a racionalita postupů jsou povýtce kvalitativní a „měkké“ parametry fungování veřejných institucí, takže se obtížně hodnotí na základě dostupných statistických dat. Z mezinárodních srovnání nicméně vyplývá, že obecná úroveň výkonu českých veřejných institucí není v rámci vyspělých zemí

(členů OECD) příliš uspokojivá, avšak v zásadě odpovídá obecné úrovni v postkomunistických státech střední Evropy. Podle údajů za rok 2012 je v rámci celé OECD zřetelně podprůměrná — ČR dosahuje na škále indexu 0,0 až 5,0 hodnoty 2,2, zatímco průměr OECD je 3,0 a okolní státy dosahují následujících hodnot: Slovensko 1,8, Maďarsko 2,25, Polsko 2,5, Rakousko 3,15 a Německo 3,7³. Podobné údaje poskytují i další srovnání dle Global Innovation Index.

Obecná kvalita regulatorního prostředí za roky 2013-2016 ↓

Stát	Pozice ve světě 2013	Pozice ve světě 2014	Pozice ve světě 2015	Pozice ve světě 2016
Česká republika	41.	40.	40.	40.
Maďarsko	33.	33.	33.	36.
Německo	31.	29.	26.	24.
Polsko	43.	42.	42.	41.
Rakousko	9.	8.	8.	10.
Slovensko	30.	45.	46.	46.

Zdroj — Global Innovation Index

Co se týče personálního vybavení veřejných institucí, stěžít lze říci, že by mu byla věnována nedostatečná pozornost. V České republice je v mezinárodním srovnání vysoký počet soudců (cca 3100, což znamená podle údajů z roku 2012 cca 29,1 soudců na 100 000 obyvatel, srovnatelný údaj pro Německo je 24,7, pro Rakousko 18,3, pro Polsko 26,2, Slovensko 24,2, Maďarsko 27,9⁴), i například policistů (více než 40 000 s perspektivou nárůstu na cca 44 000 v nejbližších letech) v poměru k počtu obyvatel. Ani státní administrativa netrpí nedostatkem úředníků a navíc se neustále rozšiřuje (např. finanční správa v tomto a příštím roce přijala či přijme stovky nových úředníků).

Přiměřená rychlost rozhodování

Pohledem statistických údajů a průměrných hodnot si česká veřejná správa a justice nevedou špatně a rozhodně nepatří k nejpomalejším v Evropě. Dle údajů za rok 2012 patřila ČR v civilních věcech mezi třetinu nejrychlejších členských států Rady Evropy.⁵

Podle údajů o soudních řízeních za roky 2010-2014 trvá trestní řízení u okresních soudů od

podání obžaloby do právní moci rozhodnutí kolem půl roku a řízení občanskoprávní kolem jednoho roku. U krajských soudů, které projednávají typově podstatně složitější věci, jsou obdobné údaje u trestních věcí i u občanskoprávních věcí kolem roku a půl až dvou let. Délky řízení se dlouhodobě příliš nemění, výjimkou jsou věci insolvenční, kde je za sledované období patrný nárůst průměrné délky řízení ze zhruba tří měsíců na jeden rok.

Délka soudních řízení v ČR za roky 2010-2014 ↓

	(v dnech)				
Délka soudního řízení od zahájení řízení do právní moci rozhodnutí:	2010	2011	2012	2013	2014
Okresní soudy — trestní věci	207	192	181	173	168
Okresní soudy — občanskoprávní věci	282	284	356	426	380
Okresní soudy — řízení o nezletilých dětech	173	171	176	172	171
Krajské soudy — trestní věci	672	687	541	628	581
Krajské soudy — občanskoprávní věci	631	559	510	511	545
Krajské soudy — z toho obchodní věci (z občanskoprávních)	701	603	541	537	547
Krajské soudy — insolvenční věci	69	92	106	197	351

Zdroj — Statistická ročenka České republiky — 2015

Česká justice tedy není v průměru pomalá; avšak její slabinou jsou obtížné, komplexní kauzy, ať již v oblasti trestní nebo občanskoprávní.

Příklad 1: 8. srpna 2008 narazil vlak EuroCity u Studénky do opravovaného mostu, jenž spadl stavebníkům do kolejiště. Zemřelo 8 lidí a desítky dalších byly zraněny. Ani v současné době, po více než 8 letech, není kauza v trestněprávní rovině dořešena. Zhruba 3 roky vedla vyšetřování policie. V létě 2011 začal věc projednávat soud. Od té doby soudní řízení trvá, přičemž stěžít lze

soud vinit, že ve věci nekoná, jelikož řízení je především bojem znalců a znaleckých posudků, opakovaně napadaných advokáty jednotlivých obžalovaných, a složitě se rozplétá, co přesně zapříčinilo katastrofu a kdo ve firmě, jež opravu zříceného mostu prováděla, odpovídal za jednotlivé úkony na stavbě. Problém spočívá v kombinaci komplexity a odborné náročnosti kauzy, kvalitní práce advokátů a požadavku trestního práva důkladně a individuálně posoudit jednání a zavinění každé z osob, jež připadají v úvahu jako viníci tragédie.

Příklad 2: David Rath a jeho údajní komplici byli po mnohaměsíčním sledování a odposlouchávání zatčeni policií v květnu 2012. V dubnu 2013 byla ve věci podána obžaloba. V dubnu a červenci 2015 byl nadvrát vynesena prvoinstanční rozsudek. Obžalovaní se odvolali a odvolací soud v říjnu 2016 prvoinstanční rozsudek zrušil, pravděpodobně kvůli procesní vadě, a věc vrátil zpět první instanci. Znamená to, že proběhne minimálně jedno další kolo řízení před prvoinstančním a odvolacím soudem. Není tedy jisté, že věc bude rozhodnuta alespoň v roce 2018. I v tomto mediálně ostře sledovaném případě, na němž si státní zastupitelství dalo velmi záležet a u něhož ani prvoinstančního soudce nelze obviňovat z průtahů, délku řízení ovlivnila složitost případu a důsledné využívání procesních práv obžalovanými.

Rozdíly panují mezi jednotlivými regiony — příkladem je malá, ale pro ekonomiku významná oblast správního soudnictví. Zatímco nejrychlejší krajské soudy (např. v Českých Budějovicích) rozhodují správní věci (např. daňové či stavebně-právní) během několika měsíců, u Městského soudu v Praze se na podobné rozhodnutí čeká kolem tří let.

Podobně jako v soudním rozhodování se v řadě případů neúnosně vlečou i některá řízení správní. Opět jde především o ta řízení, která řeší komplexní otázky a kde proti sobě stojí protichůdné zájmy, jejichž reprezentanti spolu úporně bojují. Typické je to v řízeních stavebních, zvláště pak u velkých infrastrukturálních projektů.

Příklad: U dálnice D8 (Praha-Drážďany) je nejproblematičtější úsek Lovosice-Řehlovice překračující chráněné České středohoří. Již v letech 1995-2007 při přípravě a povolování stavby upozorňovali ekologové na nevhodnost trasy plánované po úbočí horských vrcholů a jen z menší části v tunelech; varovali mj. před sesuvy. Prosazovali 13 km dlouhý základnový tunel pod Středohořím, který by ovšem stavbu prodloužil o 5-7 let proti původním plánům. Po letech

bojů u správních úřadů a soudů o stavební povolení se stavět začalo roku 2007. Úřední a soudní peripetie však pokračovaly a očekávaný termín dokončení se posouval. V létě 2013, kdy již výstavba hodně pokročila a dokončení se tehdy plánovalo na rok 2014, zničil několik set metrů postavené dálnice masivní sesuv svahu, a to v místě, na jehož nebezpečnost upozorňovali před lety ekologové. Sanace sesuvu a zabezpečení svahu prodloužila výstavbu o další více než tři roky; dálnice bude snad zprovozněna v zimě 2016, nicméně ani to není jisté, neboť možná hrozí další sesuvy.

Podobné příběhy najdeme v celé ČR, namátkou:

— dálniční obchvat Prahy (není jisté datum dokončení, nejdříve však 2020; sporné je trasování zejména u Suchdola a Běchovic),

— dálnice D35 spojující Hradec Králové a Olomouc (stavba si prošla spory o trasu, některé řešil soud; dodnes není zahájena v celé délce),

— dálnici D3 z Prahy směrem na jih (není jasná trasa mezi Prahou a Benešovskem; sporné je, zda má vést Posázavím),

— zásady územního rozvoje Jihomoravského kraje (na tomto velkoplošném územním plánu mj. závisí dobudování dálniční infrastruktury ve směru z Brna na jih a na sever; správní soud jej zrušil v létě 2012 pro celkovou nezákonnost; nový byl schválen na podzim 2016, bude však jistě opět předmětem žalob),

— umístění nádraží v Brně (spor se vine celým obdobím po roce 1989, dodnes není vyřešen a blokuje případnou stavbu vysokorychlostní železniční sítě, jejímž významným uzlem by Brno bylo).

Spory v oblasti územního plánování a územních a stavebních řízení neomezují jen výstavbu ve-

řejné infrastruktury. Zasahují ve významné míře i soukromé investory (například v Praze v posledních letech novou výstavbu výrazně utlumily spory o nezákonné dílčí změny pražského územního plánu a o nové stavební předpisy; dlouhotrvající nejistota panuje v otázce přeměny letiště ve Vodochodech v mezinárodní letiště).

Věřohodnost veřejných institucí, jejich vnímání jako legitimní autority

Věřohodná instituce je, je-li adresáty vnímána jako férová, neovlivněná nepoctivými vlivy. V ČR se v této souvislosti tematizuje jednak transparence veřejné sféry, jednak nestrannost jejího rozhodování, zejména přiděluje-li výhody (dotace, veřejné zakázky aj.). S tím souvisí téma jako korupce a boj proti ní a obsazování postů v úřadech.

Prostředkem k transparentci je především zákon o svobodném přístupu k informacím, který platí od roku 1999 (obdobný zákon platí speciálně i pro oblast životního prostředí). Ukládá veřejným institucím poskytovat samy o sobě (především na svých webech) informace o činnosti. Dále jim ukládá poskytovat informace jako odpovědi na konkrétní dotazy. Informace se poskytují komukoli, kdo požádá; tazatel nemusí prokazovat oprávněný zájem či jiné vážné důvody. Jednoduché informace se poskytují bezplatně, složitější jsou zpoplatněny podle úřadem skutečně vynaložených nákladů. Výluky z poskytování informací jsou velmi úzké a soudy je také spíše úzce, tj. ve prospěch tazatelů, vykládají. V zásadě se informace poskytují o všem, vyjma toho, co je chráněno jako utajovaná skutečnost, či informací z běžících řízení. Pokud stát něco vyplácí soukromým osobám, například dotace či platy, musí informovat i o tom, kolik, komu a proč bylo placeno. V nedávné době došlo k posunu novelizací kladoucí důraz na Open Data poskytovaná veřejnou správou tak, aby šla strojově zpracovávat a analyzovat.

Velkým posunem vpřed bude zřejmě letos schválený zákon o registru smluv, jenž veřejným institucím

ukládá na internetu zveřejnit v zásadě v plném textu každou smlouvu, kterou uzavírají a u níž hodnota plnění přesahuje 50 000 Kč. Po přechodném období bude od půlky roku 2017 platit, že smlouva nenabude účinnosti, nebyla-li zveřejněna.

Posílení nestrannosti a „odstínění“ veřejné správy od politiky měl přinést zákon o státní službě, jenž převedl podstatnou část zaměstnanců státní správy (zejména ministerstev a jiných ústředních správních úřadů, ale např. také daňové správy), včetně řady vedoucích funkcionářů, například náměstků ministrů, do veřejnoprávního služebního poměru. Jsou chráněni před propuštěním a je ztíženo jejich přeřazení na jinou pozici. Služební místa jsou obsazována povinnými výběrovými řízeními. Na ministerstvech státní službu neřídí ministři, nýbrž státní tajemníci podřízeni náměstkovi ministra vnitra pro státní službu. Zatím je obtížné hodnotit, zda nový systém přinese více nestrannosti a profesionality, anebo zda pouze vzroste jeho byrokratičnost a uzavřenost.

Vnímání veřejných institucí veřejností

Důvěra ve veřejnou sféru, zejména politiku a vysoké úředníky veřejné správy, je v Česku vcelku nízká. Patrné je to zejména na datech o vnímání korupce. Výzkumy CVVM ukazují, že dlouhodobě cca 60% až 75% respondentů věří, že téměř všichni nebo většina veřejných činitelů jsou zapojeni do korupce. Tento pocit narůstal zejména od konce prvního desetiletí 21. století. Zatímco v roce 2004 a stejně tak 2008 i 2009 si to myslelo 61% respondentů, 2010 už 65%, 2011 67% a vrcholných hodnot toto přesvědčení veřejnosti dosáhlo roku 2012 s 74%, 2013 s 73% a 2014 dokonce s 75%. Poté došlo k mírnému poklesu 2015 na 67% a 2016 na 66%.⁶

Přinejmenším od roku 2012 se přitom projevují zřetelné snahy s korupcí bojovat — došlo k výměně ve vedení státního zastupitelství a vyšetřují se i závažné korupční kauzy týkající se vysokých činitelů či lidí majících pravděpodobně vliv na politiku (nepravomocně byl odsouzen středočeský hejtman Rath, pravomocně

pak důvěrník Mirka Topolánka Dalík; řada kauz se vyšetřuje či je podána obžaloba k soudu). S vlnou vyšetřování korupce došlo i k excesům. Někdy se pojem korupce vykládá neobvykle, až extrémně. Například politickou dohodu, že určití poslanci jsou v opozici ke svému stranickému vedení a ohrožující stabilitu vládní většiny se vzdají svých mandátů a výměnou dostanou pozice ve vrcholných orgánech státu vlastněných společností, má Vrchní státní zastupitelství v Olomouci za korupční jednání, třebaže v řadě obdobných případů v minu-

losti v takovém jednání nic trestného nebylo spatřováno. Podobně nejasné je posuzování, kdy politik či úředník odpovídá za možné neehospodárné či protiprávní jednání při řešení veřejných zakázek, i když není patrné, že by se jím v konkrétním případě osobně obohatil (kauza ministryně obrany Parkanové a letounů CASA či kauza jednání pražských zastupitelů při řešení následků zakázky na Opencard). Důsledkem těchto nejasností jsou šířící se obavy politiků a úředníků brát na sebe rozhodovací zodpovědnost.

3. KONCEPČNOST A FLEXIBILITA VEŘEJNÝCH INSTITUCÍ

Koncepčnost

Obrovským deficitem českých veřejných institucí je jejich neschopnost formulovat cíle přesahující časový horizont jednoho cyklu voleb do Poslanecké sněmovny a dosahovat jich. Týká se to zejména dopravní politiky, ochrany životního prostředí a urbanismu s územním rozvojem.

Vláda a ministerstva zpracovávají řadu koncepčních a strategických materiálů týkajících se uvedených otázek (zejména Politiku územního rozvoje, nyní z roku 2009, ale i strategií pro jednotlivé oblasti dopravy, územního rozvoje či ochrany životního prostředí). Neexistují však závazné (zákonem stanovené a finančně zabezpečené) plány rozvoje páteřní dopravní infrastruktury. Příprava a vybudování velké infrastrukturní stavby (např. dálnice či železniční trati) přitom trvá dva i tři volební cykly a její životnost je desítky let. Důsledkem jsou neustálé změny priorit a s tím spojené odklady jednotlivých infrastrukturních staveb. Proble-

matické bývá dosažení souladu s podmínkami plynoucími ze SEA a EIA.

Podobnými neduhy trpí i politiky v jiných oblastech. Energetika dlouhodobě stojí na mixu tepelných a jaderných elektráren doplněném (zejména přečerpávacími) hydroelektrárnami. Od roku 2006 proběhl nekoordinovaný boom přehnaně dotovaných obnovitelných zdrojů, zejména solárních elektráren, ale v další etapě i bioplynových stanic. Podíl obnovitelných zdrojů na výrobě elektřiny nicméně v ČR činí nyní kolem 13% a patří k nejnižším v Evropě. Po vystřízlivění ze solárního chaosu a snížení dotací se ukazuje, že velké stabilní zdroje budou nadále potřeba, ačkoli význam obnovitelných zdrojů (zejména malých solárních instalací v domácnostech) bude lehce posilovat a ačkoli je nejasné, zda za dotacemi pokrivených cen silové elektřiny bude stavba nových zdrojů rentabilní. Není jasno, jak má budoucí energetický mix vypadat, především zda stavět nové jaderné zdroje. Různé vlády k tomu zpracovaly různé energetické koncepce, nicméně jasné slovo neřekly. Na případnou dostavbu jaderných bloků v Temelíně či Dukovanech je přítom třeba minimálně deseti, spíše však více let.

Absence jasné koncepce je patrná i v jiných oblastech, např. u pojetí velkoplošných chráněných přírodních celků. Již čtvrt století

se v Národním parku Šumava bez jasného vyústění střetávají na jedné straně snaha o vytváření „nové divočiny“ a vyloučení přítomnosti člověka v určitých oblastech a na straně druhé snaha o skloubení ochrany přírody, turismu a lesního hospodaření.

Jen pomalu a ztuhá se rodí adekvátní dlouhodobý přístup ke klimatickým změnám (celkové oteplování klimatu, vysychání Jižní Moravy, pokles hladiny podzemních vod v řadě oblastí republiky, čtenější výskyt extrémních jevů jako horka, sucha, přívalem deště apod.). Potřebná řešení (např. úpravy krajiny potřebné k tomu, aby lépe zadržovala a uchovávala vodu) narážejí na těžkosti v oblasti územního plánování a povolování staveb.

Flexibilita

Co se týče flexibility a schopnosti rychle se přizpůsobit měnícím se poměrům, Česká republika v posledních letech naštěstí nečelila výzvám, u nichž by tuto schopnost musela osvědčit. Hlavní proud migrační vlny se nám vyhnul. Předtím, v době hospodářské krize, jsme nečelili rozsáhlým sociálním obtížím.

Otázkou je, nakolik jsou veřejné instituce schopny zachytit a podporovat nové trendy v hospodářství, zejména nové technologie a nové způsoby obchodování. Vláda se snaží dohnat stagnaci v oblasti elektronizace (viz např. již zmiňovaný Akční plán pro rozvoj digitálního trhu), stejně jako se pokouší zachytit vývoj v oblasti automatizace a robotizace průmyslu (Průmysl 4.0) a rozvoje internetu věcí. Silící důraz se klade na kybernetickou bezpečnost.

Závěry a doporučení

Popis stavu, jak byl podán výše, vede k návrhům zlepšení. Uvažovány jsou jen takové, které jsou slučitelné se základním rámcem fungování ČR v současné EU. Různé a účinné řešení

problému složitosti práva a administrativních rozhodovacích procesů za současného politického a ústavního uspořádání neexistuje, jelikož by se musel od základu změnit způsob řešení střetů zájmů a hodnot při prosazování změn; musel by se oslabit právní aspekt jejich řešení a posílit aspekt politický. Přesto lze některá dílčí opatření učinit.

— Na národní úrovni je třeba důsledně reflektovat dvouúrovňovou a vícezdrojovou strukturu práva. Proto zejména vláda musí věnovat velkou a především včasnou pozornost tvorbě práva na úrovni EU, a to nejen sekundárního práva v Komisi, Radě a Evropském parlamentu, nýbrž i judikaturním trendům v ESLP a SDEU. Vhodný by byl funkční systém „včasné výstrahy“ v případech, že právní regulace připravovaná na úrovni EU bude mít dopady na podnikání a jiné aktivity v ČR.

— Užitečný by byl oficiální a závazný právní informační systém o platném právu zahrnující v provázané formě všechny zdroje práva na úrovni mezinárodní i národní.

— Též by byla užitečná již léta diskutovaná účinná a „mocensky silná“ koordinace tvorby legislativy jednotlivými resortními ministerstvy. Spory vznikající z hodnotových či zájmových střetů (např. ekologie kontra rozvoj, ochrana spotřebitele kontra svoboda podnikání) se mají řešit v rané fázi legislativního procesu jasným politickým rozhodnutím.

— Je třeba průběžně analyzovat složitost, „úzká hrdla“ a jiné problematické momenty povolovacích a jiných podobných řízení a snažit se je odstranit. V rámci toho je vhodné pokud možno povolovat nové záměry jako funkční celky (např. častěji užívat tzv. integrovaná povolení známá z práva životního prostředí) a pokud možno najednou, nikoli po částech neschopných samostatného fungování či ve více řetězících se řízeních.

— Rovněž je nezbytné stále zkoumat, zda jsou vůbec povolovací, licenční, autorizační a jiné procedury nezbytné, zda vskutku něco důležitého ve veřejném zájmu chrání a zda

nestačí soukromoprávní úprava (výkon vlastnického práva kontra ochrana před imisemi).

— Vhodná by byla průběžná analýza administrativní náročnosti života a podnikání z pohledu jednotlivců (lidí a firem) prováděná podle jednotlivých částých životních situací (např. stavba rodinného domu, plnění daňových a administrativních povinností malým podnikatelem, stavba komplexu bytových domů developerem, prodej auta z jednoho kraje do jiného či jeho dovoz z ciziny aj.).

— Speciálně v oblasti infrastrukturních projektů klást při jejich přípravě důraz na volbu takových řešení, která snižují pravděpodobnost odporu proti nim, a to i za cenu větších pořizovacích nákladů (vedení dálnic či městských obchvatů v tunelech zejména v blízkosti obydlených oblastí či skrz přírodně cenné lokality; „kouskování“ dálnice častými přemostěními v podobě ekoduktů či kratších tunelů, které dálnici lépe zasadí do krajiny; využívání brownfieldů při stavbě dopravní infrastruktury ve městech, jde-li to; architektonicky citlivá řešení velkých mimoúrovňových křížení; snaha o vizuální „nenápadnost“ dopravních staveb anebo naopak o jejich „krásu“, mohou-li se stát architektonickou dominantou jako třeba v případě mostů; důsledné řešení hluku a dalších emisí aj.)

— Konečně je vhodné provést „inventuru“ nejproblematičtějších oblastí právní regulace (nejspíše daně, stavebnictví) a pokusit se o jejich zjednodušení.

— V oblasti e-governmentu je třeba odstranit zaostávání v elektronizaci veřejných institucí a vrátit se do stavu, kdy budeme patřit k průkopníkům nových technologií a širší světové špičce, jako tomu bylo v letech 2007-2011. Měla by pokračovat elektronizace všech rozhodovacích a komunikačních procesů ve veřejné sféře, včetně např. elektronizace toku informací ve veřejném zdravotnictví. V rámci toho by bylo vhodné po letech otálení vytvořit univerzální systém elektronických spisů a jejich oběhu uvnitř systému veřejných institucí.

— Je třeba trvat na tom, že má-li již veřejná správa určitou informaci, nepožaduje je od soukromých osob a automaticky si je v rámci systému veřejné správy opatří; k tomu musí být informační systémy jednotlivých úřadů propojeny a umožnit koloběh dat, ovšem za důkladného sledování a zaznamenávání, kdo a kdy data čerpal a užíval a k jakému účelu.

— Na místě je prozkoumat možnosti vytvářet komplexní elektronickou identitu jednotlivce se zanesením nejrůznějších údajů, které mohou úřady potřebovat, na čipem vybavený občanský průkaz s kvalitní ochranou před zneužitím. Podobně stojí za zvážení prozkoumat možnosti elektronické rezidence zahraničních podnikatelů (např. po vzoru Estonska).

— Velmi opatrně je třeba přistupovat k eventuální částečné elektronizaci voleb, např. zavedením fakultativního elektronického hlasování v určitých případech. Je nutno eliminovat byť i jen stín podezření ze zneužití (např. kupčení s hlasy pomocí nákupu přístupových práv k elektronickému hlasování), neboť by byla podkopána legitimita voleb.

— Je třeba „normalizovat“ situaci v oblasti zadávání veřejných zakázek a boje proti korupci. Na jedné straně je třeba zachovat a podpořit emancipaci a odvalu, s jakou policie a státní zastupitelství v posledních letech šetřily korupční kauzy. Na druhé straně však je na čase důsledněji čelit excesům, neprofesionalitě při vyšetřování a podávání obžalob nepodložených dostatečně silnými důkazy. U právní úpravy veřejných zakázek je třeba na jedné straně umožnit zadavatelům vybírat i podle jiných kritérií než pouze podle ceny, na druhé straně po nich požadovat transparentní zadávací kritéria (ať již cenová nebo jiná) a jejich vyhodnocování, včetně zveřejnění co možná nejvíce informací o celé proceduře výběrového řízení.

— Je načase pečlivě vyhodnotit dosavadní přínosy a úskalí státní služby a snažit se najít taková propojení mezi ní a soukromou sférou, která by umožnila do veřejných

institucí přijímat rychle a bez byrokratických překážek kvalitní profesionály i do nejvyšších pozic v rámci státní služby, bez nutnosti „odsloužit“ určitý čas na nižších pozicích.

— Zavést v rámci relevantních politických sil praxi dosahování širších dohod o základních strategických otázkách přesahujících rámec volebních cyklů, a to zejména v oblasti budování síťové infrastruktury, energetiky a klíčových otázek ochrany životního prostředí a regionálního rozvoje. Výstu-

pem takovýchto širších dohod by měly být právně závazné a rozpočtově zabezpečené dlouhodobé plány rozvoje v uvedených oblastech, které by přinejmenším z převážné části přetrvávaly časové rámce přesahující jednotlivé volební cykly. Podobný základní konsenzus by měl vzniknout v klíčových oblastech sociální politiky (starobní důchody) a ohledně reakcí na demografické trendy (řešení stárnutí populace — imigrací, a pokud ano, jak a odkud, anebo spíše jinými opatřeními?)

Členové pracovní skupiny Výkon veřejných institucí, s nimiž byla studie konzultována:

Jan Farský, poslanec Parlamentu ČR

Robert Němec, místopředseda České advokátní komory, advokát a partner PRK Partners

Marek Svoboda, ředitel programu, CEELI Institute

KVALITA ŽIVOTA

Garant: Pavel Fischer

Zachytit řečí čísel svět kolem nás je úsilí, které má své limity. Nelze všechno vyčíslit nebo kvantifikovat. Mnozí bytostně vnímají, že zprávy o růstu HDP nebo o vyšší spotřebě elektrické energie realitu našeho života beze zbytku nezachytí. Ale jakými nástroji popsat kvalitu něčeho tak pestrého, jako je sám život?

Jeho mnohotvárnost jakoby vzdorovala exaktnímu přístupu. Někde se zkrátka lidem žije lépe, jinde se žije hůř. Ptát se na každodennost obyvatel jednoduchými otázkami však nemusí rovnou přinést srovnatelné výsledky. Někteří se totiž mohou mít celkem dobře, ale neuvědomují si to a dokonce si ještě mají potřebu postěžovat. Jiní se mají objektivně hůř, a přitom od nich neuslyšíte ani slůvka stížnosti. A tak nás nemůže udivit, že indexů o kvalitě života je v poslední době kolem nás jako máku. Na čem vlastně tyto indexy staví?

Poznámky a vysvětlivky

¹ E-Government Development Index [online]. © United Nations, [cit. 11. 10. 2016]. Dostupné z: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data-Center>

² Akční plán pro rozvoj digitálního trhu [online]. Úřad vlády ČR, 3-4 [cit. 11. 10. 2016]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/ma_KORN9YAKXSHL_REV_2-fin.pdf

³ Graf Composite indicator for public administration performance, 2012, in: OECD Economic Surveys, Czech Republic, June 2016, Overview [online]. © OECD 2016, 42, [cit. 11. 10. 2016]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/eco/surveys/Czech-Republic-2016-overview.pdf>

⁴ Report on "European judicial systems — Edition 2014 (2012 data): efficiency and quality of justice" [online]. © CEPEJ 2014, 155, [cit. 11. 10. 2016]. Dostupné z: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2014/Rapport_2014_en.pdf

⁵ Tamtéž, 199.

⁶ Názor na rozšířenost a míru korupce u veřejných činitelů a institucí — březen 2016, Praha: CVVM, Sociologický ústav AV ČR, 2016.

Z hlediska pojmového lze kvalitu života vymežit například za pomoci dvanácti následujících dílčích pohledů:

1. zdraví a zdravotní péče
2. zaměstnání a pracovní podmínky
3. ekonomické zdroje
4. vzdělání a vědění
5. rodiny a domácnosti
6. život v komunitě a společenská angažovanost
7. bydlení
8. místní životní prostředí
9. doprava
10. bezpečnost a kriminalita
11. rekreace a aktivity volného času
12. kultura a identita, politické zdroje a lidská práva

(dle typologie Quality of Life, Eurofound).

Velmi tedy záleží na tom, jakou perspektivu pro zkoumání kvality života zvolíme. Na mikro úrovni vztahů v rodině, s přáteli, mezi sousedy nebo s nejbližším okolím se kvalita života snad nejvíce ztotožňuje s pocitem štěstí. Na střední úrovni je kvalita života více určena výkonem místních úřadů, úrovní služeb veřejnosti, souvisí s ochotou se angažovat v životě spolkovém nebo aktivitou občanské společnosti. Na nejvyšší úrovni se kvalita života odvozuje od výkonu státních úřadů, institucionalizované solidarity, péče o zdraví, dopravní obslužnosti nebo vývoje v mezinárodních vztazích. A právě této rovině se věnujeme v naší zprávě, a to i proto, že je tu k dispozici nejvíce dat.

Popis kvality života za pomoci indexů umožňuje mezinárodní srovnání. I letos jsme vybrali několik nejzajímavějších příkladů, na nichž sledujeme, jak se proměňuje náš region. Navazujeme na loňskou zprávu a tam, kde došlo k posunům, zkoumáme, jakým směrem se vývoj vydal. Vracíme se též ke dvojímu doporučení z loňska, které znělo: obnovit veřejnou diskusi

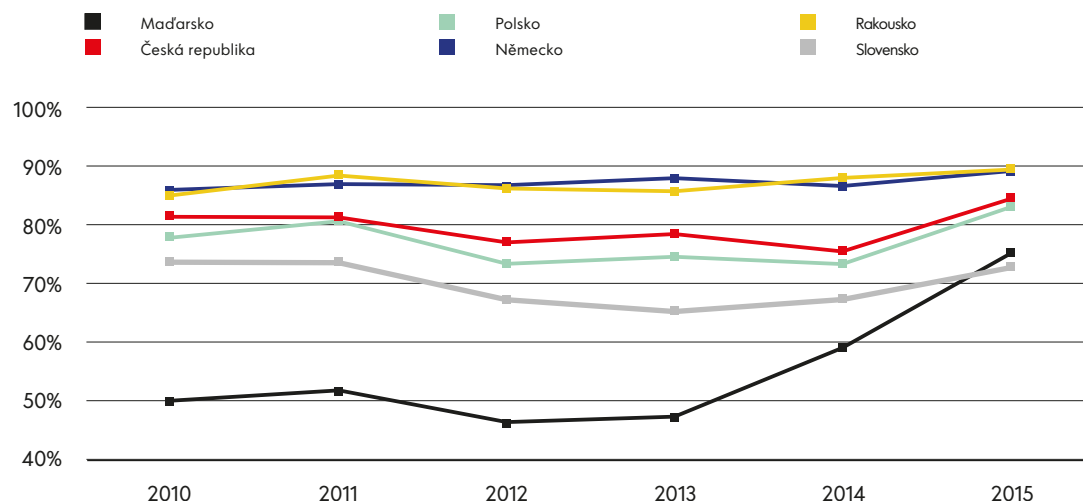
o podpoře sociálního kapitálu a bedlivě střežit prostor osobní svobody.

A nakonec rozšiřujeme dosavadní záběr o tři oblasti, jimž se v běžné politické diskusi zatím nevěnovala dostatečná pozornost. Na studijním příkladu z oblasti duševního zdraví připomínáme strmý růst počtu nemocných, slabý výkon státu a z toho vyplývající vysoké náklady pro celou společnost. Dále se věnujeme tématu otevřené společnosti a vnímání příležitostí pro talenty, a nakonec se zaměřujeme na důstojné stáří.

Téma kvality života nás neuzavírá do nějakého odděleného světa umělých indexů a modelů. Naopak nás uvádí do těsné blízkosti s dalšími tématy konference. Mluvíme-li o nezbytnosti státu umět strategicky rozhodovat v oblasti důchodů nebo péče o zdraví, jsme u výkonu veřejných institucí. Porovnáváme-li pocit bezpečí, dostáváme se k tématu bezpečnosti. A přemýšlíme-li o příležitostech pro všechny, zabýváme se vlastně tématem, jemuž se věnuje ekonomika.

Spokojenost se životem

Vývoj spokojenosti se životem v letech 2010—2015. „Spokojenost“ je součtem výroků „Velmi spokojen“ a „Spíše spokojen“

Zdroj — Eurobarometer 2010-2015

Dlouhodobé trendy pokračují: ČR dnes patří k nejspokojenějším v regionu. Polsko se od ČR příliš neodlišuje. Sociologicky zajímavé je postavení Maďarska, kde došlo k extrémnímu růstu spokojenosti, což je ve výzkumech neobvyklé. Vysvětlením by mohla být pokračující politika premiéra Viktora Orbána. Rázným postojem v migrantské krizi se prosadil jako odvážný ochránce hranic, což veřejnost dokázala ocenit. Maďarsko se ostatně i v dalších grafech, které uvádíme níže, svým způsobem vymyká. Na rozdíl od výše uvedeného si v těch následujících však často výrazně pohoršilo.

Pro zajímavost uvádíme údaje z Německa v tabulce ve dvou kategoriích, pro západní a východní část. Je zajímavé, že v bývalé NDR je spokojenost a nespokojenost přítomna téměř ve stejném poměru jako je tomu v případě ČR. Vzhledem k tomu, že se z rozdílů obou někdejších částí před sjednocením Německa stalo dnes významné politikum, může být pro nás do budoucna zajímavé sledovat, jak se Německo diferencuje právě v kvalitě života a jak si stojí ve srovnání s ostatními zeměmi celého regionu.

Spokojenost se životem
Rozdělení v obou částech Německa a ostatních
zemích regionu

Výroky:	Velmi spokojen	Spíše spokojen	Spokojen	Spíše nespokojen	Velmi nespokojen
Česká republika	17,6	66,9	84,5	12,6	1,8
Německo východ (bývalá NDR)	20,1	65,6	85,7	12	2,1
Německo západ (bývalá SRN)	33	57,8	90,8	7,8	0,5
Německo	28,6	60,4	89	9,2	1
Slovensko	13,4	59,4	72,8	22,5	0,3
Polsko	13,1	70	83,1	9,2	1,5
Maďarsko	16	59,2	75,2	20,1	4,2
Rakousko	32,7	56,8	89,5	8	1,9

Zdroj — Eurobarometer 2015

Základní životní potřeby

Umístění v žebříčku uspokojení základních
životních potřeb

Rok:	2015	2016
Česká republika	11.	3.
Slovensko	20.	18.
Polsko	34.	28.
Maďarsko	27.	29.
Rakousko	4.	6.
Německo	12.	13.

Zdroj — Social Progress Index 2016

Česká republika patří z hlediska uspokojení základních životních potřeb mezi země s nejvyšší kvalitou života. Zatímco Social Progress Index 2015 ji řadil na 11. místo, v roce 2016 si dokonce polepšila o sedm příček a umístila se na 3. místě. Sledováno je celkem 160 zemí: první je Dánsko, druhé Švýcarsko, o třetí místo se dělí Česká republika společně s Japonskem.

Na čem je vlastně postaven index uspokojení základních potřeb? Patří sem základní zdravotní péče včetně kojenecké úmrtnosti, přístup k pitné vodě, kvalita čistíren vod, přístupnější včetně kvality ovzduší či osobní bezpečnost s úrovní kriminality, pouličního násilí apod.

A tak teprve podrobnější čtení těchto kritérií nám dá nahlédnout příčiny ohromujícího zlepšení postavení České republiky. Navíc je třeba dodat, že samotný tento index se rok od roku vyvíjí a zpřesňuje, a tak není vyloučeno, že ke zlepšení pomohla i úprava metodiky. Vzhledem k tomu, že jde o srovnání většího počtu zemí, může to znamenat, že si Česká republika polepšila, ale také, že se situace v ostatních sledovaných zemích relativně zhoršila.

Osobní svoboda

Pořadí v oblasti pocitu osobní svobody
v zemích střední Evropy

Rok:	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Česká republika	30.	40.	45.	50.	45.	45.
Slovensko	63.	38.	40.	75.	64.	63.
Polsko	32.	36.	37.	55.	58.	29.
Maďarsko	50.	53.	68.	68.	42.	99.
Rakousko	23.	25.	21.	19.	18.	19.
Německo	14.	15.	12.	12.	14.	17.

Zdroj — Legatum Prosperity Index 2010-2015

Index osobní svobody zde uvádíme v reakci na doporučení, které jsme v roce 2015 v rámci výroční konference Aspen Institute Prague formulovali. Tehdy jsme si uložili více sledovat prostor osobní svobody.

U zemí jako Polsko, Slovensko a Maďarsko jsou výkyvy v posledních letech poměrně skokové, což by zasluhovalo samostatnou interpretaci. Podíváme-li se však podrobněji do proměnných, z nichž se tento index sestavuje, najde-

me parametry, které nepotřebují komentáře. Sleduje se zde totiž tolerance vůči přistěhovalcům, tolerance k menšinám, občanská svoboda a svoboda volby, uspokojení ze svobody volby.

Právě všeobecnější krize politiky pramenící ze slabé důvěry v tradiční politické strany, nepřesvědčivých výkonů zastupitelské demokracie a z prolamování tabu populismu reagujícího na přívál migrantů naznačují, proč se proměnné dostaly do takového rozkmitu.

Příležitosti

Pořadí zemí střední Evropy v oblasti příležitostí

Rok:	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Česká republika	29.	27.	29.	27.	26.	29.
Slovensko	36.	31.	35.	36.	37.	34.
Polsko	38.	35.	38.	42.	40.	36.
Maďarsko	42.	42.	45.	52.	47.	50.
Rakousko	16.	18.	17.	17.	15.	7.
Německo	15.	16.	18.	18.	14.	16.

Zdroj Legatum Prosperity Index 2010-2015

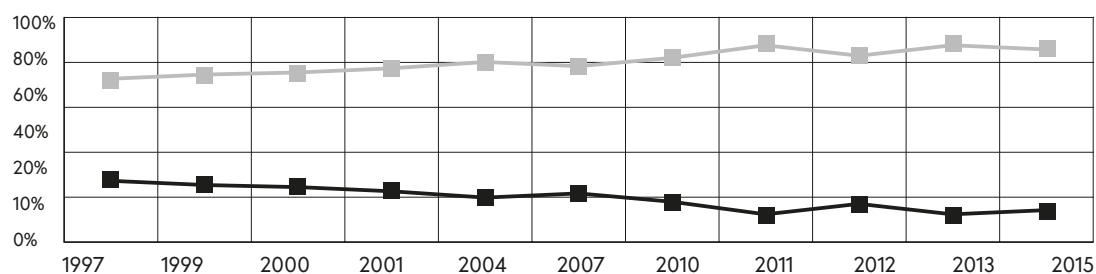
Příležitost je významným atributem každé otevřené společnosti. Kde je více příležitostí, tam může být i vyšší kvalita života. Příležitost vytváří prostor pro osobní iniciativu nebo umožňuje férovou a otevřenou soutěž.

Uvedený Legatum Prosperity Index příležitosti, který jsme sledovali již loni, je složen z několika ukazatelů, které jsou spíše ekonomické-

ho charakteru: odrážejí náklady na založení start-up firem, náklady na provoz internetových serverů, výdaje na výzkum a vývoj, počet mobilních telefonů na domácnost. Nakonec sem patří míra vědomí, že tvrdá práce přináší výsledky a člověka posouvá ve společnosti dál. Tento poslední parametr nyní zkusíme zobrazit v samostatném grafu, který rozhodně stojí za pozornost.

Prostor pro uplatnění se zmenšuje

■ Spíše konexe a známosti
■ Spíše zásluhy a schopnosti

Zdroj — STEM Trendy 1997-2015

Připustíme-li, že uvedené údaje v dlouhodobém vývoji odrážejí, jak respondenti v České republice vnímali zmenšující se prostor pro uplatnění svých schopností, své výkonnosti a oceňování zásluh, pak by nás to mělo vést k vážnému zamyšlení.

Je skutečně na místě, aby dnes, čtvrt století po

pádu režimu, který se udržoval za pomoci privilegií, konexí, známostí a protekce, se prostor pro uplatnění schopných tak významně uzavíral? V čem to je, že ideál liberální společnosti podporující talentované je optikou výzkumu ústavu STEM tak vzdálený? Zjištění je to natolik závažné, že si zasluhuje, abychom se k němu v budoucnu vrátili.

Osobní bezpečí

Pořadí zemí střední Evropy podle pocitu osobního bezpečí

Rok:	2015	2016
Česká republika	6.	1.
Slovensko	19.	18.
Polsko	21.	21.
Maďarsko	29.	27.
Rakousko	7.	8.
Německo	14.	15.

Zdroj — Social Progress Index 2015, 2016

Ukazatel pocitu osobního bezpečí pomohl České republice k prvnímu místu. V roce 2016 totiž nastalo další zlepšení, takže se ČR umístila ze sledovaných sto šedesáti zemí na prvním místě. Pro úplnost musíme doplnit, jak je uvedený index složen: patří sem sebevražednost, úroveň násilných činů, úroveň obecné kriminality, politický teror a počet obětí silničních nehod.

Téma pocitu osobního bezpečí zasluhuje podrobnější tázání. Jakou zde například mů-

žeme najít souvislost s pocitem zmenšujícího se prostoru osobní svobody? Uhájit osobní svobodu v době, kdy se vitálním úkolem stalo zajistit základní bezpečnost obyvatel, totiž není prostý úkol. Předpokládá, že povedeme zásadní společenskou debatu o tom, kde leží hranice mezi zajištěním bezpečnosti a mezi osobní svobodou. Nejde jen o debatu u nás, ale o úkol pro celou západní společnost, která na jedné straně chce vzdorovat pocitu strachu a na druhé usiluje ubránit prostor svobody.

Sociální kapitál

Umístění zemí střední Evropy v žebříčku sociálního kapitálu (celkem 142 hodnocených zemí)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Česká republika	32.	35.	45.	46.	57.	66.
Slovensko	40.	45.	47.	47.	51.	58.
Polsko	25.	22.	46.	31.	47.	34.
Maďarsko	55.	77.	79.	71.	75.	98.
Německo	16.	15.	15.	15.	17.	16.
Rakousko	15.	16.	14.	14.	14.	18.

Zdroj — Legatum Prosperity Index 2010-2015

Uvedený index sociálního kapitálu sestavuje Legatum institute na základě sedmi dílčích statistik. Vychází přitom z údajů o dobrovolnictví, o výši prostředků vybraných na charitu, pomoci cizincům, náboženské aktivity, vzájemné důvěry mezi lidmi, počtu svateb a vnímání společenské podpory.

Uvedené hodnoty naznačují velkou dynamiku ve společnostech Maďarska nebo České republiky, a poměrně vysokou stabilitu u dalších dvou — v Rakousku a Německu. Je stabilní sociální kapitál skutečně takovým pozitivem? A pokud ano, jak ho pak lze získat? Doporučení loňské konference Aspen Institute Prague se totiž vyslovilo právě ve prospěch obnovení veřejné diskuse o větší podpoře sociálního kapitálu a stavělo právě na datech uvedeného Legatum Prosperity indexu.

Co si pod pojmem sociálního kapitálu představit? Sociální kapitál po pádu Berlínské zdi v roce 1989 jsme potřebovali jako sůl. Možná jsme až příliš uvykli hlasům, že je třeba uspokojit především poptávku po investorech nebo po finančním kapitálu. Naproti tomu sociální kapitál jsme chápali jako určitý luxus, který se vytvoří časem sám od sebe, „až budeme bohatší“, nebo se jen automaticky naváže na to, co zde vždycky bylo. Opak byl pravdou. A tak obava z prostoru otevřeného svobodou, rozvolnění rodinných vazeb, konzumní jednostrannost a pragmatismus za každou cenu způsobily v našem prostoru rozpadlých hodnotových struktur více škod než u některých z našich sousedů.

Sociální kapitál souvisí se solidaritou, se sdílenou identitou, se společnými hodnotami a se společnými cíli. Lze ho vystihnout pojmy jako jsou soudržnost, angažovanost, ochota k oběti, ochota pracovat dobrovolně nebo pomáhat nezištně ostatním, kultivovat vztahy v nejbližším společenství nebo v rodině. Patří sem dozajista i důvěra.

O tom, že důvěra je pro život liberální společnosti naprosto zásadní, nebo že bez důvěry si nelze představit fungování hospodářství, netřeba vůbec pochybovat. A právě důvěra by mohla být jedním z parametrů, které budeme v budoucnu sledovat s větší pozorností.

Příklad neřešeného problému aneb Těživé socioekonomické dopady duševních onemocnění

Kvalita života na prvním místě souvisí se zdravím. Systém zdravotní péče by vydal na samostatnou mezinárodní konferenci. Podíváme-li se však podrobněji na vývoj počtů duševních onemocnění, musíme připustit, že je zde něco, co zasluhuje pozornost a širší společenskou diskusi. Právě z duševního zdraví proto přinášíme příklad, na němž chceme ilustrovat, jak nákladné mohou být důsledky tohoto onemocnění, jež nejen snižuje kvalitu a délku života nemocných a jejich rodin, ale má také rozsáhlé celospolečenské náklady. Ty by rozhodně mohly být nižší, pokud by stát důsledněji strategicky konal a pokud bychom se lépe inspirovali příklady úspěšného nastavení systému v zahraničí.

Z čeho vlastně pramení tak vysoká nemocnost? Nejsou to náklady za překotný vývoj naší společnosti v uplynulých desetiletích? Možná se zde setkáváme s hořkými plody zanedbané péče o sociální kapitál, o němž jsme mluvili v předcházející kapitole.

Ukazuje se, že právě duševní onemocnění má vážné společenské a ekonomické dopady. Při zkoumání problematiky jsme se proto zaměřili na celkový trend a na srovnání systému péče s vybranými zeměmi OECD.

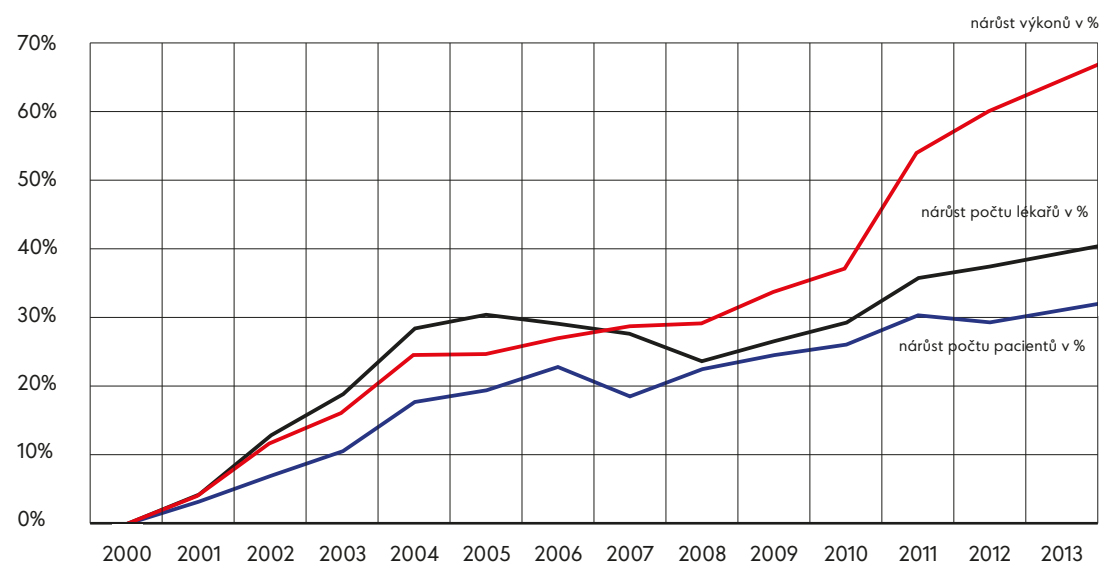
Náklady na duševní onemocnění jsou mimořádně vysoké. Dle údajů Světové zdravotnické organizace a Světové banky představují duševní onemocnění největší socioekonomickou zátěž pro společnost. Způsobují nejvíce celkových ztrát (22 %), takže jsou významnější než často citované kardiovaskulární choroby (20 %) či nádorová onemocnění (14 % ztrát).¹ Ale to není všechno: duševní onemocnění jsou nejčastější příčinou postižení v Evropě.

Duševní onemocnění v ambulantní sféře v ČR

	Výkony	Nárůst výkonů v %	Lékaři	Nárůst počtu lékařů v %	Pacienti	Nárůst počtu pacientů v %
2000	2 057 952	0,00%	585	0,00%	3 619 31	0,00%
2001	2 149 371	4,44%	605	3,42%	3 754 28	3,73%
2002	2 326 852	13,07%	627	7,18%	4 030 83	11,37%
2003	2 450 106	19,06%	648	10,77%	4 191 75	15,82%
2004	2 647 852	28,66%	690	17,95%	4 496 80	24,24%
2005	2 689 389	30,68%	700	19,66%	4 501 66	24,38%
2006	2 662 302	29,37%	720	23,08%	4 585 00	26,68%
2007	2 632 027	27,90%	695	18,80%	4 648 36	28,43%
2008	2 550 180	23,92%	718	22,74%	4 663 52	28,85%
2009	2 609 928	26,82%	730	24,79%	4 829 70	33,44%
2010	2 665 547	29,52%	739	26,32%	4 953 83	36,87%
2011	2 799 199	36,02%	764	30,60%	5 564 56	53,75%
2012	2 833 944	37,71%	758	29,57%	5 784 13	59,81%
2013	2 896 000	40,72%	774	32,31%	6 032 05	66,66%

Zdroj — Ústav zdravotnických informací a statistiky

Ambulantní péče o duševně nemocné v ČR Růst vyjádřený v % ve srovnání s rokem 2000

Zdroj — Ústav zdravotnických informací a statistiky

Z grafického znázornění je zřejmé, že dochází k významnému nárůstu v počtech léčených osob (ve sledovaném období o rovných 66 %).

V České republice představují duševní onemocnění druhou nejčastější příčinu všech nově přiznaných invalidních důchodů (2001-2010). Ve stejném období rostl podíl duševních onemocnění na přiznaných invalidních důchodech (z původních 15 % na 20 %), zatímco podíl hlavní nejčastější příčiny přiznaných invalidních důchodů — nemocí svalové, kosterní soustavy a pojivové tkáně — se nezměnil (téměř 27 %). Pro dokreslení stačí uvést, že u třetí nejčastější příčiny — nemocí oběhové soustavy — byl ve stejném období zaznamenán pokles (z 15 % na 11 %) a u čtvrté nejčastější příčiny, tzv. novotvarů, je možné zaznamenat slabý nárůst (11 % resp. 12 %).²

Vyčíslíme-li celkové náklady, které poruchy mozku představují, je situace ještě výmluvnější. Přímé medicínské (diagnostika a léčba), nemedicínské (sociální služby) a ostatní

nepřímé náklady (např. invalidita, pracovní absence apod.) totiž dosahují u duševních chorob částky 100 mld. Kč ročně. Souhrnné náklady související s poruchami mozku (tedy včetně mozkových příhod, nádorů, demence atd.) dokonce dosahují úrovně 258 mld. Kč, což odpovídá 6,8 % HDP³ České republiky. Odpovídá úroveň veřejné debaty tak významným celospolečenským nákladům?

Zasadíme-li situaci do celosvětového kontextu, pak socioekonomické břemeno způsobené duševními nemocemi dosahovalo v globálním měřítku v roce 2010 výše 2,5 bilionu amerických dolarů⁴.

Jak tedy zpomalit růst důchodů přiznaných pro duševní onemocnění v České republice? Řešením je včasná diagnostika, zachycení skryté psychiatrické nemoci a odborná péče v terénu přímo tam, kde pacienti žijí. Právě v těchto parametrech totiž Česká republika v minulých letech vykazovala ve srovnání s ostatními členskými zeměmi OECD nedostatečný výkon, což ostatně nejlépe dokládá následující přehled.

Služby běžně dostupné v rámci terénních služeb o duševní zdraví ve vybraných zemích OECD

	Krizové a léčebné služby u pacientů doma	Služby včasné intervence	Aktivní vyhledávání nových případů	Komunitně založené služby pro rekonvalescenci	Denní stacionář
Austrálie	+	+	+	+	+
Chile	+	+			
Česká republika					
Estonsko	+				
Finsko	+	+			
Francie	+				
Island	+	+	+		
Israel	+	+	+	+	
Korea	+	+	+	+	+
Lucembursko	+	+	+	+	+
Nový Zéland	+	+	+	+	+
Polsko	+	+			
Slovensko	+	+			
Slovinsko	+	+	+		
Španělsko	+	+			
Švýcarsko	+	+	+	+	
Turecko	+	+	+		
USA	+	+	+	+	

Zdroj — OECD Mental Health Questionnaire 2012

V rámci OECD byl tedy systém péče o duševně nemocné u nás vyhodnocen jako nevyhovující.

V reakci na tato zjištění byla zpracována Strategie reformy psychiatrické péče, jejíž osud stojí za pozornost. Byla krokem na správné cestě. Avšak její stěžejní doporučení se zavádějí pomalu, neboť chybí nástroje a ochota pro mezirezortní spolupráci.

Rozdělíme-li pacienta podle jednotlivých rozpočtových kapitol, jistě to má svou administrativní logiku. Avšak ztratíme tím celkový obrázek a systém už nikdy nepostavíme tak, abychom zachytili souvislost s kvalitou života pacientů a jejich nejbližších. A tak ani nemůžeme vidět podmíněnost mezi včasnou prevencí, péčí v přirozeném prostředí

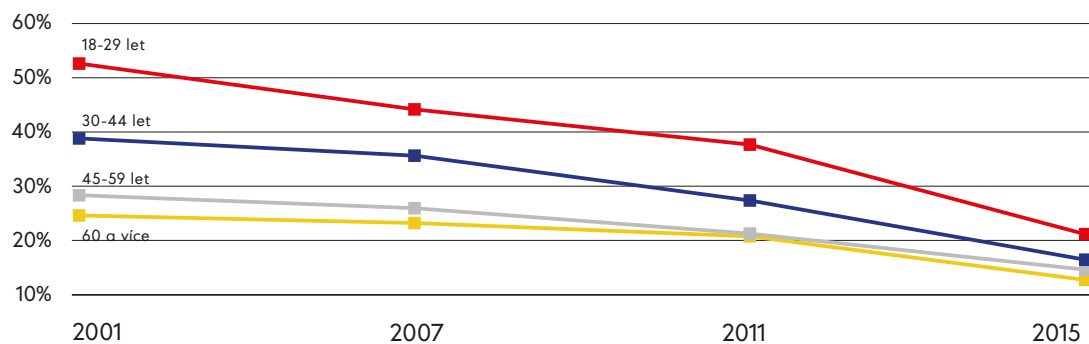
pacientů, a prostředky vydávanými později na pracovní neschopnost, hospitalizaci či přiznané invalidní důchody.

Zachytit nemocné včas přináší úspory, neboť se šetří náklady na léčbu. Těžiště úspěšného terénního týmu spočívá na výkonu zdravotní sestry s psychiatrickou specializací a na sociálních pracovnících. Podmínkou úspěchu je intenzivní mezirezortní spolupráce přímo v terénu.

Duševní zdraví nemůže zůstat doménou, kterou se zabývá výhradně expertní komunita v rámci příslušných rezortů. Souvisí s celkovým fungováním společnosti, s tím, jak vnímáme člověka a kvalitu jeho života, a má navíc velmi významné celospolečenské náklady.

Kvalita života důchodců

Roste konsensus: důchody nejsou přiměřené

Zdroj — STEM 1997-2016

Kvalitu života si spojujeme také s kvalitou života těch, kdo mají nárok na zasloužený odpočinek, tedy s kvalitou života důchodců. Dá se dokonce mluvit o délce „kvalitního“ života, což pomáhá vidět plnohodnotný život bez ohledu na nejrůznější kategorizaci.

Ve výzkumu jsme samozřejmě otázkou, zda by se důchody neměly zvyšovat, nahradili otázkou přiměřenosti. Hledáme tedy odpověď na to, zda důchody jsou přiměřené nebo nepřiměřené.

„Myslíte si, že důchody pro staré lidi jsou dnes v České republice přiměřené?“
(% kladných odpovědí)

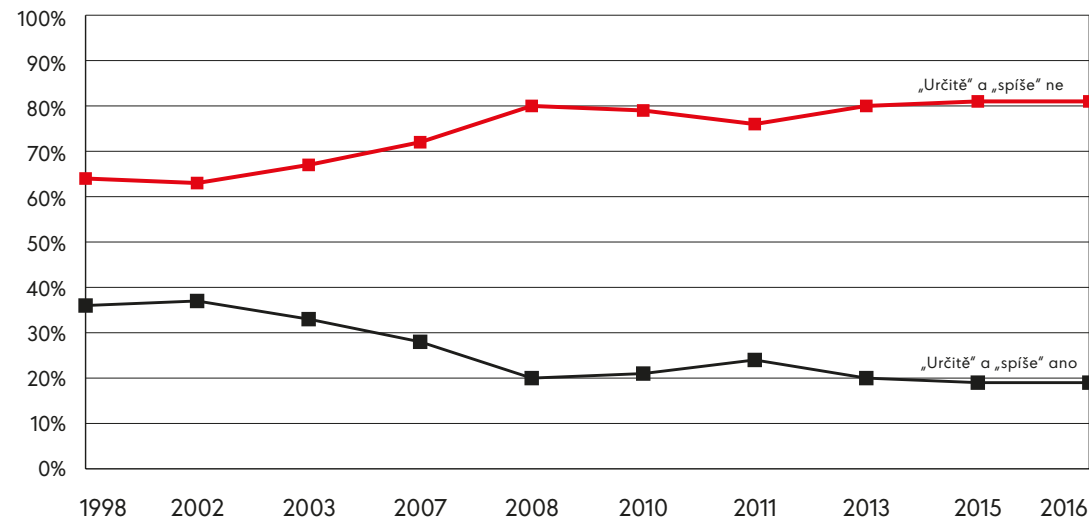
Z uvedeného je vidět, že zatímco v roce 2001 bylo poměrně velké rozpětí mezi jednotlivými generacemi, dnes se věkové skupiny názorově výrazně sblížily. Jako bychom byli svědky rodícího se společenského konsensu. Tento konsensus pramení z pocitu, že ve stárnoucí společnosti časem dojde i na mladší ročníky, které nebudou mít zajištěné důchodové zabezpečení, ale je také pravděpodobně důsledkem reklamních kampaní, které měly za cíl oslovit klienty pro důchodové pojištění.

V oblasti důchodů je třeba dlouhodobého výhledu a odvahy učinit strategické rozhodnutí. Občan má skutečně lepší pocit, je-li stát řízen strategicky s dlouhodobým výhledem do budoucna. Dalo by se dokonce s nadsázkou říci, že strategické vedení společnosti zvyšuje kvalitu

života občanů. V případě důchodů je z uvedeného poznat, že jejich výše není přiměřená. Nastal čas strategicky konat. Zesílila společenská shoda. Doporučujeme ji využít k zásadní reformě, která má šanci uspět právě za podmínky, bude-li vycházet ze společenského konsensu.

Důstojné stáří

„Řekl(a) byste, že současný systém důchodové zabezpečení umožňuje strávit lidem důstojné stáří?“

Zdroj — Trendy STEM 1998-2016

Položíme-li veřejnosti otázku, zda současné zabezpečení umožňuje lidem prožít důstojné stáří, můžeme pozorovat, jak jednoznačně se vykreslí všeobecné příkré hodnocení nedůstojného života seniorů. Ve vzduchu je cítit shoda. Ostatně uvažovat o důstojném stáří není zbytečná teorie. Seniorů přibývá a důstojnost přeci patří k jednomu z významných atributů západní společnosti. Je dokonce zakotvena v Ústavě České republiky jako jeden z jejích principů.

Závěry a doporučení

K jakým závěrům nás dovedlo zkoumání tématu kvality života?

Letos si Česká republika vedla mimořádně dobře v indexu pocitu osobního bezpečí. V jedné ze statistik jsme se stali dokonce světovým šampionem. Nežijeme však ve vakuu

a pocit bezpečí může střídát pocit ohrožení. Je-li třeba dnes budovat otužilou společnost, která obstojí v nepříznivém čase, stojí za to pamatovat nejen na pocit osobního bezpečí, ale také na posílení vědomí toho, co nás spojuje a o co stojí za to bojovat.

Indexy jako takové se výrazně rozkolísaly. Vzhledem k tomu, že se skládají i ze sledování potenciálu tolerance nebo postojů k přijímání cizinců, přispěla k tomuto vývoji bouřlivá politická debata o tom, jak řešit příliv migrantů.

Letošní doporučení je trojí. Ke zvýšení pocitu kvality života přispívá vědomí, že stát zajišťuje v klíčových oblastech strategické řízení pro celou společnost. Z tohoto pohledu chceme upozornit na konsensus, který se v české veřejnosti v minulých letech vytvořil a který se zasazuje ve prospěch řešení důstojného života pro

seniory. Doporučujeme proto věnovat reformě důchodů zvýšenou pozornost a pomoci veřejné debatě, aby neklouzala po povrchu.

Studijní příklad vývoje duševních onemocnění ilustruje, že strategické řízení ve společnosti může přinášet významné úspory a uchovat kvalitu života pacientů i jejich rodiny. Neboť nedostatečně nastavený systém péče může generovat další ztráty, a to nejen ekonomické. A přestože můžeme mít sepsanou sebelepší strategii, její naplnění předpokládá, že vykročíme za hranice rezortního přístupu, který neumožňuje vidět problém v celistvosti. Doporučujeme proto, aby se aktéři dokázali odpoutat od svých rezortních příslušností a rozpočtových

kapitol, umožnili celospolečenskou debatu na toto téma a vytvořili podmínky ke spolupráci přímo v terénu, tedy v prostředí, kde lidé žijí.

A nakonec — je-li liberální společnost založena na fundamentu svobody a otevřených příležitostech pro všechny, pak se naše společnost uzavírá výkonným a schopným talentům. Jakoby sílilo přesvědčení, že se prostor pro iniciativu omezil. Tomu doporučujeme věnovat pozornost a koordinovanou akci. Jinak nám naše talenty budou utíkat z České republiky za příležitostí jinam. Odliv mozků může mít zásadní dopady na kvalitu života, a proto doporučujeme společenskou diskusi věnovat právě tématu příležitostí pro nadané.

Členové pracovní skupiny Kvalita života, s nimiž byla studie konzultována:

Martin Buchtík, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
Tomáš Čížek, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
Ivan Duškov, ředitel Sekce strategií a politik, Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy, předseda Rady Národního ústavu duševního zdraví
David Gaydečka, ředitel a zakladatel, United Islands of Prague
Hana Kulhánková, ředitelka festivalu Jeden svět

Daniel Prokop, agentura Median
Hana Třeštíková, radní pro kulturu a sousedské vztahy, Praha 7
Tomáš Sedláček, makroekonomický stratég ČSOB
Michael Žantovský, ředitel Knihovny Václava Havla

Poznámky a vysvětlivky

¹ RABOCH Jiří, WENIGOVÁ Barbora (eds.). *Mapování stavu psychiatrické péče a jejího směřování v souladu se strategickými dokumenty České republiky (a zahraničí)*. Praha: Česká psychiatrická společnost, 2012.

² JANOUŠKOVÁ Miroslava, WINKLER Petr, KAŽMÉR Ladislav. Vývoj nově přiznaných invalidních důchodů z důvodu duševních a fyzických onemocnění v ČR v letech 2001 až 2011. In: *Psychiatrie*. 2014, 18(4), 161-165.

³ EHLER, BENDAŘÍK, HÖSCHL, WINKLER, SUCHÝ, PÁTÁ. Náklady na poruchy mozku v České republice. *Československá neurologie*, 2013, 76/109(3), 282-291.

⁴ BLOOM, D., E. T. CAFIERO, E. JANÉ-LLOPIS, et al. *The global economic burden of non-communicable diseases*. Geneva: W.E. Forum, 2011.

NÁRODNÍ BEZPEČNOST

Garant: Tomáš Pojar

Stejně jako před rokem platí, že Česká republika prožívá i nadále období nebývalého bezpečí. Máme dobré vztahy se sousedy a žijeme na stále ještě relativně bezpečném kontinentu. Patříme mezi nejbezpečnější země světa z pohledu vnějšího ohrožení stejně jako z pohledu vnitřní bezpečnosti. Situace ve světě i v bezprostředním sousedství Evropy se nicméně i nadále zhoršuje — pokračuje válka na Ukrajině a nelze očekávat změnu asertivní ruské politiky, situace na Blízkém východě se nezlepšuje a do Evropy stále proudí zástupy migrantů. Migrační krize radikalizuje v mnohých evropských zemích tamější obyvatelstvo a vnitropolitický systém se v některých státech dostává do vážných problémů. Stejně tak se do krize dostávají i vlastní orgány Evropské unie. Populisté nejrůznějšího zabarvení získávají na síle.

Stabilně a dlouhodobě pozitivně je českou veřejností vnímána role NATO jakožto základního pilíře české vnější bezpečnosti. I přes zhoršující se bezpečnostní situaci v Evropě a jejím bezprostředním okolí, zvýšené vnímání hrozeb ze strany české veřejnosti a zvyšující se přesvědčení, že výdaje na obranu zbytečně nezatežují státní rozpočet, se stále nedaří podstatně a efektivně navyšovat rozpočty na obranu a bezpečnost a tím i posilovat obrannou schopnost země. Podařilo se sice zastavit desetiletý trend poklesu, reálně však dochází jen k minimálním nárůstům. Již druhý rok po sobě tak ani z poloviny neplníme doporučení platné (a nedodržované) v rámci Severoatlantické aliance, tedy vydávat na obranu 2% HDP. V rámci jednotlivých rozpočtových kapitol dáváme z doporučených 20% na investice jen zhruba polovinu. Vlažný přístup k výdajům na obranu ze strany naprosté většiny evropských členů NATO i nadále podkopává relevanci Aliance a ochotu Spojených států garantovat bezpečnost na evropském kontinentě. Tento trend může být navíc významně posílen přístupem nové americké administrativy.

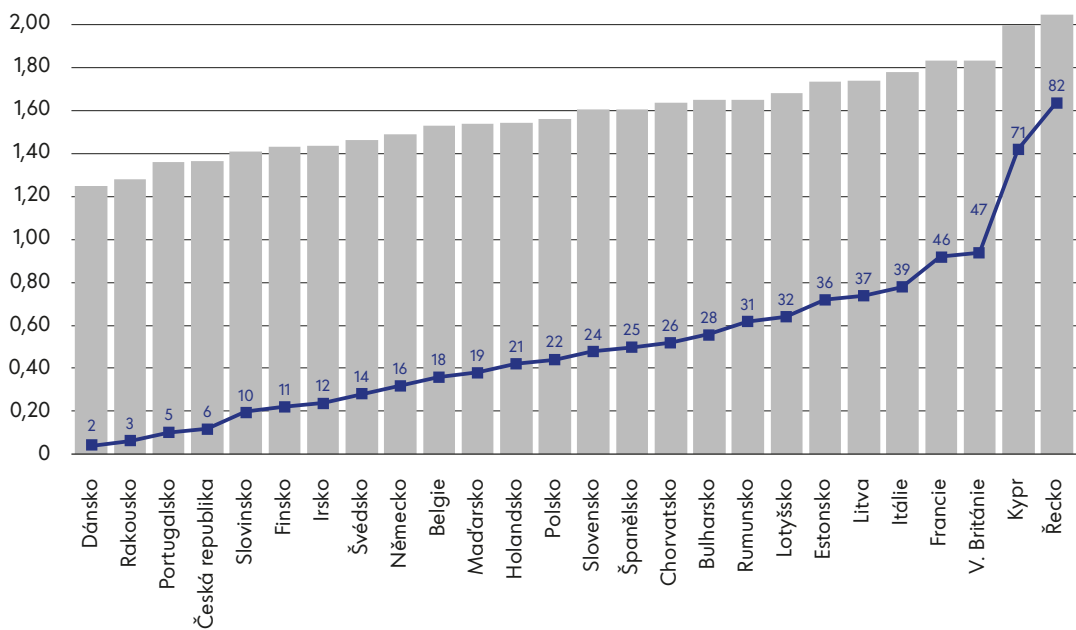
Bezpečnostní hrozby

V rámci Global Peace Index, který sestavuje Institute for Economics and Peace (IEP) z australského Sydney, se i nadále řadíme mezi nejbezpečnější země světa. V posledním roce došlo dokonce k dalšímu zlepšení našeho umístění. Posun byl však dán zejména zhoršením situace v ostatních zemích, nikoli zlepšením domácích ukazatelů. I to je však samozřejmě dobrá zpráva. V roce 2015 se Česká republika posunula o čtyři příčky a zaujala tak celkové 6. místo ze 163 hodnocených zemí. Z evropských zemí se před námi umístilo pouze Dánsko (2.), Rakousko (3.) a Portugalsko (5.). Sousední Německo bylo 16., Maďarsko 19., Polsko 22. a Slovensko 24., byť se z globálního hlediska mezi jednotlivými členskými státy EU jednalo spíše o menší rozdíly. Pocit bezpečí si koneckonců uvědomuje i česká veřejnost. Stabilně stoupá počet občanů, kteří se cítí bezpečně v okolí svého bydliště (téměř 90%) i v České republice jako takové (výrazně přes 80%).

Světový index míru (GPI Score)

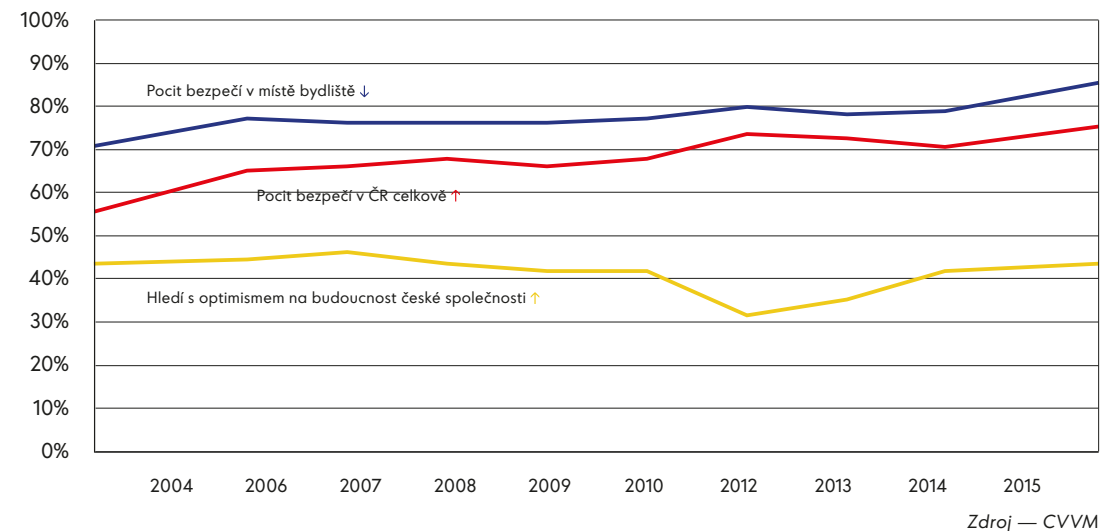
— mezinárodní srovnání

(pořadí země v roce 2016 z celkového počtu 163)

Zdroj — IEP

Subjektivní pocit bezpečí obyvatel ČR

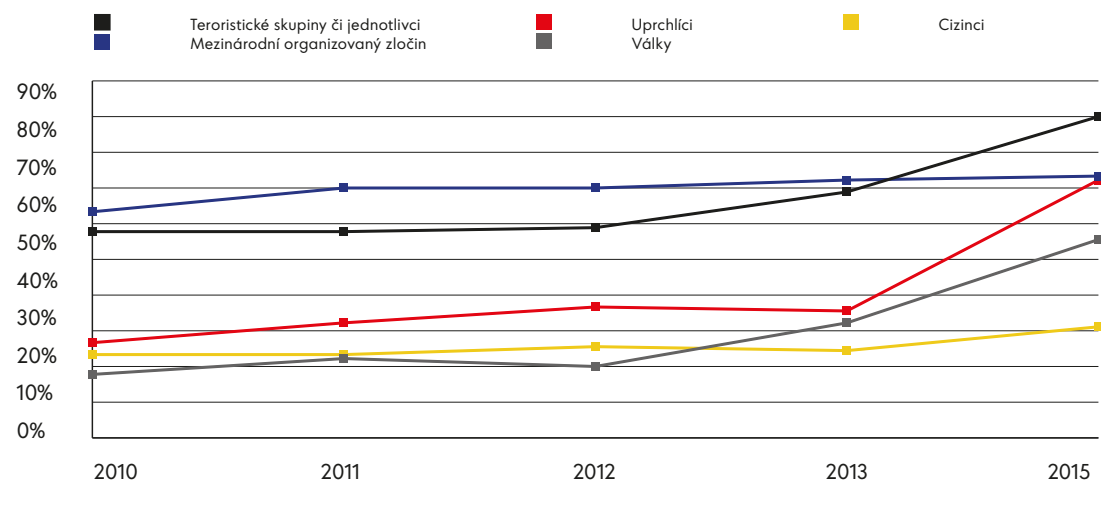

Zdroj — CVVM

Zhoršující se bezpečnostní situaci v Evropě i ve světě si nejen v minulém roce stále více uvědomovala také česká společnost. V tomto případě se jedná již o skutečně dlouhodobý trend. Přes 80% českých občanů nyní považuje za velkou společenskou hrozbu terorismus, těsně následovaný mezinárodním organizovaným

zločinem (66%). V posledním roce pak dle očekávání výrazně vzrostl i počet lidí, kteří se obávají uprchlíků (65%), byť „jen“ necelých 30% občanů se obává cizinců jako takových (i zde došlo k nárůstu, ale daleko mírnějšímu). Historicky poprvé se polovina české populace obává vypuknutí velké války.

Co představuje velkou společenskou hrozbu?

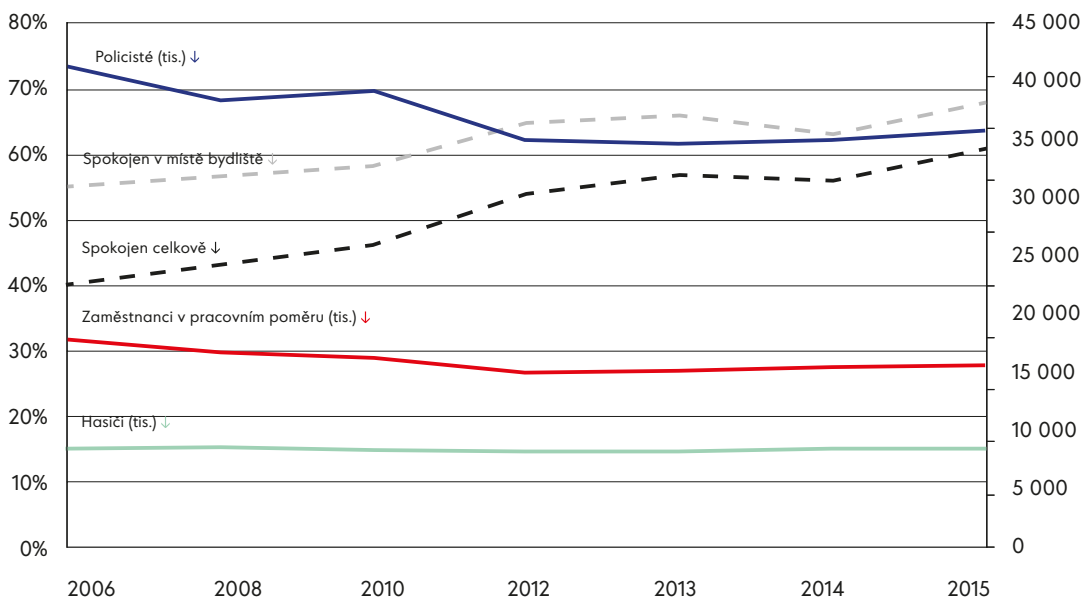
Zdroj — CVVM

Vnitřní bezpečnost

V roce 2015 narostla důvěra v policii. S činností policie v místě bydliště je nyní spokojeno téměř 70% respondentů. Celková spokojenost s prací Policie ČR historicky poprvé přesáhla hranici 60%. Tradičně skeptická česká společnost tak stále více důvěřuje práci svých bezpečnostních složek. Na jednu stranu je to jistě dáno srovnáváním s nepříznivou situací v zahraničí, nicméně narůstající spokojenost odpovídá i zlepšujícím se statistikám, které se týkají míry trestné činnosti.

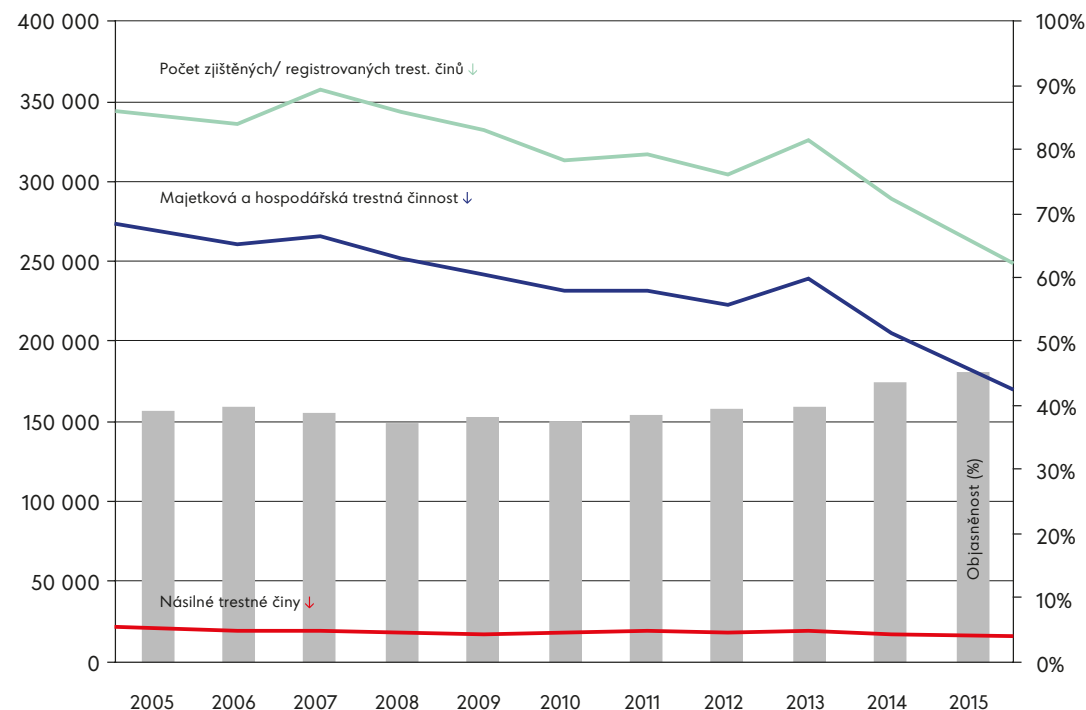
Počet obětí trestných činů zůstal prakticky na stejné úrovni, pokračoval však trend zvyšující se objasněnosti trestných činů (byť stále nedosahuje ani 50%) a výrazně se i nadále snížil celkový počet registrovaných trestných činů včetně trestných činů spadajících do majetkové a hospodářské trestné činnosti. Pokračující dlouhodobý pokles byl zaznamenán i u trestné činnosti mladistvých (15-18 let)¹. Za zmínku jistě stojí skutečnost, že zatímco se dlouhodobě zvyšuje objasněnost, snižuje počet trestných činů a roste spokojenost veřejnosti s činností policie, dochází zároveň ke snižování počtu policistů. Často používaná kauzalita mezi počtem policistů a mírou bezpečí tedy rozhodně neplatí automaticky.

Spokojenost s činností policie/počet policistů

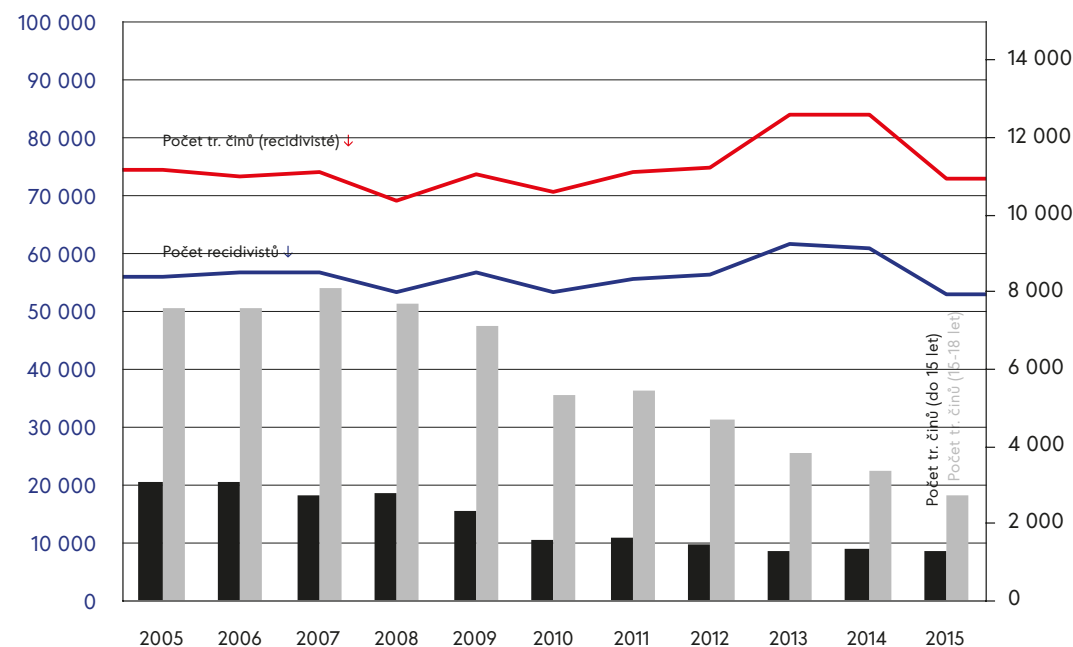
Zdroj — CVVM, MV

Vývoj kriminality v ČR

Zdroj — MV

Trestná činnost dětí, mládeže a recidivistů

Zdroj — MV

Po prvotním výrazném propadu počtu vězňů v důsledku prezidentské amnestie z 1. ledna 2013 se stavy v českých věznicích opět naplňují a téměř dosahují počtů z doby před amnestií. Trendu znovunaplňování věznic odpovídá i pokles trestných činů recidivistů na úroveň doby před amnestií. Česko má dlouhodobě méně vězňů na 100 000 obyvatel než například Estonsko, srovnatelně s Polskem a Slovenskem a více než Maďarsko. Země jako Německo, Holandsko nebo Dánsko mají ve věznicích v porovnání s ČR vězňů zhruba jednu třetinu. Odlehčit věznicím by mohlo alespoň částečně úspěšné zavedení tzv. elektronických náramků. V průběhu posledního roku však byla probíhající soutěž již po několikáté zrušena. Setrvalé problémy s akvizičními procesy tak

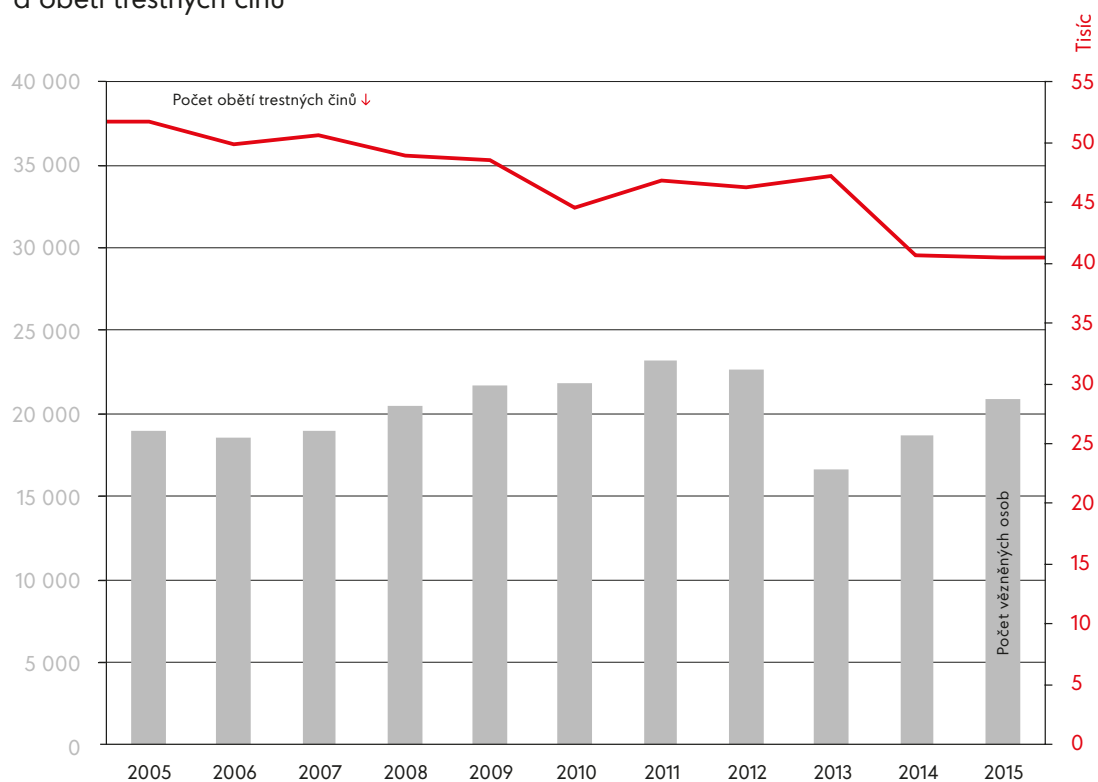
v oblasti obrany a bezpečnosti zdaleka nemá jen Ministerstvo obrany. Jedná se bohužel o problém zasahující celou státní správu.

Dlouhodobě vzrůstá počet cizinců majících v České republice trvalý pobyt a zastavil se pokles počtu cizinců s přechodným pobyt. Od roku 2009 stoupá počet zjištěných nelegálních pobytů a tento trend dle očekávání v minulém roce akceleroval. Stejně tak došlo i k nárůstu počtu žadatelů o azyl. V porovnání se situací v mnoha jiných zemích Evropské unie se jedná sice o čísla zanedbatelná, trend nárůstu počtu žadatelů i zadržených lidí bez patřičných povolení je však zcela zřejmý a může pokračovat i v letech následujících.

V České republice žije 4,3% lidí s cizím občanstvím, což je téměř shodné s průměrem Evropské unie. V porovnání s Českem žije například v Německu více než dvojnásobné množství lidí s cizím státním občanstvím, v Dánsku o dvě třetiny více. Například ale v Nizozemsku je to jen 4,6%, což je již s ČR srovnatelné. V Maďarsku, na Slovensku a v Polsku jsou pak počty mnohem nižší. Z tohoto pohledu se tedy Česká republika nachází někde mezi západní Evropou a zbylými

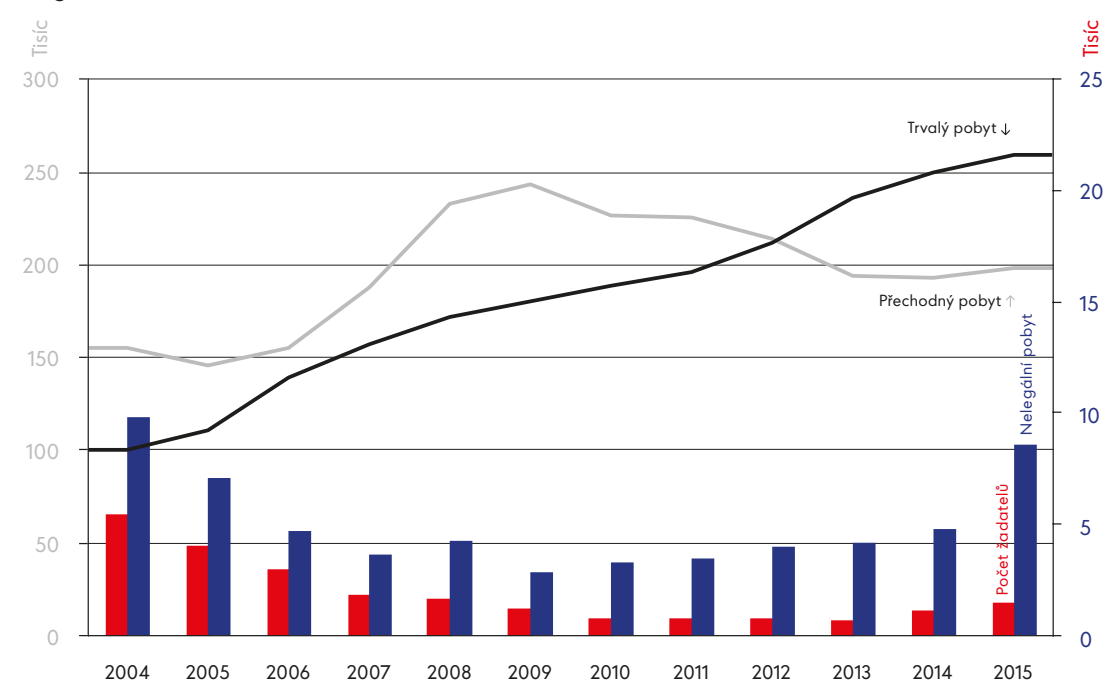
zeměmi Visegrádské čtyřky. Srovnáme-li však údaje o počtech občanů, kteří se narodili mimo území jednotlivých států, rozdíl mezi všemi zeměmi V4 a zeměmi západní Evropy je podstatný. Země V4 se pohybují v rozmezí 4,0% až 1,6% a zmíněné země západní Evropy v rozmezí 14,7% až 11,7%. Tyto údaje samy o sobě nevyovídají o bezpečnostní situaci, vysvětlují spíše rozdílné postoje politických představitelů a veřejností v rámci jednotlivých zemí.

Počet vězněných osob a obětí trestných činů

Zdroj — MV

Migrace na území ČR

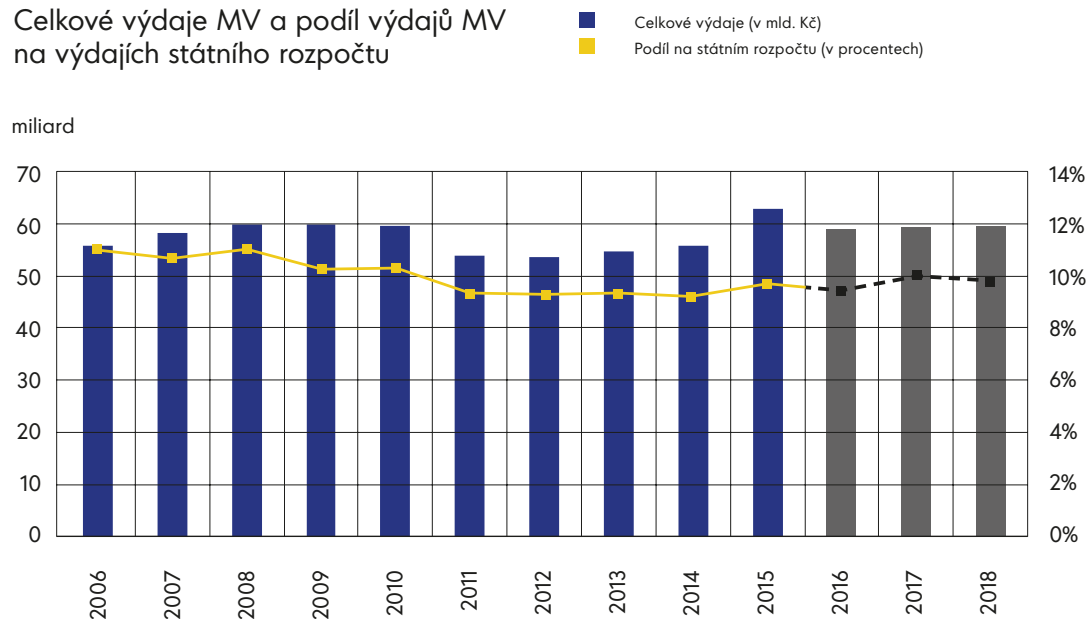
Zdroj: MV

Podíl cizinců v populaci k 1. 1. 2015

Země	Občané narození mimo danou zemi (%)	Lidé s cizím občanstvím (v %)
Estonsko	14,7	14,6
Německo	12,6	9,3
Dánsko	10,5	7,5
Nizozemí	11,7	4,6
Česká republika	4,0	4,3
Maďarsko	4,8	1,5
Slovensko	3,3	1,1
Polsko	1,6	0,3

Zdroj — Eurostat

Celkové výdaje MV a podíl výdajů MV na výdajích státního rozpočtu

Zdroj — MF

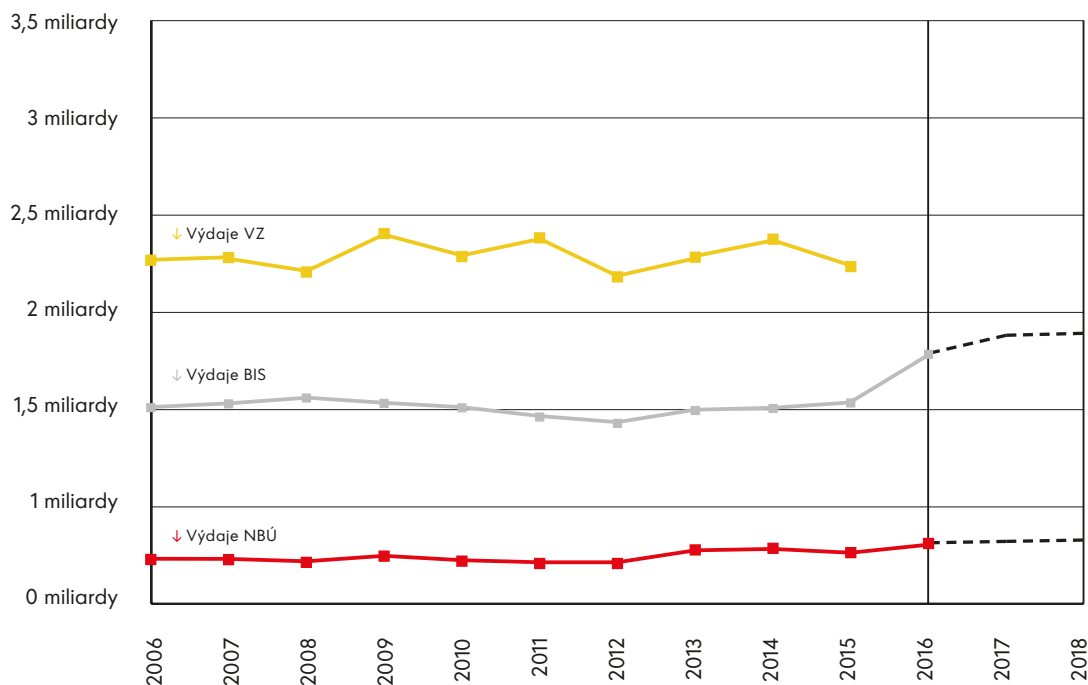
Po několikaletém propadu rozpočtu Ministerstva vnitra došlo k nominálnímu obratu v roce 2014 a s ohledem na podíl v rámci celkového státního rozpočtu i v roce 2015. Tradičně nízké jsou však kapitálové výdaje, respektive výdaje na investice v porovnání s výdaji na personál. Rok 2015 byl pozitivní výjimkou, výhled do následujících let je však spíše pesimistický, kapitálové výdaje se mají pohybovat na úrovni let předchozích. Jak již bylo řečeno, máme v evropském srovnání nadprůměrné množství policistů, výrazně však zaostáváme s vybavením a moderní technikou, zejména co se týká běžných pracovišť. Dlouhodobě nízké jsou zejména investice do moderních technologií včetně ICT. Dostatečné množství odborníků i nejmodernější technologie pak policii prakticky zcela chybí například v oblasti kybernetické obrany a kybernetického zločinu.

Pozitivním faktem posledních let je, že ani v době rozpočtových škrťů nedošlo k výraznému propadu financování zpravodajských služeb a Národního bezpečnostního úřadu.² V posledních letech naopak dochází spíše k navýšování rozpočtů a početních stavů zaměstnanců těchto institucí a tento trend by měl pokračovat i nadále. U Vojenského zpravodajství dokonce došlo k reálnému navýšení rozpočtu i po vyčlenění 601. skupiny speciálních sil pod Armádu ČR³ — rozpočet VZ zůstal prakticky stejný, byť jsou speciální síly nyní financovány přímo z armádního rozpočtu.

Národní bezpečnostní úřad má zároveň prostřednictvím Národního centra kybernetické bezpečnosti na starosti agendu kybernetické bezpečnosti. Jestli je však patrné něco z dostupných dat o hlášených kybernetických incidentech ze strany státních úřadů a ostatních částí kritické infrastruktury, tak je to zjištění, že povinné osoby zejména z řad státní správy nedisponují dostatečnými kapacitami pro monitoring a analýzu vlastních systémů a sítí. Vzhledem k tomu, že právě orgány státní správy nemají dostatečně vyvinutou schopnost detekovat incidenty, lze jen předpokládat, že nedisponují ani dostatečnými schopnostmi a technologiemi nutnými k vlastní ochraně a k řešení krizových situací v době útoku. Dostatečné schopnosti na poli kybernetické bezpečnosti dnes nemají ani zpravodajské služby, armáda či policie.

Za povšimnutí stojí pasáže z výroční zprávy BIS za rok 2015: „BIS v této oblasti získala informace o možných tuzemských obětech nové vlny ruské kyberšpionážní kampaně. Na seznamu možných terčů byla i dvě česká ministerstva. Útočníci se v kampani zaměřovali především na kompromitaci routerů, které zřejmě následně využívali k tomu, aby zájmový síťový provoz neautorizovaně přesměrovali do počítačové infrastruktury, již kontrolovali... Kromě počtu kyberšpionážních kampaní stoupá i technická úroveň jejich provedení...počet států, které dokáží vést vlastní kyberšpionážní kampaně, neklesá. V oblasti státem řízené či podporované kybernetické špionáže představují nejzávažnější hrozby pro ČR Ruská federace a Čínská lidová republika.“

Výdaje na zpravodajské služby a NBÚ

Zdroj — Výroční zpráva VZ, MF

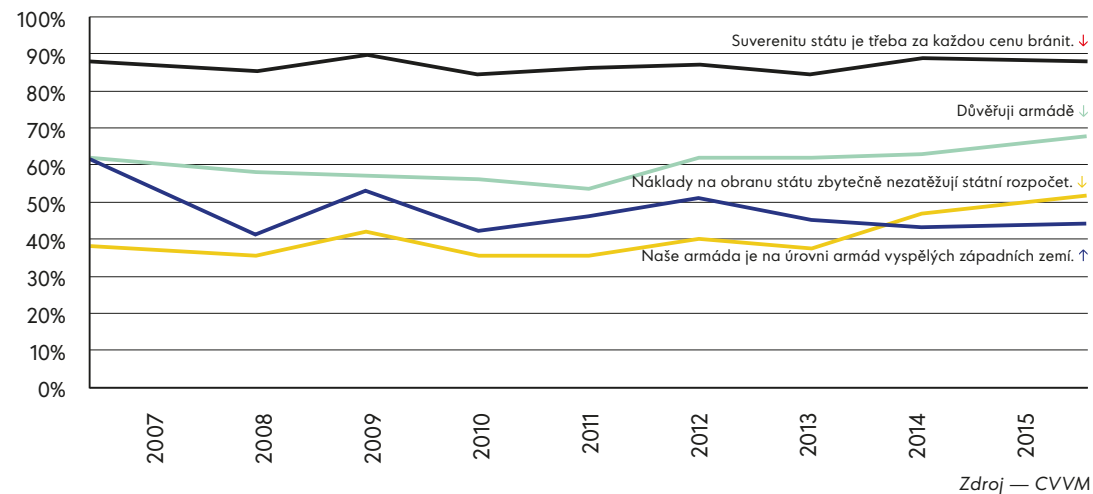
Obrana

Česká armáda patří dlouhodobě k institucím, které se mohou opírat o nadpoloviční důvěru veřejnosti. Tradičně armádě důvěřuje okolo 60% obyvatel, v roce 2015 poprvé v průběhu posledních deseti let dokonce armádě důvěřovaly více než dvě třetiny lidí (68%). Poprvé je zároveň většina české veřejnosti přesvědčena o tom, že náklady na obranu státu zbytečně nezatěžují státní rozpočet. Na devadesát procentech se také drží počet lidí, kteří jsou přesvědčeni, že suverenitu státu je třeba bránit za každou cenu.

Pravdou však je, že Češi sice v obecné rovině proklamují podporu obraně země, na konkré-

nější otázky mají nicméně daleko opatrnější odpovědi. Podle průzkumu veřejného mínění, které vypracovala pro Ministerstvo obrany společnost Median na počátku června 2015, by při přímém vojenském napadení respondenti například nejčastěji volili možnost bránit zemi pouze v rámci civilní služby — 67% oproti 36%, kteří by ji chránili se zbraní v ruce (54% mužů, 16% žen). Vůbec zapojit by se nechtělo 31% lidí. Nejméně ochotni zapojit se do obrany jsou pak lidé se základním vzděláním (nezapojilo by se 43%), nejvíce ochotni jsou naopak lidé s vysokoškolským vzděláním (nezapojilo by se „jen“ 27%), což patrně souvisí s vyšší mírou pocitu společenské odpovědnosti. I přesto ale zůstává faktem, že si veřejnost nyní více než kdykoli v minulosti uvědomuje nutnost posílení investic do vlastní obrany.

Výroky o obraně

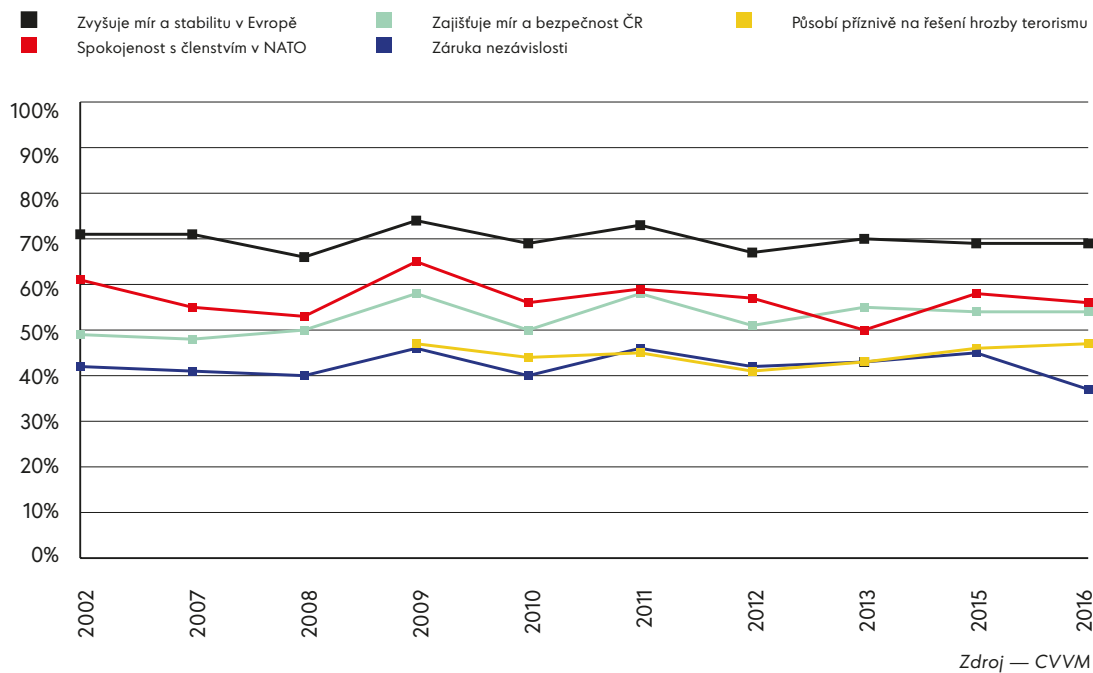

Zdroj — CVVM

Dlouhodobě je zhruba 70% lidí přesvědčeno, že NATO zvyšuje stabilitu a mír v Evropě. Více než polovina občanů je s členstvím v Alianci (56%) spokojena. Postoje veřejnosti k NATO jsou z dlouhodobého hlediska stabilní. K výraznému výkyvu (poklesu) došlo v minulém roce

pouze při odpovědi na otázku, jestli je NATO zárukou nezávislosti. Jedním z vysvětlení může být uvědomění si nutnosti více spoléhat na sebe a méně na ostatní, a to zejména v dobách pocitu zvýšeného bezpečnostního rizika.

Výroky o NATO

Zdroj — CVVM

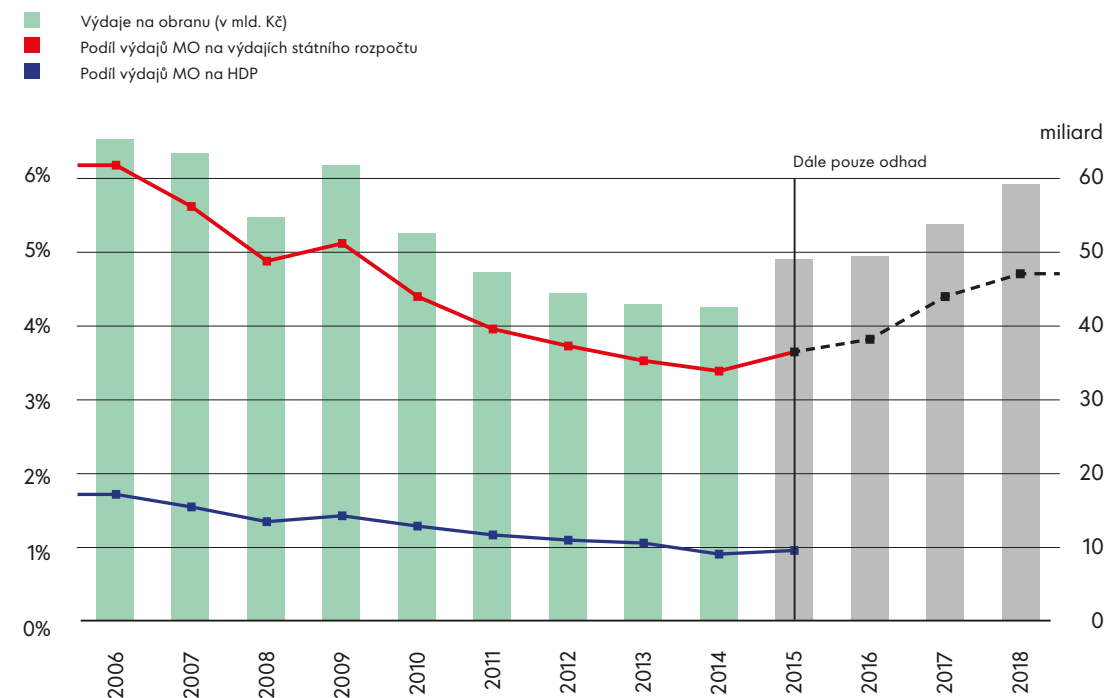
V roce 2015 došlo po dlouhé době k nárůstu počtu vojáků z povolání. Zároveň s tím můžeme sledovat zvýšený zájem o zapojení se do systému aktivních záloh. Stejně tak došlo po letech propadů poprvé k nominálnímu nárůstu (s ohledem na skutečné čerpání) rozpočtu MO a ke zvýšení podílu kapitoly MO v rámci státního rozpočtu. To jsou vše bezesporu dobré zprávy, celková situace nicméně není zdaleka tak pozitivní.

I přes deklaraci předsedů vládních stran o nutnosti postupného navýšení výdajů na obranu na 1,4% HDP do roku 2020, z údajů ze státního závěrečného účtu jasně vyplývá, že jsme

v roce 2015, stejně jako v roce předchozím, nedosáhli ani jednoho procenta. Útěchou může být snad jen zjištění, že se podařilo zvrátit klesající trend i zde a že výdaje vzrostly z 0,91% HDP v roce 2014 na 0,96% HDP v roce 2015⁴. Takřka s jistotou lze však tvrdit, že se cíle 1,4% HDP během příštích tří let ani zdaleka nepodaří dosáhnout. O závazku vydávat na obranu 2% HDP, ke kterému jsme se v rámci NATO zavázali, ani nemluvě.

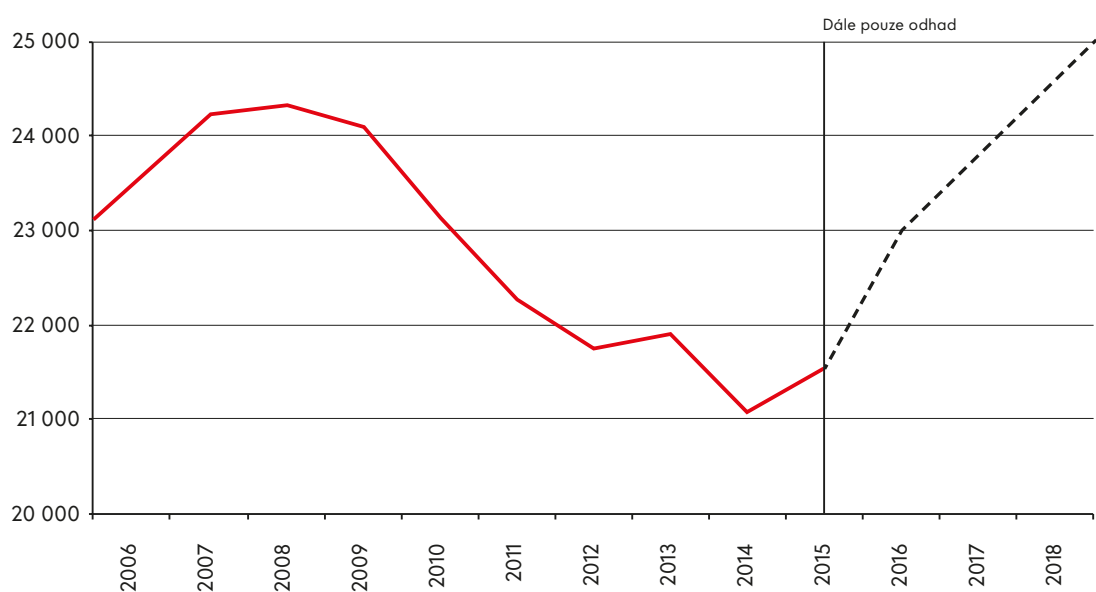
V roce 2003 dosáhl rozpočet Ministerstva obrany výše 53,2 mld. Kč, respektive 1,9% HDP. V roce 2006 to bylo 63,1 mld. Kč, respektive 1,9% HDP. To bylo v době všeobecně sdíleného

Podíl výdajů na obranu v ČR (na HDP/na výdajích státního rozpočtu)

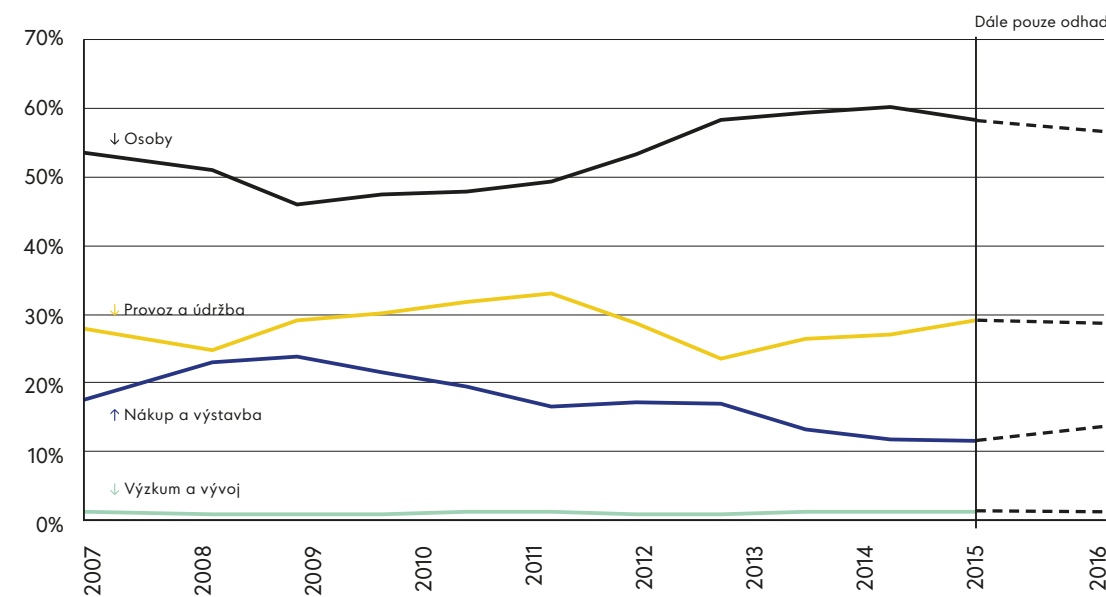
Zdroj — MF

Počet vojáků z povolání (v tis.)

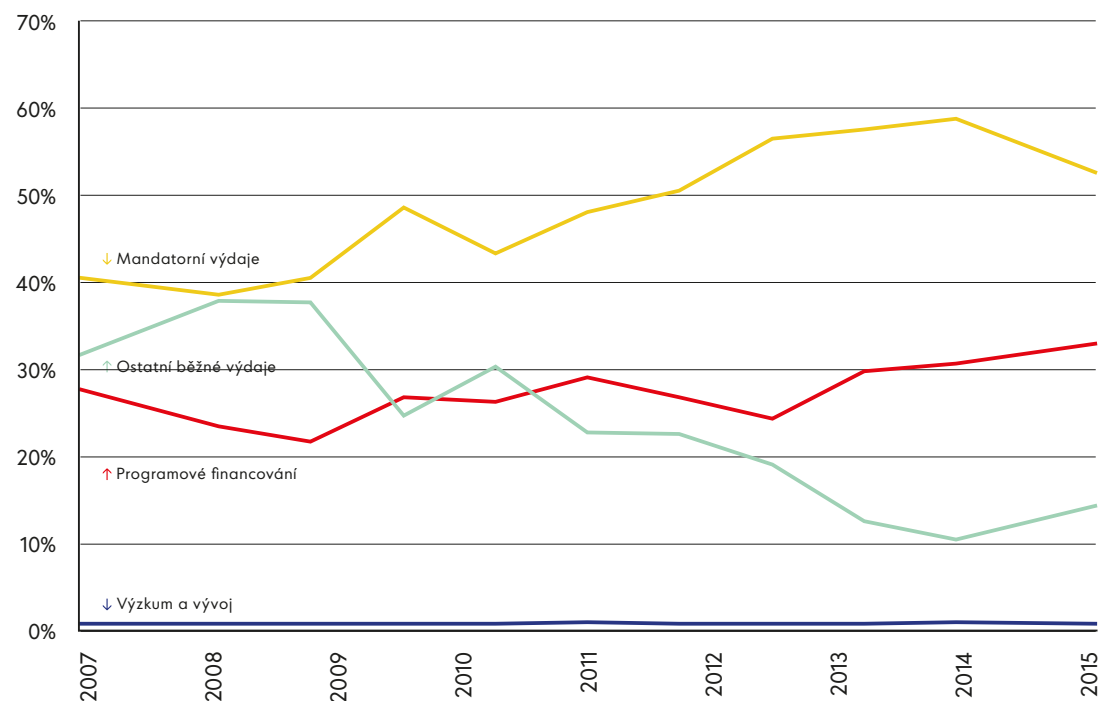
Zdroj — MF

Struktura plánovaného rozpočtu MO v letech 2005-2016

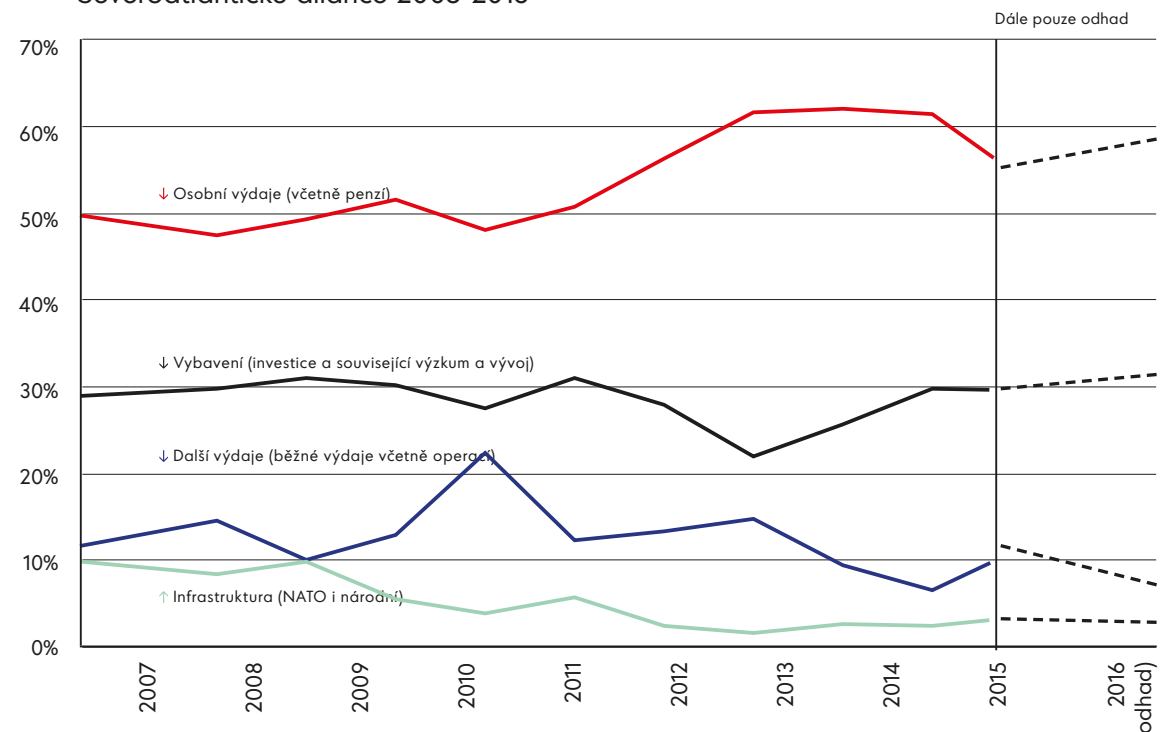
Zdroj — Rozpočet — fakta & trendy 2005-2016, MO ČR dle metodiky OSN

Struktura skutečně čerpaného rozpočtu MO v letech 2005-2015

Zdroj — Návrh závěrečného účtu státního rozpočtu České republiky za rok 2015, MO ČR

Struktura výdajů MO ČR podle Severoatlantické aliance 2005-2016

Zdroj — Defence Expenditures of NATO Countries 2005-2016

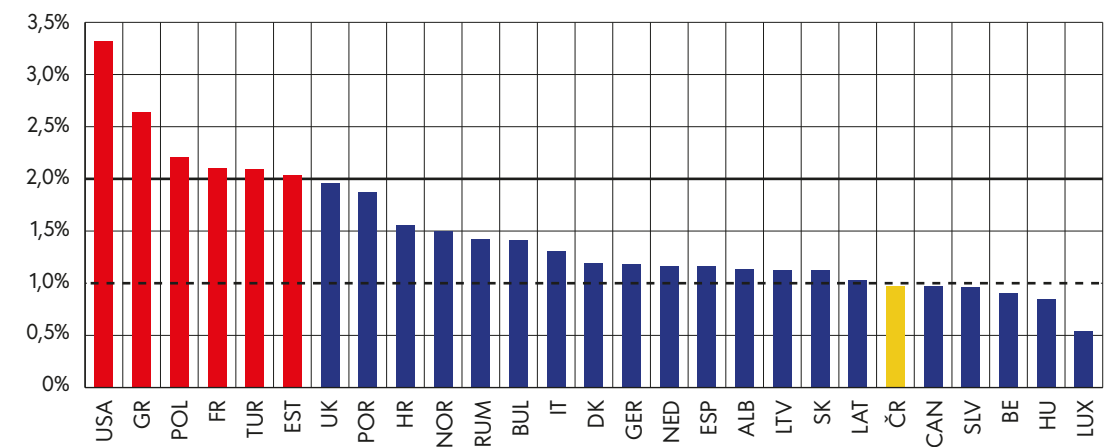
pocitu bezpečí na evropském kontinentě. Při současných ambicích a v době stále zřetelněji pocítovaného ohrožení by mohl nominální výše z roku 2003 dosáhnout rozpočet MO v roce 2018, respektive z roku 2006 v roce 2020! Poměrnými výdaji vzhledem k HDP se při současných ambicích na úroveň let 2003 a 2006 možná nedostaneme ani v následujících dvou desetiletích! Jestli to o něčem skutečně svědčí, tak snad jen o ztrátě pudu sebezáchovy.

Všeobecně sdílené doporučení ke struktuře obranných rozpočtů umožňující rovnoměrné financování klíčových částí obranného systému spočívá v rozdělení na tři části v následujících poměrech: osobní náklady (50%), běžné výdaje (30%) a investice (20%). Poměry nejsou dogmatem, nicméně jsou zárukou určité vyváženosti. Vzhledem k rozdílné metodice není prakticky možné určit reálný stav českého rozpočtu⁵, na následujících grafech jsou proto pro srovnání

tři metodicky rozdílné pohledy na strukturu rozpočtu MO. Realitě se nejvíce bude blížit jejich průnik. Ze všech tří grafů však vyplývá: 1) máme zcela zásadní deficit v oblasti investic, 2) v roce 2015 se situace po delší době zlepšila, byť stále ani zdaleka nedosahujeme doporučené výše 20%, 3) není vůbec jisté, zda zlepšení v roce 2015 znamená počátek dlouhodobějšího trendu.

Dvouprocentní hranice výše výdajů na obranu vůči HDP dosáhlo v roce 2015 z 28 členských států NATO pouze šest.⁶ V posledních nejméně pěti letech se bohužel jednoznačně řadíme mezi země, které vydávají na zajištění vlastní obrany v poměru k HDP prostředků nejméně. Mezi „černými pasažéry“ pak velmi pravděpodobně zůstaneme i v letech následujících, a to i za situace, že dojde k nominálnímu navýšení výdajů na obranu, jak bylo schváleno v rámci střednědobého výhledu státního rozpočtu.

Podíl výdajů na obranu v poměru k HDP – mezinárodní srovnání (rok 2015)

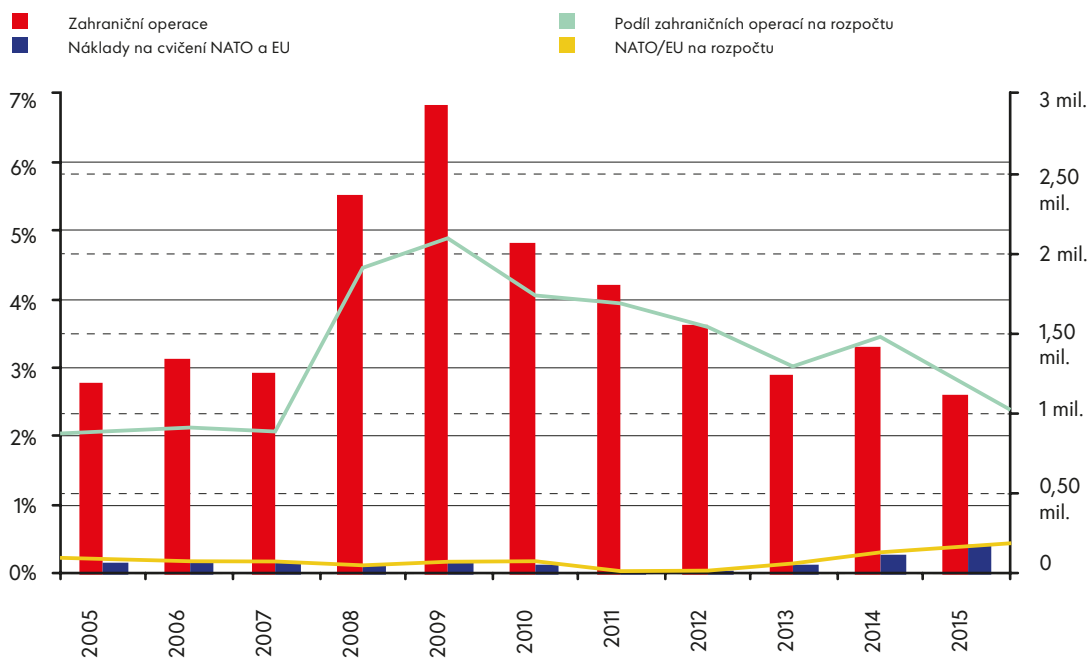

Zdroj: SIPRI

Svým přístupem poškozuje relevanci samotné Aliance a přispíváme tak k erozi vazeb v rámci kolektivní bezpečnosti. Oslabujeme odhodlání aliančních členů přijít si navzájem na pomoc v době, kdy dojde na lámání chleba. Neochota evropských zemí přispívat na vlastní obranu je stále více diskutována ve Spojených státech⁷ a zdaleka není kritizována jen ze strany Donalda Trumpa. Dlouhodobé liknavosti evropských spojenců si všímají jak představitelé Demokratů tak v samotném Pentagonu. V době zhoršující se bezpečnostní situace v Evropě je to již na pováženou.

Důležitou součástí obranných rozpočtů jsou tradičně i výdaje na nasazení ozbrojených sil v zahraničí, což obvykle vyžaduje ochotu daného státu zapojit se do zajišťování mezinárodní bezpečnosti. Mezinárodní angažmá je zároveň vnímáno pozitivně především v organizacích typu NATO a EU. Česká republika se podílí na vynucování a udržování míru svými jednotkami od počátku 90. let a rozpočet na zahraniční operace nikdy neklesl pod 2% celkových výdajů MO. V roce 2009 dosáhl 4,9%, od té doby poklesl až na 2,4% v roce 2015. Počty nasazených osob se pohybují ve sledovaném období od 805 v roce 2015 až po 2400 v roce 2008.⁸

Výdaje na nasazení ozbrojených sil v zahraničí

Zdroj — MF

Ačkoli klesá nasazení vojáků v zahraničních misích, dochází zároveň v posledních letech k nárůstu účasti na společných cvičeních v rámci NATO a EU. Rostoucí trend souvisí s vyšší orientací NATO na nácvik obrany teritoria. Z pohledu zvyšování bojové schopnosti armády jde jednoznačně o pozitivní signál. V roce 2011 činily náklady spojené s cvičeními pouhých 0,03 % čerpaného rozpočtu, v roce 2015 to bylo již 0,38%, respektive 180,2 mil. Kč.

Závěry a doporučení

Lze očekávat, že se bezpečnostní situace v Evropě i v jejím nejbližším okolí (a celkově ve světě) v následujících letech nebude zlepšovat. Naopak spíše dojde ještě k jejímu dalšímu zhoršení. Chaos, krveprolití a ekonomický propad na Blízkém východě budou pokračovat. Další lidé budou vyháněni ze svých domovů nebo se sami rozhodnou opustit své zdevastované a nefunkční státy. To samé lze očekávat i v oblasti subsaharské Afriky. Stejně tak nelze předpokládat uklidnění situace na Ukrajině nebo změnu chování Ruské federace. V Evropě bude docházet k dalším teroristickým útokům stejně jako k radikalizaci uvnitř přistěhovaleckých komunit⁹ a v řadách většinové populace. Nadcházející volby budou překreslovat politické mapy jednotlivých zemí a úspěch budou mnohde zaznamenávat populistické a nesystémové strany a hnutí.

Politická krize institucí Evropské unie se bude pravděpodobně v následujícím období prohlubovat. Otázkou bude i efektivita fungování v rámci samotné Severoatlantické aliance. Na půdě NATO lze očekávat stále složitější nalézání shody s Tureckem a prohlubování neochoty Spojených států i nadále garantovat (a financovat) evropskou bezpečnost. Dostanou-li se k moci v jednotlivých členských zemích nesystémové a populistické strany, akceschopnost Aliance může být paralyzována. To samé samozřejmě platí i o Evropské unii. Stejně tak může být oslabena vzájemná důvěra mezi jednotlivými státy a jejich klíčovými institucemi. Nezvýší-li Česká republika (i ostatní alianční

a unijní země) výrazně investice do vlastní bezpečnosti, respektive nezačnou-li všechny země brát zajištění vlastní bezpečnosti vážně, situace se v průběhu následujícího desetiletí může dramaticky zhoršit.

Není překvapivé, že z nedávné pracovní konference¹⁰ skupiny českých bezpečnostních expertů konané na konci srpna 2016 vyplynul mimo jiné následující závěr: „Nutnost významně posílit naši obranu tedy již není dána pouze existencí a udržením politických a smluvních závazků k našim spojencům, ale je nově důsledkem kvalitativní a rychlé změny bezpečnostního prostředí naší země i důsledkem vnitřního oslabení a slábnutí kolektivních obranných a bezpečnostních organizací, na kterých dosud stavíme svou obranu a bezpečnost.“ Adaptace našich obranných schopností je dnes nepochybně více nezbytnost než jen smluvní závazek plynoucí z naší příslušnosti k Západu, a to navenek i dovnitř.

Doporučení:

- Pokračovat ve zvyšování výdajů na obranu a bezpečnost v rámci kapitoly Ministerstva vnitra (včetně Policie ČR a UZSI), Ministerstva obrany (včetně Vojenského zpravodajství), Bezpečnostní informační služby i Národního bezpečnostního úřadu a to nejen nominálně, ale i s ohledem na celkovou skladbu státního rozpočtu a ve vztahu k HDP.
- Zaměřit se na posílení kvality (v případě armády a zpravodajských služeb i počtu) a dlouhodobé udržitelnosti zaměstnanců bezpečnostních sborů a ozbrojených sil, investovat do lidského faktoru. Umožnit bezpečnostním sborům a ozbrojeným silám najímání vysoce kvalifikovaných a s ohledem na situaci na pracovním trhu „drahých“ expertních pracovníků, které nelze honorovat v rámci běžných platových tabulek.
- Zaměřit se na investice do moderních zbraňových systémů i moderních technologií, vynakládat na investice doporučených 20%

z jednotlivých rozpočtů, rozvíjet a zjednodušit akviziční procesy a návazně udržovat adekvátní výdaje v oblasti provozu, personálu a infrastruktury

- Soustředit se na zvyšování investic do efektivního výzkumu, vývoje a inovací v oblasti bezpečnosti a obrany, což umožní dlouhodobé udržení konkurenceschopnosti a zároveň obranyschopnosti ČR.
- V rámci NATO i EU podporovat navyšování schopností jednotlivých členských zemí. Klíčové je zachování celistvosti a funkčnosti obou uskupení, jež jsou zárukou bezpečnosti ČR.
- Posílit roli Bezpečnostní rady státu a zřídit při Úřadu vlády post Národního bezpečnostního poradce, který by měl za úkol kontrolovat a prosazovat plnění rozhodnutí Vlády a koordinovat činnost jednotlivých resortů a institucí.
- Posilovat důvěryhodnost českých institucí včetně zpravodajských služeb. Jedině důvěryhodné instituce dokáží získat relevantní informace od svých zahraničních partnerů.

V rámci výměny informací nemůžeme být zároveň výhradně konzumenti, i zde musíme mít co nabídnout. Česká republika je, jakožto malá země, na fungující výměně informací zcela závislá.

- Brát vážně tvrzení BIS, že v roce 2015 v ČR nejvýrazněji působily zpravodajské služby Čínské lidové republiky a Ruské federace a že mezi ruské priority patřily operace vedené v rámci informační války v kontextu ukrajinské a syrské krize a dále politická, vědecko-technická a ekonomická rozvědka.
- Pokračovat v konzervativním přístupu k migrační a azylové politice.
- Zaměřit se na vybudování skutečně funkčního systému kybernetické obrany, posílit kapacity jednotlivých složek českého státu a všech součástí kritické infrastruktury včetně získání vlastních ofenzivních schopností.

Poznámky a vysvětlivky

¹Na výrazný pokles počtu trestných činů v posledních dvou letech měl však nepochybně určitý dopad i nový Občanský zákoník, který nabyl účinnosti 1. ledna 2014.

²Údaje o BIS a NBÚ pocházejí ze státního závěrečného účtu, údaje Vojenského zpravodajství z výročních zpráv VZ. Údaje o UZSI nejsou veřejně dostupné, rozpočet civilní rozvědky však dosahuje zhruba poloviny výše rozpočtu BIS a obdobně by mělo docházet k jeho navyšování.

³1. ledna 2015

⁴Dle údajů ze státního závěrečného účtu

⁵Za zmínku jistě stojí, že dlouhodobě se rozpočet MO vyznačuje významnou odlišností mezi schválenou výší a skutečným čerpáním v daném roce. V každoroční publikaci MO „Rozpočet — fakta & trendy“ se navíc pracuje s metodikou OSN, státní závěrečný účet obsahující skutečné čerpání používá metodiku odlišnou a zcela jinou metodiku pak používá i samotné NATO. Jen těžko se proto dá porovnávat, kolik z plánovaných výdajů bylo skutečně vydáno na jednotlivé oblasti. V programovém financování MO jsou navíc „skryté“ položky, které nemají s investicemi mnoho společného, přesto historicky tvořily jeho podstatnou část. Např. se jedná o zahrnutí splátek letounů JAS-39 Gripen, které se pohybovaly okolo 2. mld. Kč ročně, byť se fakticky nejednalo o investici, ale o pronájem. Více než z poloviny pak šly zahrnuté náklady na servis.

⁶Podle metodiky Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI)

⁷Rozpočet USA tvoří dlouhodobě až 75 procent součtu celkových rozpočtů členů NATO.

⁸Jedná se o celkové počty osob, které se v operacích vystřídaly během jednoho kalendářního roku. V současnosti jsou během roku prováděny obvykle dvě rotace (u vojenských pozorovatelů může být i jedna). V minulosti probíhaly nicméně v Iráku nebo v Afghánistánu až tři rotace během jednoho roku, což pak „opticky“ počet nasazených zvýšilo.

⁹Radikalizace se mnohde daleko častěji projevuje u druhé a třetí generace imigrantů než u čerstvě přichozích. Neměli bychom však zapomínat, že i čerstvě přichozí budou mít děti. Bude-li tedy integrace imigrantů probíhat stejně neúspěšně jako doposud, počet sympatizantů nejroznějších islamistických skupin bude zákonitě nadále narůstat.

¹⁰Liblice, 26. — 27. srpna 2016

Členové pracovní skupiny Národní bezpečnost, s nimiž byla studie konzultována:

Ivan Gabaľ, poslanec, Parlament ČR, místopředseda výboru pro obranu, člen výboru pro bezpečnost
Daniel Kunštát, vedoucí katedry politologie a mezinárodních vztahů, CEVRO Institut

Zbyněk Pavlačík, předseda sdružení, Jagello 2000
František Šulc, konzultant v oblasti obrany a bezpečnosti
Alexandr Vondra, ředitel Centra transatlantických vztahů, CEVRO Institut

EKONOMICKÝ POTENCIÁL

Garant: David Vávra

Euforie z neslýchaného atributu jedné z nejrychleji rostoucích evropských ekonomik bohužel opadla tak rychle jak přišla. Podle posledních údajů spadlo tempo hospodářského růstu České republiky letos opět k 2% a připomenulo nám tak smutnou realitu dlouhodobě nekonvergující ekonomiky, která nejenom že se ekonomickou úrovní svým vyspělejším západním sousedům výrazně nepřibližuje, ale kterou navíc dohání či předhánějí její východoevropští konkurenti.

Tato situace tak jen podtrhuje aktuálnost dlouhodobých témat z loňské zprávy Aspen Institute Prague, která se zaměřila na nedostatky v realizaci našeho ekonomického potenciálu a bariéry dlouhodobého růstu české ekonomiky. Zpráva mluvila o ztracené dekádě, neboť od roku 2008 úroveň české ekonomiky měřená HDP na hlavu přepočteným v paritě kupní síly stagnovala. Spíše než o ztracené dekádě by však bylo případnější mluvit o ještě dlouhodobějším problému: česká ekonomika jednoduše roste málo. Snad jediným delším obdobím, ve kterém česká ekonomika systematicky doháněla EU, bylo období 2000 až 2008.

Předešlá zpráva Aspen Institute Prague tak identifikovala šest oblastí, rozdělených na domácí úkoly a vize budoucnosti, na nichž bychom měli pracovat, pokud chceme významným způsobem zvýšit ekonomický potenciál naší ekonomiky. Uplynulých 12 měsíců přitom nezměnilo nic na aktuálnosti domácích úkolů při řešení nízké kvality vzdělání, zlepšování institucionálního prostředí či zvyšování konkurenceschopnosti, především na trhu práce. Rovněž vize budování vysoce urbanizované ekonomiky založená na podnikavosti, inovacích a technologiích pomocí intenzivnější mobilizace domácího kapitálu je stále relevantní. Navíc se však ve veřejné diskusi ohledně ekonomického potenciálu české ekonomiky začala objevovat nová témata, jako například imigrace či kvalita dopravní infrastruktury.

Letošní zpráva se pokouší tuto diskusi dále posunout tím, že se snaží obrátit pozornost na jednotlivosti, ve kterých za svými konkurenty zaostáváme výrazně nejvíc. Důvodů pro tento postup je několik. V mnoha indexech, na kterých sledujeme naše relativní postavení vůči konkurentům, si vedeme velmi nevyváženě: poměrně slušné postavení ve většině sledovaných kritérií je sráženo několika málo indikátory, v nichž se pohybuje na chvostu pelotonu a navíc mezi zeměmi, jejichž ekonomická úroveň je hluboce pod naši a nejsou s námi vůbec srovnatelné vzhledem k celkové historii a sociálně-ekonomickému prostředí (např. Gambie nebo Mongolsko). Zároveň se domníváme, že může být výrazně jednodušší eliminovat tyto „propadáky“ než se pokoušet významně posunout v oblastech, kde jsme již relativně dobří.

Snažíme se proto tyto propadáky identifikovat a taky posoudit jak snadno a rychle je realistické je odstranit a významně zlepšit. Tyto případy potom označujeme za tzv. snadné body, na které doporučujeme se zaměřit v rámci reformní agendy.

Takový postup může být kritizován z několika ohledů. Jednak pro přílišný důraz na práci s indexy, které nutně zplošňují komplexní realitu pomocí průměrů z řady často arbitrárně zvolených indikátorů. Nesystémovým se ale také může jevit doporučení soustředit se na pár individuálních indikátorů místo snahy o celistvou reformu.

Přesto se domníváme, že je náš pohled užitečný. Umožňuje rychle identifikovat konkrétní úkoly a případný posun v mezinárodně sledovaných indexech, jakkoliv se může zdát banální, se projeví v příznivějším ocenění rizikovosti a investičního potenciálu země. V podstatě každý ratingový systém používaný mezinárodními investičními společnostmi v sobě zahrnuje minimálně jeden nebo více kvalitativních indexů, se kterými pracuje i tato zpráva. Bližší pohled na strukturu indexů navíc ukazuje, že se v celé řadě indikátorů překrývají a že například sledování indikátorů kvality institucionálního prostředí není důležité jen samo o sobě, ale je též důležité pro pochopení bariér zlepšování konkurenceschopnosti práce.

Letošní zpráva má možná trochu překvapivý závěr. Přes řadu problémů či zhoršující se podmínky v podstatě ve všech sledovaných oblastech, zůstává konkurenceschopnost české ekonomiky stále velmi vysoká a dokonce se v některých dimenzích dále ještě zlepšuje. Naše konkurenceschopnost je tak dobrá, že nás vede k přesvědčení, že nemá velký smysl si myslet, že je zde ještě velký potenciál pro cílenou reformní kampaň. Místo toho se nám jeví užitečnější zaměřit se na odstraňování bariér růstu ve zbývajících oblastech, jakými jsou špatná kvalita institucionálního prostředí a vzdělávacího systému, nedostatek kvalifikované pracovní síly, či problémy s efektivní alokací a mobilizací kapitálových zdrojů pro potřeby růstu domácí ekonomiky.

Referenční skupina zemí

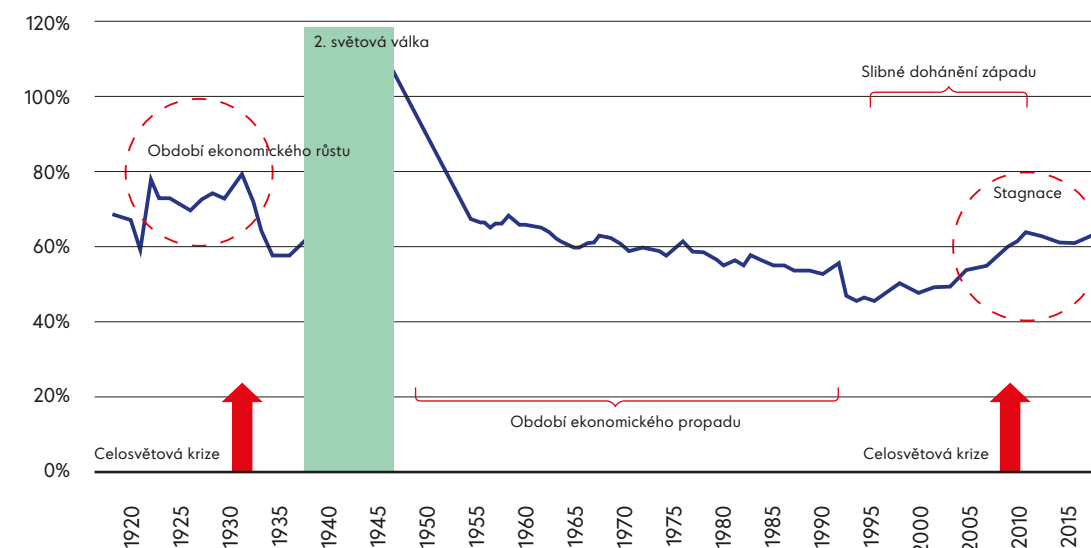
Podle teorémů klasické ekonomické teorie by měla česká ekonomika pomocí akumulace fyzického a lidského kapitálu postupně dosáhnout produktivity práce a ekonomické úrovně vyspělejších a kapitálem vybavenějších ekonomik.

Frustrace z pomalé konvergence je proto pochopitelná, ale je skutečně oprávněná? Pokud mluvíme o nevyužitém ekonomickém potenciálu, co máme vlastně na mysli a jak jsme od něho daleko? Fascinace německým hospodářským úspěchem je všudypřítomná nejenom u nás, ale je opravdu na místě si myslet, že někdy dostihneme německé úrovně HDP na obyvatele? Řada historicko-ekonomických studií ukazuje, že nikoliv. S výjimkou několika mála krátkých období nebyla nikdy ekonomika v českých zemích na úrovních blízkých německým. Podobně tomu bylo i během první republiky, kdy jsme se pohybovali pod 80% německého HDP na hlavu přepočteného na paritu kupní síly.

Možná jsou proto naše požadavky na nás samotné přehnané. Pokud bychom si na základě povrchního historického exkurzu měli zvolit nějakou přirozenou hranici našeho konvergenčního potenciálu, pak by to bylo pravděpodobně někde kolem 70-80% německého HDP na hlavu. A od této hranice nejsme při současných 65% příliš daleko. Pozorovaná růstová stagnace by teda byla v souladu s hypotézou, že jsme již možná naší přirozené konvergenční hranice dosáhli.

Tato úvaha se může zdát kacířská, ale podle nás vede k naprosto zásadní otázce: bavíme se o bariérah konvergence k nějaké historicky opodstatněné a dosažitelné úrovni nebo chceme mluvit o faktorech toho, proč je tato hranice tak nízká pod německou a jak ji posunout? Rozsoudit tento problém je nad rámec této zprávy, nicméně doufáme, že výběr jednotlivých oblastí a srovnání se širší skupinou východoevropských zemí, která nás poměrně vytrvale dohání, má potenciál posunout tuto debatu dál. Už loňská zpráva dávala mnohde za vzor Estonsko nebo Slovensko a my považujeme za vhodné se těchto příkladů držet.

Reálné HDP na obyvatele v paritě kupní síly ČR (v podílu na německém HDP, před 1993 Československo)

Zdroj — Maddison Historical GDP data, OECD, OGRsearch

PŘEHLED DOMÁCÍCH ÚKOLŮ Z MINULA

Domácí úkol č. 1: Zajistit konkurenceschopnost trhu práce ve srovnání s ostatními zeměmi střední a východní Evropy

Loňská zpráva se zabývala konkurenceschopností z relativně úzkého pohledu na situaci na trhu práce. Konstatovala, že přes velmi nízkou úroveň míry nezaměstnanosti zde existují významné nedostatky v celkové míře ekonomického zapojení obyvatelstva, zejména žen, a ve velkém podílu krátkodobých a příležitostných prací.

Tyto strukturální problémy přetrvávají, a proto považujeme za rozumné se podívat na konkurenceschopnost širěji. A tento pohled přináší možná překvapivé závěry. Naše konkurenceschopnost je dobrá a zlepšuje se — jak absolutně, tak relativně vůči sledované skupině zemí. Například, Global Competitiveness Index ukazuje velké zlepšení a Global Manufacturing Competitiveness Index nám dokonce dává šanci se dostat do první dvacítky do roku 2020. To je podstatně lepší umístění než srovnávaná skupina východoevropských zemí (s výjimkou Estonska, které je na tom podobně, ale výrazně se neposunuje).

K tomuto dobrému umístění nám výrazně pomáhá stabilní makroekonomické prostředí a naopak nás sráží špatná kvalita institucí, veřejných komunikací (viz Aktuální téma), mobilních sítí, a nízký stupeň digitalizace veřejných služeb. Problémy jsou taky v organizaci práce, její nízké produktivitě a nedostatku kvalifikované pracovní síly, což musí být vyváжено nízkou cenou práce.

Bližší pohled na tyto nedostatky ukazuje, že je nebude lehké odstranit a že pokroku bude muset být dosaženo v celé řadě indikátorů, abychom se v indexu posunuli ještě výše. Tabulka 1 ukazuje některé takové příklady a kombinace — a žádná z nich se nejví jako snadně proveditelná bez hlubokých strukturálních změn. Nevidíme tu proto žádné snadné body — zjevné propadáky, jejichž odstranění by nás posunulo v žebříčku rychle nahoru.

Absence snadných bodů v indexech konkurenceschopnosti může souviset s výše zmíněnou hypotézou o tom, že se možná nacházíme blíže našemu přirozenému dlouhodobému ekonomickému potenciálu než by bylo očividné z porovnání úrovní HDP na obyvatele. Pokud ano, tak ke zvýšení tohoto potenciálu zřejmě nemůže dojít bez významných strukturálních a společenských změn. Skutečně, dílčí indikátory konkurenceschopnosti v Tabulce 1 se spíše týkají institucionálního prostředí, přístupu k inovacím a technologiím, či kvality vzdělání, což jsou oblasti, jejichž posun bude vyžadovat rozsáhlejší strukturální změny, podepřené komplexnější politickou agendou.

Různé kombinace dílčích indikátorů, jejichž významné zlepšení (zhruba na úroveň top ten v celkovém pořadí zemí) by nás posunulo v indexu Global Competitiveness Index o zhruba dvě místa (ceteris paribus)

Kombinace 1	Kombinace 2	Kombinace 3
Míra státní regulace	Dostupnost nejnovějších technologií	Zaměstnané ženy v poměru k mužům
Kvalita silnic	Přijímání technologií na firemní úrovni	Vliv zdanění na motivaci k práci
Kvalita přístavní infrastruktury	Přímé zahraniční investice a přenos technologií	Nárok na odstupné dle týdenní mzdy
Počet úkonů nutných k zahájení podnikání	Snadné získání úvěru/půjčky	Najímací a propouštěcí postupy
Počet dní nutných k zahájení podnikání	Dostupnost výzkumných a vzdělávacích služeb	“Buyers sophistication”
Schopnost země udržet si své talenty	Rozsah školení zaměstnanců	Náklady zemědělské politiky
Schopnost země přitahovat talenty		Kvalita manažerských škol
Státní podpora vyspělých technologií		Dostupnost vědců a inženýrů
		Celková daňová sazba, % zisk

Zdroj — Global Competitiveness Index

Domácí úkol č. 2: Zlepšit institucionální prostředí

Minulá zpráva konstatovala, že Česká republika zaostává v mnoha aspektech institucionálního prostředí, jakými jsou například kvalita a stabilita právního prostředí, úroveň korupce, výkonnost institucí nebo úroveň administrativního zatížení podnikání.

S odstupem jednoho roku musíme konstatovat, že ačkoliv v několika dílčích parametrech nastalo jisté zlepšení (např. ve vnímání korupce), celková situace zůstává nelichotivá, stejně jako naše relativní pozice vůči sledované skupině zemí.

Obzvláště smutný je další propad v pořadí mezinárodně velmi sledovaného Ease of Doing Business (kde jsme na velmi průměrném 36. místě) a důvody jsou bohužel velmi podobné jako loni: dlouhá doba nutná k založení firmy, vyřízení stavebního povolení a špatná smluvní vymahatelnost.

V jiných indexech a dotaznících je taky špatně hodnocena nízká důvěra v politiky, špatná kvalita infrastruktury, strnulá byrokracie, nedigitalizovaná státní správa, špatně vyší vzdělání nebo nedostatečná ochrana investic.

Přitom k významnému posunu v pořadí Ease of Doing Business lze dle našeho názoru dojít relativně snadno, neboť řada indikátorů jsou úplně zbytečné propadávky. Tabulka 2 ukazuje, že pokud bychom zjednodušili administrativní procedury a zkrátili čas na založení společnosti, placení daní a získání stavebního povolení (celkem jenom 6 indikátorů) na úroveň běžné v Estonsku, Slovensku nebo Německu, tak bychom poskočili o celých 11 příček na 25. pozici, za Rakousko (21.) a před Polsko (26.).

Obzvláště snadné body přitom představuje snížení času na placení daní z těžko uvěřitelných 405 hodin (když v Estonsku či na severu Evropy je to běžně kolem 100 hodin) nebo snížení doby pro vyřízení stavebního povolení z 247 dní (když v Německu nebo Estonsku je to jenom zhruba 100 dní). Pokud bychom se navíc odhodlali snížit daňovou zátěž firem na úroveň Německa a Polska, tak bychom se posunuli dokonce na 19. místo (Německo je 15tý)!.

Kombinace snadných bodů, které by Českou republiku posunuly z 36. na 25. místo v Ease of Doing Business

	Administrativní procedury při založení firmy (skóre, menší je lepší)	Čas na založení firmy (dny)	Náklady na založení firmy (% HDP na hlavu)	Doba nutná na podání a placení daní (hodiny)	Administrativní procedury při stavebním povolení (skóre, menší je lepší)	Doba nutná pro získání stavebního povolení (dny)
Současná situace	8	15	6.7	405	21	247
Možné zlepšení	4 (Maďarsko, Polsko)	5 (Maďarsko)	1.5 (Slovensko)	100 (Estonsko)	10 (Slovensko)	100 (Estonsko)

Zdroj — Ease of Doing Business

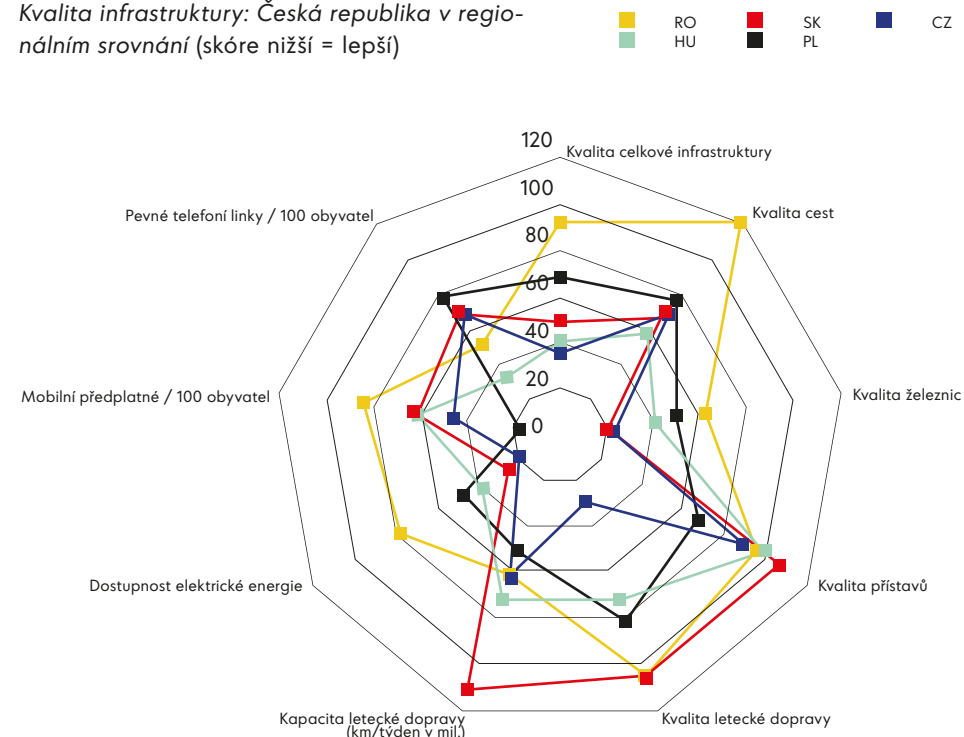
Aktuální téma: Kvalita infrastruktury

Kvalita infrastruktury je zajímavý prvek ovlivňující ekonomický potenciál, který však nemá jednoznačné vyhodnocení. Ačkoliv intuitivně se ve veřejném prostoru považuje kvalita infrastruktury v české ekonomice za zásadní problém a významnou bariéru růstu a realizace ekonomického potenciálu, bližší pohled ukazuje mnohem pestřejší situaci.

Co se týká fyzické infrastruktury, jsme (možná pro někoho překvapivě) jasnými regionálními šampióny. Našimi silnými stránkami

jsou zejména železniční a letecká doprava a rozsah elektrifikace. Naopak zaostáváme v kvalitě pozemních komunikací, a to nejen za Slovenskem a Maďarskem, ale globálně se umísťujeme až na 69. místě, zatímco v ostatních oblastech se umísťujeme mezi 20 a 30. místem. Toto je jasný a zřejmě zbytečný propadák, jehož odstranění by nás mohlo posunout nahoru. Zajímavé (a možná v rozporu s intuicí) je, že přitom nejde ani tak o rozsah sítě pozemních komunikací jako i o její kvalitu. Silnice stavíme a opravujeme špatně.

Kvalita infrastruktury: Česká republika v regionálním srovnání (skóre nižší = lepší)

Zdroj — WEF GCR 2015-2016, OGRResearch

Digitální infrastruktura je už na tom hůře, zejména v celoevropském srovnání, ale přesto držíme s konkurenty z východní Evropy krok. Například dostupnost internetu je excelentní. Ukazuje se ovšem, že tuto dostupnost neumíme využívat: procento domácností s aktivním přístupem k internetu je podprůměrné, a jenom 8% domácností využívá vysokorychlostní přístup. Lepší než naši východoevropští sousedi jsme i v dalších parametrech digitální vyzrálости (např. NGA sítě), ale za západní Evropou zaostáváme.

Domácí úkol č. 3: Zlepšit vzdělávání

Hodnocením posunu a situace v této oblasti se podrobně zabývá jiná část této zprávy. Z pohledu přínosu kvality vzdělávání pro ekonomický potenciál a růst je však nutno konstatovat, že situace se od loňska spíše zhoršila a dlouhodobé strukturální problémy s dostupností kvalifikované pracovní síly se ještě více vyostřily.

Ačkoliv zaměstnanost roste a nezaměstnanost klesá, mluví se o všeobecném nedostatku kvalifikované pracovní síly. Podle některých údajů existuje neuspokojená poptávka po až 120 tisících pracovních v odborných profesích. Mzdy přesto nerostou nijak závratnou rychlostí a nabízí se tak otázka, zda nízký růst produktivity práce (a mezd) není způsobený právě nedostatkem dostatečně kvalifikované pracovní síly.

Již minulá studie upozornila, že kvalita vzdělání klesá. Sekundární vzdělání je příliš univerzální, a kvalita jazykové a matematické přípravy hrubě nedostatečná. Investice do terciálního vzdělání jsou rovněž v mezinárodním srovnání nízké.

Dostupnost kvalifikované pracovní síly dále snižuje čistý vývoz vzdělané pracovní síly, tedy odchod kvalifikovaných odborníků na západ (např. v medicíně). Tento odliv přitom není dostatečně vyvážen přílivem pracovní síly z východu, a to přesto, že podílly vysoce vzdělané populace jsou u našich imigrantů podobné jako u domácí populace a míra ekonomické aktivity u imigrantů domácí populaci výrazně

převyšuje. Tyto pozitivní efekty imigrace na dostupnost kvalifikované pracovní síly jsou vidět i ve vzrůstajících fiskálních příjmech od imigrantů. Například od roku 2008 poklesl čistý roční příspěvek domácí rodiny do státního rozpočtu o zhruba 1000 eur, zatímco příspěvek imigrantské rodiny se o 500 eur zvýšil.

Domníváme se, že je škoda potenciálu imigrace pro růst domácí ekonomiky a uspokojení poptávky domácích firem po kvalifikované práci nevyužívat více. Zatímco zlepšení kvality vzdělávacího systému skrze strukturální reformy je dlouhodobý proces, usnadnění přílivu kvalifikovaných imigrantů podle nás představuje snadné body.

Nicméně trend je opačný — celkový příliv imigrantů se od roku 2008 vytrvale snižuje a v posledních letech dokonce došlo po dlouhé době k převisu emigrace nad imigrací. Příčin tohoto trendu bude zřejmě více, ale s řadou z nich — spojených s přílišnou byrokracií legálního přílivu imigrantů — by se dalo snadno vypořádat a efekty by se mohly dostavit relativně rychle (viz Aktuální téma).

Aktuální téma: Byrokratické překážky přílivu kvalifikované pracovní síly ze zemí mimo EU

Následující přehled popisuje kroky a překážky, které bylo nutné podniknout a překonat pro příchod a zaměstnání manželů S., obou vysoce kvalifikovaných odborníků, z nichž jeden byl ruské a druhý ukrajinské národnosti, a jejich dvou malých dětí, který trval od ledna 2015 do února 2016:

Leden 2015: oznámení volných pracovních pozic obsaditelných cizinci na Úřadu práce

Březen 2015: začátek komunikace ohledně náležitosti k získání víz obou manželů do ČR

— Příprava podkladů k žádosti naráží na nedostatek informací a špatný přístup k nim.

— Zastupitelský úřad ČR v Kyjevě je přetížený.

— Oba manželé docházejí na konzulát několikrát týdně po dobu asi 2 měsíců, aby vyřídili, co je třeba připravit k podání žádosti.

— České orgány přijímají překlady diplomů a jiných dokumentů pouze od „svých překladatelů“, kteří jsou přetížení, a proces se protahuje. Mnohokrát je potřeba poslat na Ukrajinu potřebné dokumenty kurýrní službou.

— Získat schůzku k podání dokumentů pro udělení víza do ČR v systému visapoint.eu se ukazuje jako téměř nemožné a tak česká firma zaměstnává několik lidí asi měsíc, aby doslova „chytali“ termíny pro tyto budoucí své zaměstnance a jejich dvě děti. Alternativou by bylo bývalo zaplatit externí firmě se „zvláštním přístupem“ k ambasádě.

Červen 2015: pomocí důvtipu se daří nakonec získat termíny pro schůzky k podání žádostí, ovšem pro každého zvlášť, neboť je nelze vzít spolu, byť jsou manželé.

— Vzhledem k tomu, že v Kyjevě je získat termín na žádost o Zaměstnaneckou kartu nemožné, využívá česká firma ruské národnosti matky a organizuje její schůzku v Moskvě.

— Otec (s dětmi) žádá v Kyjevě o výzkumné vízum (ne o Zaměstnaneckou kartu), protože tak je termínů k podání žádostí více.

— Ambasády akceptují jen originály překladů, ne ověřené kopie, což se v budoucnu ukazuje jako významná komplikace, pokud je žádost potřeba podat znovu.

— Žádosti jsou úspěšně podány a (podle dostupných informací a předpisů) v kompletní podobě.

— Obě české ambasády přesto žádají postupně dodat další a další různé dokumenty.

Září 2015: rozhodnutí o udělení víza pro otce, ovšem žádost matky po vypršení zákonného termínu zůstává bez rozhodnutí

— Otec přijíždí do Čech bez dětí a manželky.

— Ambasáda ČR v Moskvě nereaguje, nikdo se nechce přes urgence vyjádřit celý další měsíc k žádosti matky. Pracovníci ambasády a ministerstva vnitra odmítají odpovídat na dotazy české firmy, neboť ta není účastníkem řízení.

— Česká firma zvažuje žalobu pro ušlý zisk způsobený nedodržením zákonných lhůt orgány ČR.

Prosinec 2015: Žádost matky zamítnuta pro nedostatečný plat na Modrou kartu (někdo zřejmě špatně zařadil, protože žádala o Zaměstnaneckou kartu)

Prosinec 2015: Podání nové žádosti pro matku, vše potřeba znovu nechat přeložit (protože originály byly odebrány při předchozí žádosti)

Leden 2016: Znenadání je matce udělena Zaměstnanecká karta

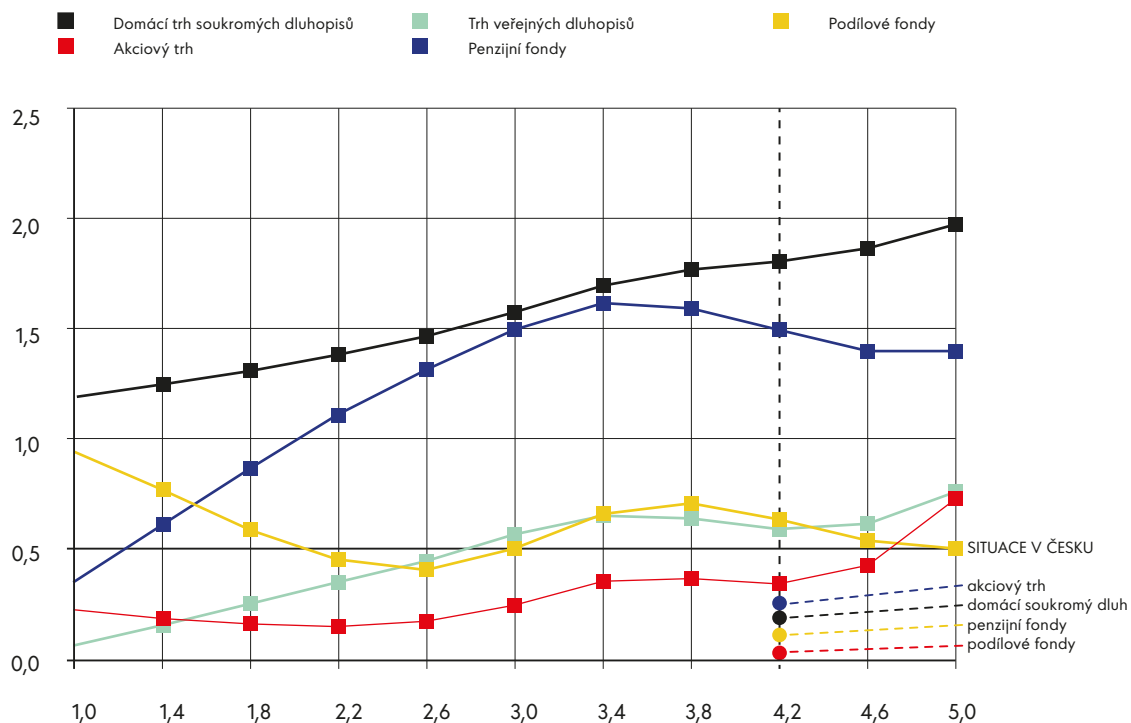
Únor 2016: Příjezd matky a dětí do ČR, ale situace je komplikovaná, neboť než bylo matce uděleno vízum, dětem už víza téměř expirovala, a tak je nutno hned po příjezdu podat žádost o prodloužení

Vize budoucnosti

Neřešené domácí úkoly sráží naše úsilí uspět v dosažení budoucích vizí vývoje naší ekonomiky. Loňská zpráva identifikovala tři takové vize, které by se daly shrnout zhruba následovně: budování vysoce urbanizované ekonomiky založené na podnikavosti, inovacích a technologiích pomocí intenzivnější mobilizace domácího kapitálu.

Ačkoliv v celkovém srovnání s východními sousedy na tom nejsme v podpoře inovací a podnikavosti špatně, odstup od evropské špičky je bohužel vysoký a v mnoha ohledech stále roste. Sráží nás nepružný trh práce, špatná ochrana investic a nízká dostupnost online vládních služeb. Podle Global Innovation Index jsme v digitalizaci státní správy na 87. místě, v nákladech na propuštění zaměstnance na 93. a v ochraně investic dokonce na 118. místě.

Vertikální osa: Vývoj kapitálového trhu
(v poměru k bankovním vkladům)
Horizontální osa: Log HDP na obyvatele

Zdroj — OGREsearch / The Financial Times

Podnikání dále trpí špatnými podmínkami nejen pro start-upy, ale i další především menší podnikatele. Především nízkou společenskou podporou a nedostatkem lidského kapitálu. Vesměs tedy faktory institucionálního prostředí. Zaostáváme rovněž v primárním vědeckém výzkumu a v investicích do R&D jsme průměrní.

Konečně schopnost domácího kapitálu financovat rozvoj takové vize je do značné míry omezena úzkým profilem domácího finančního sektoru, ve kterém dominují klasické komerční banky založené na relativně konzervativním obchodním modelu. Ostatní části finančního sektoru, jakými jsou jinde akciový a dluhopisový trh nebo zhodnocování úspor skrze kapitálové a penzijní fondy, jako by skoro vůbec neexistovaly — stupeň jejich rozvoje hluboce zaostává za naší ekonomickou úrovní a ani neodpovídá našim ambicím do budoucna (viz následující graf).

Ačkoliv v domácím bankovním sektoru panuje podle všeho rozumně konkurenční prostředí a tlak na snižování nákladů, existuje oprávněná obava, zda absence konkurence ostatních sektorů finančních trhů nemůže přispívat k ohrožení efektivity, s jakou finanční sektor alokuje úspory na investice a přispívá tak k využití celkového potenciálu české ekonomiky (viz Aktuální téma).

Aktuální téma: Diverzifikace finančního sektoru

Česká republika představuje výjimku ve světě rozvíjejících se ekonomik, neboť patří již nějakou dobu k čistým vývozcům kapitálu. Ten je především tvořen úsporami domácností a firem uloženými u komerčních bank, jejichž výše výrazně převyšuje objem bankovních půjček. Takovou situaci by bylo logičtější očekávat u vyspělých, kapitálově dobře saturovaných ekonomik, jako např. Nizozemí, než u ekonomiky, která má v této oblasti co dohánět.

Nabízí se tedy otázka, zda by rozvoj ostatních částí finančního trhu nezlepšil dostupnost kapitálu pro domácí firmy a technologicky náročné investice místo toho, aby byl tento kapitál uložen v cizině.

Na tuto otázku není jednoznačná odpověď. Podniky, včetně segmentu malých a středních firem, si obecně na špatnou dostupnost k externímu financování nestěžují a mezibankovní konkurence v poskytování firemních půjček je velká. Firmy ale zároveň drží velký podíl hotovosti, a to i v mezinárodním srovnání, a dostupnost financování je hodnocena negativně u segmentu start-up společností. V světě je přitom právě tento segment často nejen nositelem inovací a růstu, ale i příjemcem externího financování mimo bankovní sektor, skrze private equity nebo venture capital. Tento způsob

financování u nás existuje, ale není zdaleka tak rozšířený jako jinde, podobně jako třeba financování skrze úpis akcií. Přitom je zajímavé, že české firmy nevyužívají více burzu ve Varšavě, která slouží i segmentu menších podniků.

Provedli jsme i v těchto oblastech podobný myšlenkový experiment jako dříve. Pokud bychom zvýšili výdaje na vzdělání, podíl úvěrů a FDI na HDP, pozvedli úroveň online vládních služeb a elektronické participace a zvýšili podíl kreativních sektorů na HDP na hodnoty běžné v Estonsku, posunuli bychom se (ceteris paribus) v Global Innovation Index z 27. na 20. místo. Ovšem je nutno konstatovat, že s výjimkou digitalizace státní správy zřejmě nejde o žádné snadné body, nýbrž o oblasti, jejichž zlepšení by se měla věnovat dlouhodobá agenda.

Závěry a doporučení

Přes řadu problémů či zhoršující se podmínky v podstatě ve všech sledovaných oblastech zůstává naše konkurenceschopnost stále velmi vysoká a dokonce se v některých dimenzích zlepšuje.

Naše konkurenceschopnost je tak dobrá, že nás vede k přesvědčení, že nemá velký smysl si myslet, že je zde ještě velký potenciál pro cílenou reformní kampaň. Místo toho se nám jeví užitečnější zaměřit se na odstraňování bariér růstu ve zbývajících oblastech, jakými jsou špatná kvalita institucionálního prostředí a vzdělávacího systému, nedostatek kvalifikované pracovní síly či problémy s efektivní alokací a mobilizací kapitálových zdrojů pro potřeby růstu domácí ekonomiky. Toto jsou podmínky pro realizaci vize vysoce urbanizované ekonomiky založené na podnikavosti, inovacích a technologiích pomocí intenzivnější mobilizace domácího kapitálu.

Realizace takových vizí zřejmě nebude možná bez rozsáhlejších změn ve struktuře ekonomiky, přístupu k reformám, způsobu myšlení a řešení problémů. K tomu bude zapotřebí významné

celospolečenské shody. Stavem společnosti a kvalitou života se zabývá jiná část této zprávy, ze které vyplývá, že se možná nacházíme právě v takovém vzácném okamžiku, kdy by se celospolečenské shody nad ambiciózní reformou mohlo dosáhnout. Pokud ano, tak by bylo škoda tento okamžik nevyužít. O důležitosti celospolečenského konsensu ostatně vypovídá i srovnání České republiky a Estonska (viz Aktuální téma).

Kromě této dlouhodobé agendy jsme identifikovali řadu konkrétních indikátorů, ve kterých česká ekonomika zbytečně propadá ve srovnání s konkurencí a jejichž odstranění by nám mohlo přinést v mezinárodním srovnání relativně snadné body:

- Kvalita digitálních sítí a dlouhodobá strategie jejich budování
- administrativa legální imigrace kvalifikované pracovní síly ze zemí mimo EU,
- administrativní procedury, náklady a doba nutná na založení firmy,
- administrativní procedury a doba potřebná pro vyřízení stavebního povolení,
- doba nutná k podání a vyřízení daňového přiznání,
- digitalizace státní správy.

Aktuální téma: Inspirace Estonskem

Aniž bychom si dělali nárok na úplnost či všeobecnou platnost našich pozorování, i povrchní srovnání s Estonskem může přinést zajímavé a z pohledu politika důležité postřehy.

Estonsko nás poměrně jasně poráží v mnoha pozorovaných indikátorech, a to nejen v těch obecně známých, jakými jsou používání internetu nebo elektronizace služeb státní správy. Jde rovněž o dlouhodobý růst HDP a produktivity, podíl FDI na hlavu, index ekonomické svobody, podíl obyvatel se středním vzděláním, nižší stupeň ochrany zaměstnance a dávky v nezaměstnanosti nebo podíl segmentu start-up společností.

Mnohé studie estonského úspěchu přitom poukazují na vysokou míru společenského konsensu při snaze dosáhnout „západního“ životního standardu skrze soukromé podnikání a schopnost se dohodnout na makroekonomických prioritách. Známým je též vysoký důraz na provádění liberální ekonomické politiky, ať už prostřednictvím nižších tarifů a jednotné daňové sazby či odstraňováním nefinančních překážek bránících flexibilnímu trhu práce a obchodu.

Estonská vláda je přitom velmi aktivní v zajišťování potřebné infrastruktury a podpory podnikání, včetně pružnosti při vytváření školních osnov. Vzhledem k nedávné veřejné diskusi v Česku snad stojí za zaznamenání, že třeba programovací dovednosti jsou v Estonsku součástí povinné předškolní přípravy už od pěti let věku.

Členové pracovní skupiny Ekonomický potenciál, s nimiž byla studie konzultována:

Zdeněk Tůma, KPMG
Martin Wichterle, Wikov Industry

Lukáš Kovanda, Roklen Fin
Jan Klesla, Lidové noviny

Analytickou podporu poskytla společnost **OGResearch**

Poznámky a vysvětlivky

¹ Celková daňová zátěž měřená v procentech zisku je u nás 50.4, zatímco Německo a Polsko jsou kolem 40.

VZDĚLÁVÁNÍ

Garant: Bohumil Kartous

Společnost byla po dlouhou dobu vedena svým vzdělávacím systémem směrem k většímu rozvoji. Za posledních 20 let se ale mnohé změnilo. Příchodem internetu s jeho otevřenou a sdílenou znalostní bází, propojením (interkonektivitou) a aplikacemi či hrami umožňujícími učení (online přednášky a kurzy, projekty jako Wikipedie, Stack Overflow, TED či Khanova škola, strategické hry jako Minecraft nebo Reigns) přestala škola naplňovat funkci monopolu na vzdělávání. V mnoha ohledech je mnohem efektivnější učit se mimo školu. V bouřlivě se rozvíjícím digitálním světě jsou oblasti (informační gramotnost, celá plejáda tzv. soft skills, hodnotové vzdělávání atp.), které státem garantované vzdělání ani pokrýt nedokáže.

Složitost prostředí, v němž žijeme a z něž se učíme, roste příliš rychle. Vzdělávací systém je příliš robustní, příliš personálně rozsáhlý a tedy příliš rigidní na to, aby se vymanil ze své přirozené setrvačnosti a ze závislosti na „pomalém“ lidském faktoru. Místo podpory rozvoje, invence a hledání nových řešení pro naši dynamickou skutečnost v něm převažuje odraz předchozí — předinternetové — civilizační epochy.

Na vině není jen rychlost vývoje. Ten způsobuje neplatnost vzorce dosavadního veřejného vzdělání vzhledem k proměnám společnosti, nicméně podporována je dlouhodobým zanedbáváním této skutečnosti, což se projevuje v nízké politické ochotě k investicím, v krátkodobém horizontu úvah a také ve vysokém vlivu skupinových zájmů silných ekonomických a profesních lobby na úkor vzdělávaných a na úkor dlouhodobého rozvoje společnosti.

Reálně hrozí, že trend zaostávání vzdělávacího systému bude pokračovat a projeví se negativním vlivem institucionalizovaného veřejného vzdělávání na rozvoj společnosti. Vstupujeme do éry rozšířené a virtuální reality, do éry nástrojů na bázi umělé inteligence, jako je třeba kognitivní systém Watson. Je velmi pravděpodobné, že tyto technologické inovace ještě mnohem výrazněji promění náš svět, a to v řádu pouhých let. Vznikají a nadále se budou profilovat nové individuální i společenské potřeby a škola by stále měla mít — vedle rodiny — významný vliv na osobnostní a sociální rozvoj člověka. Více než kdy jindy bude škola důležitá pro udržení společenské soudržnosti v zájmu zachování komplexu nezadatelných lidských práv a na nich postavené demokracie. Technologie naopak dokáží už dnes — a v budoucnu se tato schopnost ještě výrazně prohloubí — lépe než škola poskytnout jak přístup ke znalostem, tak jejich adekvátní zprostředkování dle individuálních možností a vloh. To by nás mělo vést k mnohem důkladnějšímu zamýšlení nad tím, k čemu má vzdělávací systém sloužit a jak ho za tímto účelem reformovat.

Shrnutí

Vzdělávání je široká oblast, která zasahuje do jakékoliv lidské činnosti a zároveň je ovlivňována celou řadou vnějších i vnitřních faktorů. Není proto jednoduché omezit se pouze na jednotlivé problémy a ukázat je na relativně krátkém prostoru v celé jejich složitosti. Už jen vybrat mezi desítkami, možná stovkami aktuálních vzdělávacích témat pouze několik klíčových je těžké. Zároveň to vede k nutnosti jiná témata, často neméně zásadní, opomenout.

Je tedy nutné postupovat podle určitého klíče. V prvé řadě jsme se omezili na rozvoj regionálního školství (MŠ, ZŠ, SŠ), vysoké školy jsou samostatným tématem. Dalším klíčem této studie je pohled na systémovou změnu. Všechna témata a navrhovaná řešení jsou vybrána proto, že mají potenciál změnit zásadně a pozitivním způsobem jeho dopad do společnosti. Cílem je ukázat, kudy vede cesta k proměně něčeho tak těžkopádného, jako je vzdělávací systém, v situaci, kdy se zvětšuje míra jeho zaostávání za společenským a technologickým vývojem. Zde jsou ve formě otázek, odpovědi nabízíme ve studii:

1. Mnohem delší horizont úvah o rozvoji vzdělávání. Není nadále možné uvažovat o smysluplném rozvoji a dívat se pouze pár let dopředu. K čemu jsou strategie, jejichž životnost uplyne ještě před tím, než dojde k jejich naplnění? A proč vymýšlet nová řešení, když se můžeme inspirovat jinde? A proč to neděláme?

2. Učitelé jako klíčový element vzdělávání a jejich nová role v budoucnosti. Učitel je, a nadále bude, alfou a omegou veřejného vzdělávání. Proč zanedbáváme ty, kdo učí děti ve školách? Proč na tuto prioritu neklademe důraz? Co je třeba udělat, aby se situace změnila?

3. Schopné vedení a jeho nedostatek ve vzdělávání. Ze zákona i z povahy procesů v české škole záleží zejména na řediteli,

zda vytvoří školu dobrou, průměrnou, nebo špatnou. Proč zatěžujeme ředitele nesmyslnou byrokracií a organizací nepodstatných záležitostí? Proč nemáme ředitele jako pedagogické lídry? Proč ponecháváme jejich výběr na volbě, která často nesleduje jejich profesionální kvalitu?

4. Obsah vzdělání: Skutečně potřebují dnešní děti (i dospělí) takovou strukturu znalostí? V diskusích o vzdělávání se mnohdy omezujeme na to, jak zlepšit vzdělávání, aniž bychom si kladli otázku, zda jeho současný obsah odpovídá tomu, co skutečně od vzdělávání požadujeme. Slibuje tato obsahová struktura skutečně vzdělávání pro 21. století?

5. Vyvážení socioekonomické závislosti v přístupu ke vzdělávání. ČR je v porovnání s ostatními zeměmi OECD výrazně vyšší závislost dosahovaného vzdělání na situaci rodiny. To omezuje vertikální mobilitu a využití toho nejcennějšího potenciálu, který máme. Jak z toho ven?

6. Levná malá řešení vs. drahé zlepšení rigidního systému. Při reformě vzdělávacího systému se nemusejí pouze roztáčet desítky miliard korun. Žijeme ve věku, kdy existují rychlá a okamžitá řešení, která jsou „připravena k použití“. Stačí na ně pouze ze správného místa poukázat. Proč to neděláme?

Začít je třeba už nyní s tím, že výsledky budou zřejmé často až za patnáct nebo dvacet let. Z navrhovaných řešení vybíráme to nejpodstatnější, co by se mělo z pohledu vzdělávacího systému změnit:

— Krátkodobý horizont. Začít myslet o vzdělávání jinak. Položit si otázku, jakým směrem se svět mění a k čemu má vlastně vzdělávání společnosti a jednotlivcům sloužit. Investovat do učitelů a ředitelů. Místo utrácení za platy investovat do budoucího lidského

potenciálu ve školách. Podpořit to, co je po ruce a zadarmo. Hned.

— Střednědobý horizont. Uvažování o tak komplexní problematice, jako je vzdělávání, závisí v mnohém na identitě a společenských hodnotách. Ty nelze změnit ihned, ze dne na den, z roku na rok. Z pozice těch, kdo řídí vzdělávání, by měla být vedena cílená a vytrvalá komunikační kampaň na různých úrovních, s jasně vytyčenými cíli, co je třeba změnit. Například obsah vzdělávání ve školách je přesně tím typem problému, k němuž je nutná delší celospolečenská diskuse.

— Dlouhodobý horizont. Vzdělávací systém má funkci vyvažování společenských rozdílů a umožňování sociální mobility, využití potenciálu. Do budoucna tato jeho funkce buď posílí, nebo zanikne, což ale může ohrozit budoucnost společnosti jako takové. Je třeba zajistit, aby socioekonomické rozdíly nehrály v oblasti dosahování vzdělávání příliš velkou roli, což se zatím nedaří.

Mnohem delší horizont úvah o rozvoji vzdělávání

V oblasti vzdělávání je běžné, že navrhované změny sledují velmi krátký horizont pouhých několika let. Po tzv. Bílé knize¹ z roku 2000, jejíž obsah se přežil, aniž by byl tento strategický dokument ve svém komplexním pojetí uveden do praxe vzdělávání (s výjimkami jako je třeba vyšší důraz na autonomii škol), přišel další strategický dokument až v roce 2015. Tzv. Strategie vzdělávání 2020², na jejímž základě vznikl dlouhodobý záměr rozvoje vzdělávací soustavy v ČR, je dalším příkladem krátkodobého plánování změn v systému, jehož dopady je nutno počítat na desítky let. Dnešní absolventi středních a vysokých škol budou velmi pravděpodobně aktivními členy společnosti po dalších 60 let, během nichž se svět promění způsobem, který lze jen těžko predikovat v detailních konturách. Přesto je ale možné s vysokou mírou jistoty tvrdit, že míra

robotizace a automatizace vytvoří zcela nové podmínky individuálního i společenského života a zcela jistě promění ekonomiku a pracovní trh. Ze současných průmyslových odvětví a služeb zůstane jen málokteré v téže podobě. Řada z nich se promění velmi brzy (slévárenství a 3D tisk kovů, autodoprava a samořídící vozy atp.), řadu z nich promění nástup nových technologií (např. umělá inteligence). Vzdělávat s výhledem na 3 nebo 5 let dopředu se jeví s ohledem na tuto skutečnost jako naprosto krátkozraké a nezodpovědné. Je pochopitelné, že plánovat opatření na rozvoj vzdělávacího systému je nutné postupně a v kratších intervalech, na druhou stranu i takové kroky by měly sledovat cíle vzdálenějšího horizontu. Česká vzdělávací strategie však připomíná způsob, jakým negramotní lidé plánují svou budoucnost, tedy pouze ze dne na den. Zde je deset dovedností pro budoucnost dle Nicholase Enna³, ředitele pro podnikové aplikace v dnes už celosvětově rozšířené nevládní organizaci Teach for All, která se snaží podpořit všeobecný přístup ke špičkovému vzdělání. Materiál je součástí projektu Cisco Workforce Readiness:⁴

- Umět vytvářet nový svět
- Uvažovat komplexně
- Umět se psychicky a mentálně vyrovnat se změnami
- Umět zhmotňovat informace (a naopak) za běhu
- Pracovat bez přímého řízení v nezávislých, dočasných organizacích
- Práci s vyšší sociální jistotou hledat v organizacích vlastněných a řízených zaměstnanci
- Umět kooperovat s umělou inteligencí
- Umět analýzu dat
- Umět fakta a ideje proměnit v příběh
- Umět stát se rychle „povrchními“ experty v oblasti rychle se měnících software, platforem a služeb

Žádný z těchto vzdělávacích cílů nelze nalézt v současných kurikulárních dokumentech, které určují obsah vzdělávání v ČR, ani v návrzích reformních kroků.

Takto vypadají klíčové cílové kompetence singapurského vzdělávacího systému. Ty bychom v požadavcích na vzdělávání v ČR našli, nicméně nepatří mezi priority:

- Občanská gramotnost, globální povědomí a mezikulturní dovednosti
- Kritické a inovativní myšlení
- Komunikace, spolupráce a informační dovednosti.

Opět, české vzdělávání nesměřuje stejným směrem jako přední světové vzdělávací systémy. Do značné míry je to způsobeno právě tím, že na rozdíl např. od finského školství, které od letošního školního roku spouští vzdělávání dle nového programu⁵, české vzdělávání nehledá prostřednictvím reformy vzdělávacího systému cestu do budoucnosti. Hrozí, že se vzdělávací systém postupně vyprázdní, zejména aktivitou společenských elit, které v reakci na prohlubující se ztrátu volí neúčast a vytvářejí paralelní struktury. To není samo o sobě špatně, pokud toto vystoupení ze systému nepřekročí kritickou mez. Je třeba si uvědomit, že vzdělávání patří v ČR k podprůměrně inovovaným oblastem, což pravděpodobně velmi úzce souvisí právě s krátkodobým horizontem úvah a řešením problémů, které systém sám generuje. Neprobíhá jeho úprava pro nové společenské potřeby.

S ohledem na další společenský vývoj a stále hlasitěji zmiňovaný model nové redistribuce bohatství bez ohledu na práci v podobě tzv. nepodmíněného základního příjmu stojí vzdělávací systém před novou rolí. Byť stále ještě není jasné, jak dopadne experiment se základním příjmem (finský parlament v tomto období rozhoduje o zahrnutí základního příjmu do státního rozpočtu na rok 2017, nizozemský Utrecht bude zkoušet základní příjem na 250 rezidentech od ledna 2017), už dnes plní vzdělávací systém funkci „vyrovnávací přehradu“ a brání nárůstu brzké nezaměstnanosti. Nedávný návrh rakous-

kého kancléře Christiana Kerna na prodloužení povinného vzdělávání do 25 let tento trend podtrhuje. Bude to právě vzdělávací systém, který ponese významnou část zátěže způsobené nárůstem volného času a potřebou vytvořit smysluplnou síť aktivit ve společnosti, v níž bude pojem lidská práce radikálně redefinován.

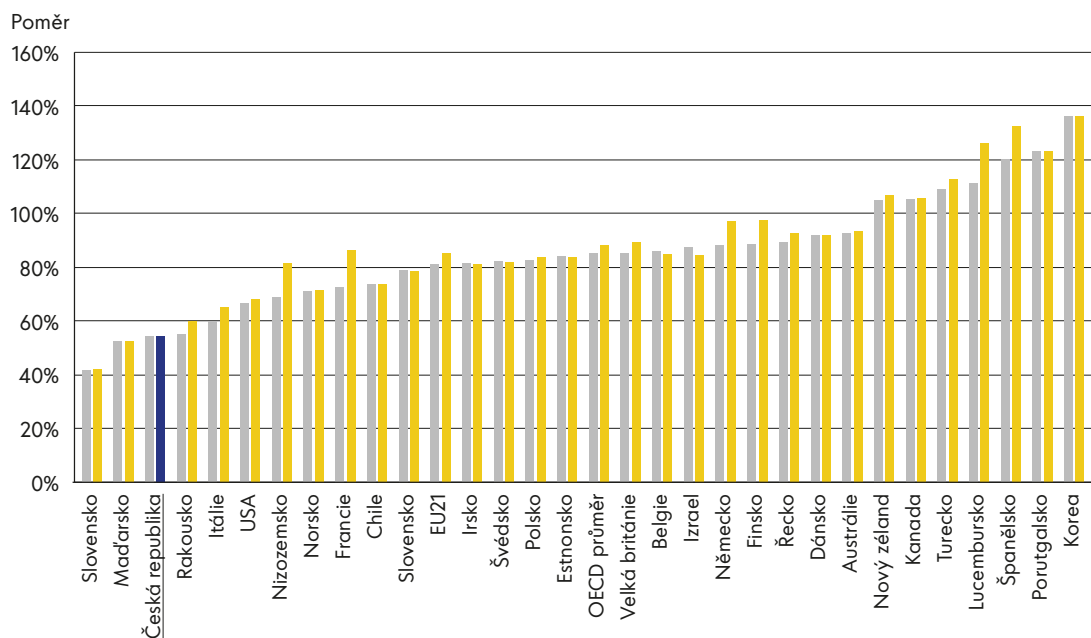
Řešení:

- Změnit hledisko úvah o změnách ve vzdělávacím systému: Nikoliv „společnost pro systém“ (či skupinové zájmy), ale „systém pro společnost“.
- Nesnažit se znovu vynalézt kolo. Inspirovat se v zemích jako je Singapur, Ontário či Finsko, zejména s ohledem na horizont úvah o změnách ve vzdělávání a jejich dopadu.
- Posílit a k dlouhodobé analýze využít strategický odbor MŠMT. Přizvat odborníky z oblastí technologického rozvoje a rozvoje společnosti.
- Formou ex ante a ex post analýz identifikovat důsledky zvažovaných kroků primárně v dlouhodobém horizontu.
- Podporovat inovace ve vzdělávání. Nikoliv drahé nákupy „železa“, ale využít levných možností „rovnou k použití“, které se nabízejí (více v kapitole 6. Levná malá řešení vs. drahé zlepšení rigidního systému)

Učitelé jako klíčový element vzdělávání a jejich nová role v budoucnosti

Podle respektovaných dlouhodobých výzkumů, které prezentuje např. ekonometr Eric A. Hanushek ze Stanford University, je učitel naprosto klíčovým agentem kvality a její změny ve vzdělávání. Podle jeho názoru lze vyjádřit kvalitativní rozdíl mezi českým a finským školstvím pouhými pěti procenty nejlepších učitelů⁷. Jinými slovy, pokud bychom relativně nepatrně a s rovnoměrnou distribucí v systému zvýšili počet špičkových učitelů, podle Hanusheka by to znamenalo významné zvýšení kvality vzdělávání. Za současné ekonomické situace ve veřejném vzdělávání se taková změna nedá předpokládat. Hodnocení učitelů v ČR je významně podprůměrné podle různých indikátorů: jak v porovnání platů učitelů v rámci OECD, tak v porovnání jejich výše vůči průměrnému platu člověka s VŠ vzděláním⁸.

Mezinárodní srovnání poměru průměrného platu učitelů prvního a druhého stupně základních škol k platu ostatních vysokoškolsky vzdělaných zaměstnanců, 2012 (v %)

Zdroj — OECD Education at a Glance 2014

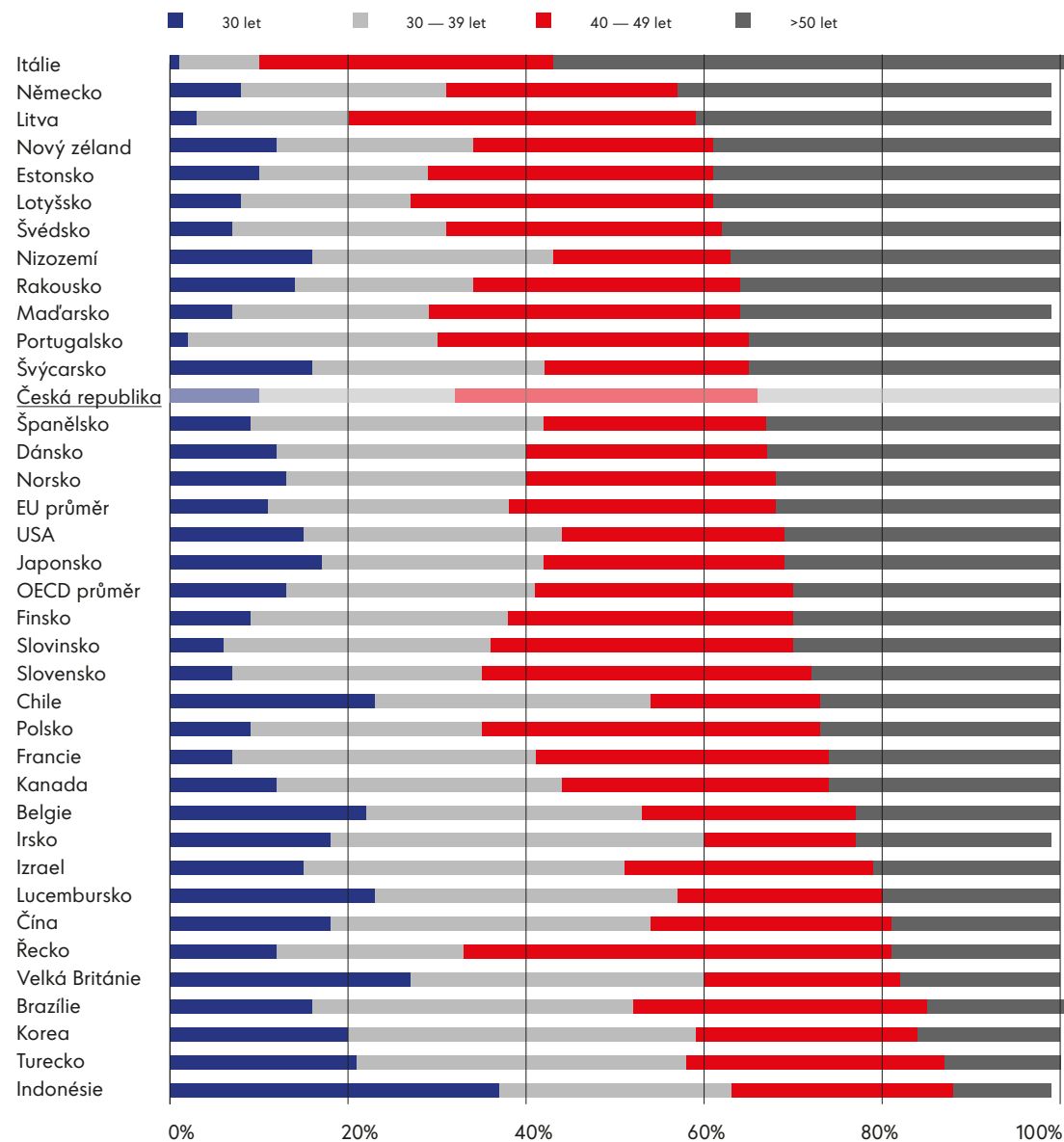
Stav odměňování učitelů koreluje s celkovou investicí ČR do vzdělávání, která je přímým vyjádřením důležitosti, jakou společnost této oblasti přisuzuje: ČR patří v rámci OECD mezi země s nejnižším poměrem investic do vzdělávání z veřejných rozpočtů v poměru k HDP.

Fakt, že učitelé v ČR jsou podprůměrně odměňováni, je jednou z hlavních příčin toho, proč je o pedagogické fakulty malý zájem mezi uchazeči. Podle zjištění společnosti Scio nejsou pedagogické fakulty typicky první volbou uchazečů. Obecné studijní předpoklady (konglomerát čtenářské a matematické gramotnosti a logického uvažování) těch, kteří

uvádějí pedagogickou fakultu jako první volbu, je významně nižší než u jiných fakult. Zároveň ale existuje relativně velké procento uchazečů, kteří by rádi učili, mají relativně vysoké studijní předpoklady, nechtějí se tím ale živit.

Česká učitelská profesní struktura je zatížena i dalším plíživým nebezpečím. Je jím stárnutí učitelů, které za souběžného nezájmu o studium na pedagogických fakultách a také při významném počtu učitelů, kteří hledají práci jinde, znamená, že v řádu let budou učitelé v českých školách chybět. Stát pak bude muset zajistit jejich náhradu ryze nominálně, bez ohledu na kvalitu.

Rozložení věku učitelů základních škol

Zdroj — OECD Education at a Glance

Současné navýšení platu o celkových 8 %, které po zdoluhavých jednáních podpořila vláda, je pouze částečným dorovnáním pomyslného dluhu, který neřeší situaci nízké atraktivnosti učitelského povolání pro budoucí kandidáty a neumožňuje ani klást vyšší nároky na stávající učitele, případně hledat cestu, jak mezi nimi pomocí finančních odměn rozlišovat více či méně kvalitní profesionály.

Situace je o to horší, že s avizovanými technologickými změnami, zejména s nástupem pokročilé umělé inteligence, se pravděpodobně radikálně změní role školy a učitele. Tato proměna je velmi pravděpodobná v horizontu následujících dvaceti let. Vzdělávání v oblasti znalostí i velké části kognitivních dovedností, individuální přístup a tempo, přesné hodnocení pokroku, to vše budou velmi pravděpodobně

kvality, v nichž osobní asistenti na bázi umělé inteligence vysoce předčí běžné učitele¹⁰. Jeho role se promění mnohem více v motivátora, animátora a podporovatele sociální interakce mezi dětmi. Dnešní absolventi pedagogických fakult by měli být na tuto proměnu připraveni. Nedostali jsme se však ještě ani k diskusi o této proměně, což představuje další riziko spojené s učiteli.

Řešení:

— Významně zvýšit platové hodnocení učitelů a zároveň začít přísně kultivovat úroveň. Průměrný plat učitele čtyřicet tisíc korun měsíčně by radikálně změnil strukturu uchažečů a umožnil vytvořit tlak na ty učitele, kteří ve školách odvádějí špatnou práci.

— Umožnit vstup do škol absolventům VŠ bez pedagogického vzdělání. Současný zákon o pedagogických pracovnících představuje kontraproduktivní regulaci. S návrhem tzv. dvouletého adaptačního období pro nové učitele a následné atestace se přímo nabízí otevřít jej pro absolventy VŠ.

— Současně s tím zahájit program na podporu talentovaných mladých lidí ochotných učit ve školách, jako jsou např. *Teach for America*¹¹ nebo *Teach for Slovakia*¹², případně britský program *Teach First*¹³. S vizí „Buďte v první linii změny“.

— Tlak na hlubokou proměnu pedagogických fakult, obsahu a formy přípravy učitelů shora. Očekávat, že se fakulty odhodlají k samovolné reformě, je iluzorní.

Schopné vedení a jeho nedostatek ve vzdělávání

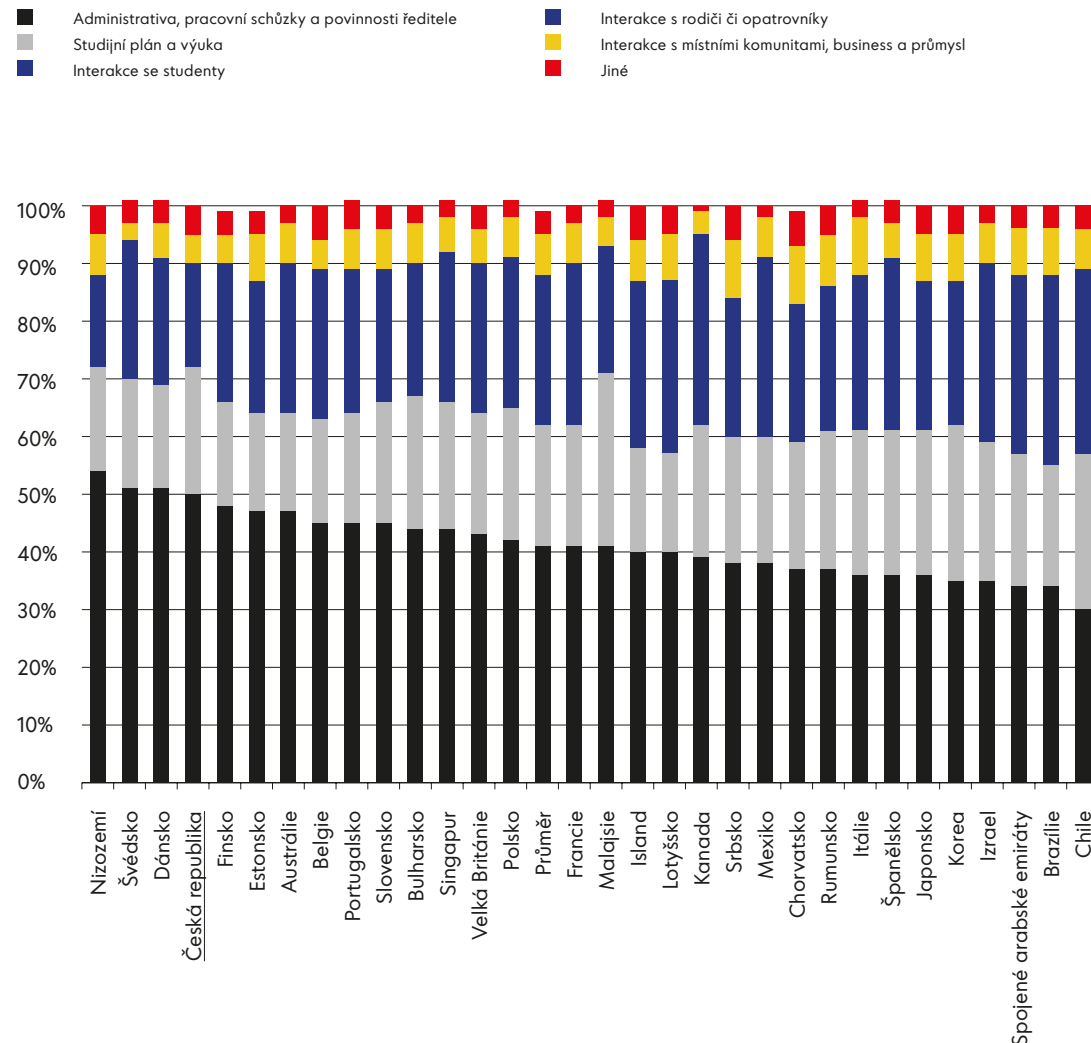
S problematikou učitelů je velmi úzce spojená role vedení školy (leadership). Stejně tak s dlouhodobou vizí rozvoje vzdělávání.

Česká legislativa upravuje roli ředitele školy jako téměř úplně zodpovědného za všechny významné aspekty spojené se školou, včetně vzdělávacího a výchovného pojetí. Tím pádem je role ředitele rozhodující s ohledem na rozvoj školy a také na rozvoj učitelů, kteří na ní působí. Má-li škola osvíceného ředitele nebo zástupce ředitele, který vede učitele k rozvoji, většinou se to projeví v poměru ke vzdělávacím inovacím, které škola aplikuje. Nejsou tím myšleny zdaleka jen technologie, naopak jde primárně o inovace v přístupu k učení (např. tandemové učení, vzájemná zpětná vazba učitelů, metody zvyšování motivace žáků, formativní hodnocení atp.). Takové veřejné školy v ČR jsou (např. ZŠ Kunratice nebo ZŠ Lyčkovo náměstí v Praze, ZŠ T. G. Masaryka v Náchodě, ZŠ a MŠ Chraštice), jde ale o ostrůvky pozitivní deviace.

Jednou z příčin je výše uvedený problém s předvýběrem, kterým je vzdělávání postiženého. Ředitelé škol se rekrutují z řadových učitelů. Dalším významným problémem ale je způsob, jakým jsou ředitelé škol vybíráni. Dle platné právní úpravy jmenuje ředitele školy její zřizovatel, což je v případě mateřských a základních škol obec, v případě škol středních kraj. Kandidáty ve výběrovém řízení hodnotí výběrová komise, která je částečně na zřizovateli nezávislá. Nicméně její rozhodnutí má pouze doporučující charakter a zřizovatel může rozhodnout o jmenování jiného než doporučeného kandidáta. Pak je možné, že čistě z důvodů politické, rodinné nebo jiné afinity jsou místa ředitelů obsazována lidmi, kteří nemají potřebné schopnosti k jejich vedení, natož představu o tom, že vzdělání současných dětí je má připravit na život ve výrazně jiném světě¹⁴.

Velikým problémem českých ředitelů škol je i míra administrativní a organizační zátěže (nesouvisející s oblastí vzdělávání a výchovy) spojená s jejich funkcí¹⁵.

Rozložení času ředitelů

Zdroj — TALIS 2013

„V průběhu uplynulého roku 94 procent ředitelů často nebo velmi často kontrolovalo školní dokumentaci a administrativní postupy. Jedná se o nadprůměrný a v mezinárodním srovnání nejvyšší podíl,“ uvedla inspekce. „Stejně vysoký podíl je pouze v Rumunsku, mezinárodní průměr tohoto faktoru činí 61 procent.“¹⁶

Pouze za předpokladu, že školy povedou schopní lídři (nejen pedagogičtí) a budou to

lidé s vizí, která bere v úvahu reálný vývoj světa a reálné potřeby nastupujících generací i společnosti (nikoliv jen potřeby systému samotného a problémy, které svou zvyšující se nefunkčností vytváří) lze uvažovat o rozvoji v oblasti veřejného vzdělávání. Ani vysoké finanční ohodnocení učitelů či další příznivé konstelace podmínek nepovede k lepšímu vzdělávání, pokud budou na místech ředitelů sedět lidé z titulu politického přátelství či

rodinné příslušnosti, případně takoví, kteří odpovídají vkusu nepřilíš poučeného zřizovatele. Pokud platí Hanushekovo pravidlo pěti procent nej kvalitnějších učitelů, kteří tvoří rozdíl mezi českým a finským vzdělávacím systémem, pak toto pravidlo nutně musí platit i u ředitelů.

Řešení:

— Snížit administrativní zátěž a přenést část odpovědnosti v oblasti mimo vzdělávání a výchovu na jinou funkci. Systémový audit administrativní zátěže a designace jednoho ze zástupců ředitele jako „kvestora“ školy by uvolnila ruce ředitelům k vedení učitelů.

— Posílit nezávislost a odbornost výběrové komise, která rozhoduje o doporučení kandidátů na tuto pozici a učinit její doporučení pro zřizovatele závazným v tom smyslu, že by zřizovatel musel odlišnou volbu zdůvodnit.

— Posílit přípravu ředitelů na vůdčí a manažerskou roli. V Jižní Koreji lákají do škol na místa ředitelů manažery velkých podniků. Proč nezkusit něco podobného v ČR?

Obsah vzdělání: Skutečně potřebují dnešní děti (i dospělí) takovou strukturu znalostí a dovedností?

Vzdělávání na různých stupních se liší, omezme se zde proto pouze na rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, hlavní vzdělanostní pilíř současné české společnosti. Takhle vypadá přehled vzdělávacích oblastí:

→ → → → → →

Takto taxativně vypsané oblasti vzdělávání dělají dojem vyváženosti a komplexnosti. Faktem ale je, že disproporce v důrazu a kvalitě vzdělávání jednotlivých oblastí je propastná. Matematika s přírodními vědami tvoří dohromady téměř třetinu povinné časové dotace. Společenská oblast tvoří oproti oblasti věnované přírodním vědám významně menší podíl rozsahu vzdělávání na základní škole. Jenže ani časová dotace předmětů neodráží skutečnou realitu vzdělávání. Ta je determinována požadavky vzdělávacího systému v jeho následujících fázích, tedy zejména při přechodu na střední a vysokou školu. V současnosti tyto požadavky reprezentuje zejména jednotný systém přijímacích zkoušek a maturita. V obou případech tyto požadavky akcentují zejména význam matematiky a českého jazyka (v jejich stávající podobě výuky). Tím pádem i ve školách je kladen důraz zejména na tyto oblasti, na úkor jiných. Některé oblasti — ani při jejich krajní důležitosti — se reálně do vzdělávání vůbec nedostávají (mediální výchova), byť jsou do obsahu vzdělávání formálně zahrnuty. Některé jsou pojímány velmi svérázně bez reálného dopadu na stav vzdělání (informační a komunikační technologie), některé jsou často vyučovány zcela kontraproduktivně, kdy místo podpory občanského vzdělání a sebevědomí dochází spíše k jeho potlačování (občanská výchova; vzpomeňme na základní cíl singapurského vzdělávání). Relativně velké oblasti vzdělávání (člověk a kultura, člověk a zdraví) nevedou k osvojení potřebných kompetencí a jsou brány jako marginální. Oblast člověk a práce akcentuje manuální pracovní činnost, která z našeho světa postupně mizí nebo se přesouvá do oblasti volného času. Oblast volného času, která zabírá stále větší porci

VZDĚLÁVACÍ OBLAST

- Český jazyk a literatura, cizí jazyk, další cizí jazyk
- Matematika a její aplikace
Informační a komunikační technologie
- Člověk a společnost, dějepis, výchova k občanství
- Fyzika, chemie, přírodopis, zeměpis geografie)
- Hudební výchova, výtvarná výchova
- Výchova ke zdraví, tělesná výchova
- Člověk a svět práce
- Dramatická výchova, filmová/audiovizuální výchova, taneční a pohybová výchova
- Etická výchova

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA

- Osobnostní a sociální výchova
- Výchova demokratického občana
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- Multikulturní výchova
- Environmentální výchova
- Mediální výchova

lidského života, není zahrnuta vůbec. Skutečně potřebujeme takový obsah, zaměření a takovou kvalitu vzdělání? Ve výše odkazovaném videu hovoří ředitelka Finské národní rady pro vzdělávání o tom, proč je třeba změnit zdánlivě dobře fungující systém. O to větší motivaci bychom měli mít tehdy, pokud máme o funkčnosti systému důvodné pochybnosti.

Řešení:

— Přehodnotit „pozitivistický“ přístup ke vzdělávání, postavený na dominanci přírodních věd; přehodnotit značně zastaralou metodu učení se velkému množství faktů (dostupných z lehce dosažitelných externích zdrojů) bez kontextu. Více obsahu o člověku a společnosti (nejen formálně).

— Analyzovat kurikulární dokumenty vzdělávacích systémů, které jsou lídry v oblasti vzdělávání a poučit se o tom, jaké změny v obsahu vzdělávání provedli a z jakých důvodů. Aplikovat to, co je pro českou společnost vhodné.

— Stanovit priority: mezi nimi by měla být zcela jednoznačně výuka cizích jazyků, zejména ang-

ličtiny. Tristní stav znalosti cizího jazyka v české společnosti ji omezuje.

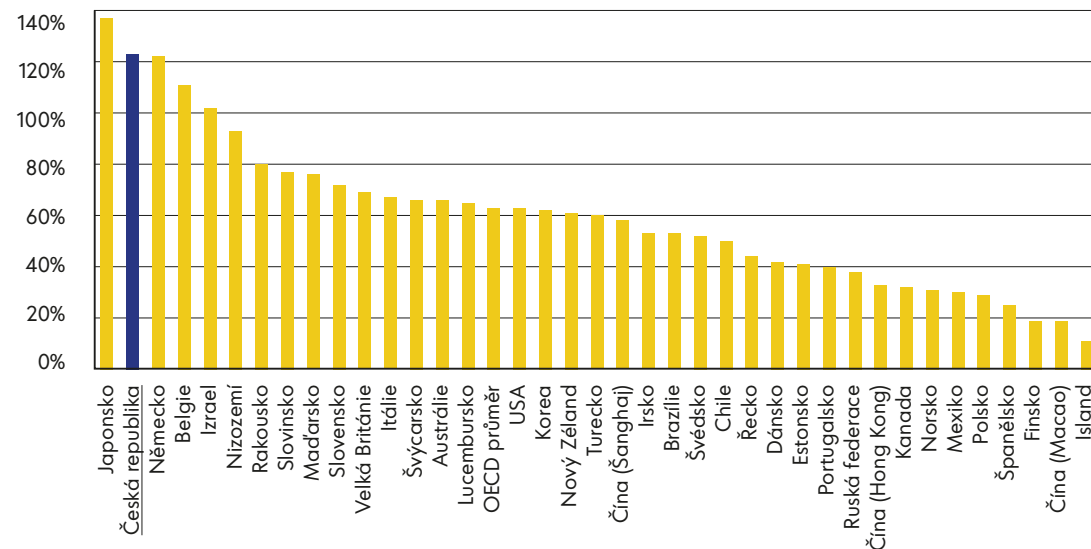
— U dosavadních klíčových předmětů (český jazyk a matematika) výrazně přehodnotit cíle a formu vzdělávání směrem k funkčnímu využití. Skutečně potřebujeme vyučovat rodný jazyk jako souhrn strukturalistických jazykovědných pouček? Skutečně potřebujeme vyučovat matematiku jako souhrn pojmů a vzorců využitelných pouze pro zlomek populace? V době počítačů?

Vyvážení socioekonomické závislosti v přístupu ke vzdělávání

Míra závislosti dosaženého vzdělání na socioekonomických faktorech je v ČR oproti jiným zemím velmi vysoká. Obojí dohromady způsobuje, že právo na vzdělání není naplňováno. S ohledem na rozvoj společnosti to ale má další nepříznivé důsledky. Vzdělání má významný vliv na sociální mobilitu, a pokud platí, že lidé ze sociálně znevýhodněných vrstev mají v ČR tuto příležitost omezenou, lze se obávat ghettoizace české společnosti a naopak upevnování postavení elit na základě „rodokmene“. Demokratické společnosti se přitom vyznačují právě sociální prostupností, která omezuje

Vliv socio-ekonomického postavení školy na výsledky studentů

Rozdíl výsledného skóre spojen se zvýšením o jednu jednotku ve školní úrovni PISA indexu ekonomického, sociálního a kulturního postavení

Zdroj — PISA 2009

možnost vytváření klanových hegemonií. Zde je kupříkladu znázorněn vztah mezi socioekonomickým statutem školy a dosaženými vzdělávacími výsledky žáka¹⁷:

Jak je patrné, u českých žáků je rozdíl podle tohoto parametru druhý nejvyšší ze srovnávaných zemí. OECD v posledním vydání souhrnné zprávy Education at a Glance výslovně upozorňuje na palčivý problém vzdělávání v ČR: mezi srovnávanými zeměmi má ČR nejnižší vzdělávací mobilitu. 71 % mladých lidí v ČR dosahuje podobné úrovně vzdělání jako jejich rodiče (v průměru sledovaných zemí OECD je to pouze 52 %). Pouze 17 % lidí ve věkové kohortě 25 až 34 let dosáhlo v ČR vyššího vzdělání než jejich rodiče (průměr OECD je 32 %). Jinými slovy, v ČR je otázka výšky vzdělání do značné míry předurčena rodinným zázemím¹⁸.

Sociolog Jan Keller (v dobách své akademické kariéry) použil následující přirovnání: v době na přelomu 19. a 20. století bylo vzdělávání chrámem, kam se chodilo pro poznání. V druhé polovině 20. století se stalo vzdělání výtahem, jehož pomocí bylo možné stoupat v sociální hierarchii. Dnešní stav vidí Keller jako „pojišťovnu“: vzdělání představuje potřebný základ naší sociální existence. Bez ohledu na názory ve veřejném diskursu bude tento stav ještě relativně dlouho přetrvávat. Lidé bez vzdělání budou do jisté míry vyloučeni na společenskou periferii a vystaveni mnohem většímu riziku sociálních problémů. S ohledem na podmínky v ČR hrozí, že tento trend bude problém reprodukovat a prohlubovat. Vzdělávací systém je hlavním nástrojem, jak tomu předejít.

Řešení:

— Nejen ministerstvo školství by mělo zejména účinnou komunikační kampaň a podporou učitelů zajistit, aby se z legislativní reformy podporující inkluzi nestal pomyslný hřbitov snah o dodržování základních lidských práv v ČR.

— Ministerstvo školství, v součinnosti s Českou školní inspekcí, by mělo vytipovat školy ohrožené ghettoizací a do těchto míst směřovat zvýšenou podporu.

— Ve vyspělých zemích je běžné, že programy na podporu vzdělávání jsou provázány s programy na sociální podporu, zejména u ohrožených rodin. Proč tomu tak není v ČR?

— Je prokázáno, že handicap ve vzdělávání způsobený nepodnětným rodinným prostředím lze nejlépe snížit důslednou podporou co nejranějšího předškolního vzdělávání těchto dětí. Právě sem by se měla soustředit spojená podpora školského a sociálního resortu.

Levná malá řešení vs. drahé zlepšení rigidního systému

Měnit vzdělávací systém v myslích lidí představuje vynaložené miliardy, politická vyjednávání, zdlouhavost. Měli bychom proto hledat taková řešení, která jsou levná, časově mnohem méně náročná a přitom mohou iniciovat změnu v překvapivě krátké době. Dobrou zprávou je, že taková řešení existují. Jediné, co je třeba udělat ze strany řízení systému, je:

— Vztít řešení na vědomí a zahrnout je do oficiálního pojmu „vzdělávání“. Je to signál veřejnosti.

— Poskytnout jim adekvátní podporu, zejména na komunikační úrovni.

— Projektům, které se osvědčí, poskytnout takovou podporu, aby se jejich využití ve školách a rodinách stalo běžnou součástí každodenního vzdělávání.

Tyto kroky jsou důležité zejména kvůli rodičům. Rodiče se zdají být na jedné straně největší potenciální hybnou silou ve vzdělávání, protože určují poptávku. Na straně druhé je zjevné, že většina rodičů je se stavem vzdělávacího systému spokojena, tedy nemá potřebu jej měnit. Ti, kteří tuto potřebu mají, volí raději rychlou alternativu mimo systém než zdlouhavou a nejistou snahu o jeho reformu. Prostřednictvím rychlých a levných změn, které bychom marketingovým jazykem mohli nazvat „smart“, by bylo možné dosáhnout změn ve vzdělávacím systému relativně rychle a omezit tak možná rizika útěku elit za exkluzivitou.

Následující přehled není vyčerpávající, je inspirativní. Pokud vznikne plánovaná Národní rada pro vzdělávání a pokud její obsazení bude skutečně reprezentativní, tuto agendu by mohla přijmout do své odpovědnosti, tedy identifikovat levná a přitom funkční řešení, která se odehrávají mimo veřejný vzdělávací systém, a pomoci jim dostat se dovnitř.

— Khanova škola (Khan Academy) — systém vzdělávacích videí, který umožňuje velmi efektivní učení. Videá lze pouštět opakovaně, podle tempa učení. Dítě (dospělý) se učí chápat principy, nejen pamatovat si krátkodobě vzorce. Maximálně důležité v matematice.

— Hejného metoda — Hejného metoda je obrat od učení založeného na memorování k hledání vlastní cesty pochopení problému. Je vystavěná na matematice, ale principy jsou lehce přenositelné jinam. Má svého podporovatele (Nadace Depositum Bonum), stačí ji propagovat.

— Studenti tvoří Wikipedii — Wikipedie je doposud největším projektem na internetu a symbolem toho nejlepšího, co v oblasti učení a vzdělání internet přinesl. Projekty Studenti tvoří Wikipedii nebo Senioři tvoří Wikipedii by měly být součástí běžného uvažování o vzdělávání.

— Podpora otevřených vzdělávacích zdrojů — podobně jako Wikipedie vzniká řada dalších vzdělávacích zdrojů, které jsou poskytovány k volnému užití a sdílení. Tento princip se nazývá open education resources, otevřené vzdělávací zdroje. Proč je vláda nepodporuje?

— TED a další platformy pro sdílení výjimečných myšlenek — TED je platforma vytvořená ke sdílení neotřelých myšlenek, inovací, idejí, know-how. Formou krátkých videí s precizním sdělením lze za krátkou dobu získat neocenitelnou inspiraci, otevřít dveře k dalšímu poznání.

— Reigns, Minecraft a další náročné hry s multiplikačním rozvojovým potenciálem — Ve hře Reigns (Vládnutí) vybíráte jako vladař z možností řešení problémů a událostí a podle toho se stav vaší říše vyvíjí. Ideální trénink rozhodování. Minecraft je jednou z her, v nichž vytváříte vlastní svět. Jedna z prvních identifikovaných kompetencí budoucnosti (viz 1. kapitola).

— MOOC (massive open online courses) — veřejně přístupné online přednášky a kurzy, kde díky internetu je možné sledovat přednášky nejlepších učitelů v daných vědních oblastech a absolvovat jejich kurzy. Podporuje znalost angličtiny.

— Skaut a podobné prostředky neformálního vzdělávání — co kdyby děti mohly třeba jeden den školního týdne strávit tím, že vyrazí na výpravu do lesa, kde se budou muset samy o sebe postarat. Nebo zařídit divadelní představení pro celou školu. Nebo promítání zajímavého dokumentu ve škole. Nebo postavit terárium pro třídního křečka. Propagace takových organizovaných aktivit by představovala silný podnět pro rodiče.

— Nedabované filmy a seriály — Stačilo by propagovat učení jazyků prostřednictvím přirozených nástrojů a tlak na to, aby české televize poskytovaly možnost sledování v dabované verzi i verzi v původním znění s titulkami.

— Místo ministerstva školství ministerstvo vzdělávání — prostý a jednoduchý „trik“. Zatímco ministerstvo školství se má starat podle svého názvu pouze o školy, ministerstvo vzdělávání významně rozšíří svůj rozsah.

Členové pracovní skupiny Vzdělávání, s nimiž byla studie konzultována:

Mikuláš Bek, rektor Masarykovy univerzity v Brně
Tomáš Hruďa, zakladatel projektu Education Republic, bývalý náměstek na MŠMT
Pavel Kavánek, člen správní rady ČSOB, bývalý CEO
Jindřich Kitzberger, ředitel společnosti Duhovka, Centrum školského managementu při PedF UK v Praze, bývalý náměstek na MŠMT
Pavel Kysilka, zakladatel 6D Academy, bývalý CEO České spořitelny
Ondřej Liška, ředitel společnosti Ashoka pro ČR,

bývalý ministr školství
Tania le Moigne, Country Director Google Česká republika a Slovensko
Daniel Münich, seniorní výzkumník při CERGE-EI a think-tanku IDEA
Zdeněk Slejška, spoluzakladatel a ředitel think-tanku EDUin
Břetislav Svozil, zakladatel laboratorní školy Labyrinth a vzdělávacího festivalu Eduspace
Ondřej Šteffl, zakladatel a ředitel společnosti Scio

¹ Národní program rozvoje vzdělávání v České republice — Bílá kniha [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2001. [cit. 12. 10. 2016]. Dostupné z: http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/knihovna-koncepci/bila-kniha/bila_kniha_2001_cz.pdf

² Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020 [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [cit. 12. 10. 2016]. Dostupné z: <http://www.vzdelavani2020.cz/det/6/aktualni-dokumenty.html>

³ ENNA, Nicolas. 10 Skills The Workforce of the Future Will Need. In: huffingtonpost.com [online]. 29. 7. 2014 [cit. 12. 10. 2016]. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/nicholas-enna/workforce-of-the-future_b_5412251.html

⁴ Cisco Workforce Readiness [online]. [cit. 12. 10. 2016]. Dostupné z: <http://csr.cisco.com/pages/workforce-readiness>

⁵ Proč měnit fungující vzdělávací systém vysvětluje Irmeli Halinen, šéfka finské Národní rady pro vzdělávání [online videozáznam]. [cit. 12. 10. 2016]. Dostupné z: http://www.oph.fi/english/education_development/current_reforms/curriculum_reform_2016

⁶ Zatímco celkově je v rámci tzv. Global Innovation Index ČR hodnocena na 28. místě ze 128 zemí, ve vzdělávání je na místě 40. The Global Innovation Index 2016 [online]. [cit. 12. 10. 2016]. Dostupné z: <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2016-report>

⁷ Rozhovor s Ericem A. Hanushekem z roku 2014 In: eduin.cz [online]. 7. 10. 2014 [cit. 12. 10. 2016]. Dostupné z: <http://www.eduin.cz/clanky/pet-procent-nejhorsich-ucitelu-dela-rozdil-mezi-cr-a-finskem/>

⁸ Platy učitelů českých základních škol: setrvale nízké a neatraktivní [online]. IDEA, 2015. [cit. 12. 10. 2016]. Dostupné z: http://idea.cerge-ei.cz/files/IDEA_Studie_4_2015_Platy_ucitelu.pdf

⁹ Přilákejme k pedagogice studenty, které by bavilo učit [online]. Scio 2015. [cit. 12. 10. 2016]. Dostupné z: <https://www.scio.cz/download/TZ-ucitele-a-pedagogika.pdf>

¹⁰ 10 Roles For Artificial Intelligence In Education [online]. [cit. 12. 10. 2016]. Dostupné z: <http://www.teachthought.com/the-future-of-learning/10-roles-for-artificial-intelligence-in-education/>

¹¹ Teach for America [online]. [cit. 12. 10. 2016]. Dostupné z: <https://www.teachforamerica.org>

¹² Teach for Slovakia [online]. [cit. 12. 10. 2016]. Dostupné z: <http://www.teachforslovakia.sk/teach-for-all/>

¹³ Teach First [online]. [cit. 12. 10. 2016]. Dostupné z: <https://www.teachfirst.org.uk/>

¹⁴ Případová studie ředitelky Střední vinařské školy ve Valticích, která se proslavila předem připravenými otázkami pro studenty během návštěvy prezidenta Miloše Zemana (popis kauzy dostupný z: http://www.lidovky.cz/navrat-do-totality-ne-pouze-vysledek-obcanske-nauky-f9c-/zpravy-domov.aspx?c=A160201_125841_In_domov_ELE). Škola má závažné problémy dosahovat elementárních vzdělávacích cílů i podle současných parametrů, vysoké procento studentů neodmaturuje. Ředitelku ale nikdo k odpovědnosti nevede.

¹⁵ TALIS 2013 Results: An International Perspective on Teaching and Learning [online]. © OECD 2014. [cit. 12. 10. 2016]. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1787/888933041231>

¹⁶ Ředitelé českých škol se topí v papírování, ukázal průzkum. In: lidovky.cz [online]. 26. 6. 2014 [cit. 12. 10. 2016]. Dostupné z: http://relax.lidovky.cz/reditele-ceskych-skol-zatezuje-administrativa-ukazal-pruzkum-p7u-/veda.aspx?c=A140625_172607_In_veda_sho

¹⁷ Equity and Quality in Education SUPPORTING DISADVANTAGED STUDENTS AND SCHOOLS [online]. OECD, 2012. [cit. 12. 10. 2016]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/education/school/50293148.pdf>

¹⁸ Education at a Glance 2015, Czech Republic [online]. OECD, 2015. [cit. 12. 10. 2016]. Dostupné z: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/education/education-at-a-glance-2015/czech-republic_eag-2015-51-en#V8KeVDAloqg#page1

PARTNEŘI

Hlavní partner panelu Výkon veřejných institucí

Partner konference

Hlavní partneři panelu Kvalita života

Mediální partneři

Hlavní partner panelu Národní bezpečnost

Partneři Aspen Institute Prague

Hlavní partneři panelu Ekonomický potenciál

A series of horizontal lines for writing, spanning the width of the page.

www.aspeninstitute.cz
www.forbes.cz